

ДНЕВНИКЪ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

XX заседание, сряда, 19 ноември 1914 г.

(Открито отъ председателя г. д-ръ Д. К. Вачовъ, въ 3 ч. 40 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Г. секретарь ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители, за да се види, кои отсъствуватъ.

Секретарь М. Зелковъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Салимъ Ахмедовъ, Панко Бакаловъ, Милко Бечевъ, Стоянъ Бошковъ, Панко Вангеловъ, Александъръ Величковъ, Недѣлко Гарвановъ, Сжбо Георгиевъ, Тодоръ Георгиевъ, Иванъ Гешовъ, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Василъ Димчевъ, Станчо Доневъ, Станю Златевъ, Белпзаръ Каракашевъ, Георги Кирковъ, Илия Кирковъ, Петъръ Лисевъ, Рашко Маджаровъ, Александъръ Малиновъ, Хафузъ Садж Мехмедовъ, Мехмедъ-паша, Никола Наумовъ, Адамъ Нейчевъ, д-ръ Василъ Нейчевъ, Тодоръ Ноевъ, Александъръ Пенчевъ, Еню Петковъ, д-ръ Еню Разпоповъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Георги Стоиловъ, д-ръ Паскалъ Табурновъ, Дечо Теневъ, Теню Узуновъ, д-ръ Андрей Ходжовъ, Александъръ Христовъ, Крумъ Чапрашиковъ и Христо Чернопѣевъ)

Прѣдседателъ: Отъ 245 народни прѣдставители, отсъствуватъ 38; налице сж 207. Значи, има нужното число народни прѣдставители, за да се пристъпи къмъ въпроситѣ поставени на дневенъ редъ.

Разрѣшени сж отъ прѣдседателството слѣднитѣ отпуски:

На народния прѣдставитель г. Василъ Коларовъ — 2-дневенъ отпускъ, за 17 и 18 т. м.;

На народния прѣдставитель г. д-ръ Еню Разпоповъ — 1-дневенъ отпускъ, за 19 т. м.;

На народния прѣдставитель г. Найденовъ Комановъ — 2-дневенъ отпускъ, за 14 и 15 т. м.;

На народния прѣдставитель г. Коста Ципорановъ — 1-дневенъ отпускъ, за 18 т. м.;

На народния прѣдставитель г. Велизаръ Каракашевъ — 2-дневенъ отпускъ, за вчера и днесъ;

На народния прѣдставитель г. Александъръ Христовъ — 1-дневенъ отпускъ, за вчера, и

На народния прѣдставитель г. Александъръ Пенчевъ — 3-дневенъ отпускъ, начиная отъ днесъ.

Пристапваме къмъ питаніята.

Г. министър-прѣдседателъ съобщава, че е готовъ да отговори на питането, отправено му отъ народния прѣдставитель г. Никола Харлаковъ.

Има думата г. Харлаковъ, за да развие питането си.

Н. Харлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Питането, което съмъ отправилъ къмъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи се отнася до дѣйствието на военнитѣ власти по печата, които сочатъ да суспендиратъ окончателно свободата на печата. Фактитѣ, които изтъквамъ въ питането си, вѣрвамъ, сж извѣстни на г. г. народнитѣ прѣдставители, па и на цѣлото българско общество. Единъ отъ тия факти бѣ случаятъ съ нашия партиенъ органъ в. „Народъ“, единъ брой отъ който бѣ запрѣтенъ отъ комендантството по тази проста причина, че въ нѣкои отъ прѣдшествуващитѣ статии било наказано едно мнѣние, не харесало се на г. коменданта, относително ще сждбата, която ще постигне България и българската армия въ случай на една съвършено неумѣстна мобилизация, насочена за постигането на една цѣль, несподѣљна отъ българския народъ. Не е важно съдържанието на статията, защото нашата конституция гарантира правото на всѣки български гражданинъ, както да издава вѣстникъ, така и да изказва свободно своето мнѣние. Санкцията за прѣстѣпленията по печата сж прѣдвидени въ съответнитѣ разпорѣждания на наказателния законъ и никакво военно положение, никакъвъ врѣмененъ правилникъ, уреждащъ това положение, и особено правилникъ санкциониранъ само съ подписа на държавния глава, не може да отнеме това право, изрично установено и отъ българската конституция. Другъ единъ случай отъ ограничение свободата на печата е врѣменното запрѣщаване на в. „Земледѣлско знаме“. Трети единъ случай имаме съ в. „Балканска трибуна“. На комендантската власть не се харесали нѣкѣсти похвати на редакцията — да употребява името на държавния глава безъ присвоената му

титла — и по силата само на това прѣдписва на градоначалството да спре вѣстника до второ разпореждане. Този вѣстникъ и досега се намира подъ рѣжима на това запрѣщение и, макаръ да излиза, безъ да е отмѣнено то.

Работитѣ отиватъ дотамъ, че колкото по-далечъ отиваме отъ столицата, толкова повече правата на военнитѣ власти се разширяватъ; послѣднитѣ сж си присвоили вече и правото да разрѣшаватъ излизането на нови вѣстници, както и възобновяването старитѣ издания. Такъвъ е случаятъ съ в. „День“. Редакторътъ на в. „День“, извѣстниятъ гражданинъ г. Велчо Велчевъ е поискалъ — понеже правилникътъ за военното положение прѣдписва това — отъ военнитѣ власти да му разрѣшатъ да възобнови издаването на в. „День“. Въпрѣки всички аргументации, отговорили му, че не може да го издава. Това става въ една епоха, въ единъ режимъ, при който сжщитѣ полицейски и военни власти разрѣшаватъ други вѣстници, съ съмнително направление, които се издържатъ отъ срѣдства съ съмнителенъ произходъ, и които, виждаме, да никнатъ като гъби. На тѣхъ се разрѣшава да излизатъ. Очевидно е, че военнитѣ власти упражняватъ правото си, дадено имъ отъ врѣмения правилникъ за военното положение, по свое усмотрѣние: тѣ избиратъ кой новъ вѣстникъ могатъ да допуснатъ да излиза, кой старъ да се възобнови, и кой не може да излиза. А въ провинцията работата отива дотамъ, че военнитѣ власти, при помощта на полицейскитѣ, упражняватъ вече една фактическа цензура. Имамъ писма, имамъ и вѣстници, които потвърждаватъ това. Съжалявамъ, че въ тоя моментъ липсватъ при мене самитѣ вѣстници, за да ви покажа, какъ цѣли пацажи, напр., отъ в. „Ново знаме“, издаванъ въ Пещера, се зачеркватъ отъ прѣдставителитѣ на полицейската властъ по внушение отъ военната властъ. Нѣкои отъ тия факти г. министъръ-прѣседателътъ е ималъ възможността самъ да провери, защото тѣхното сжществуване не подлежи на никакво съмнѣние.

Значи, ние се намираме при единъ особенъ режимъ, който влиза въ явенъ конфликтъ съ изричитѣ прѣдписания на конституцията. Вие знаете, че конституцията не допуца никаква цензура, не изисква никакви залози, никакво прѣдварително разрѣшение за издаването и списването на каквото да е печатно произведение, толкова повече пъкъ на периодически издания. Нашата конституция, добра или лоша, е изрична и категорична въ това отношение. Свободата на печата, споредъ нея, е свобода гарантирана въ абсолютния смисълъ на думата. Конституцията признава само една санкция; тя е, че злоупотребитѣ съ печатното слово писатели, издатели и редактори отговарятъ, съгласно прѣдписанията на наказателния законъ, прѣдъ сѣдилищата. Възмутително противорѣчие съ основнитѣ принципи на нашия конституционенъ режимъ е, както допусането въ каквато да е форма на цензурата, тъй и изискването на прѣдварително разрѣшение за издаване вѣстници. И въ туй отношение, врѣмениятъ правилникъ за военното положение, издаденъ отъ правителството слѣдъ закриване на извънредната сесия на камарата, е едно флагрантно нарушение, потъпкване и злоупотребление съ властѣта, дадена на управляващитѣ, въ всѣки случай не да установяватъ единъ режимъ неопозволенъ, недопустимъ отъ конституцията.

Вѣрно е, че ние имаме една практика, особено отъ управлението на либералския режимъ, когато съ врѣмения наредби — както бѣха извѣстнитѣ наредби на г. Пешева — се е посѣгало върху тѣзи права, но това посѣгане е едно вопиюще злоупотребление съ властѣта, каквото е и злоупотреблението, което

се прави съ този правилникъ, което не трѣбва да бѣде допуснато. И азъ искамъ да тълкувамъ желанието на г. министра на вътрѣшнитѣ работи да отговори на моето питане, само въ една смисълъ, че той ще излѣзе тукъ да каже, че дѣйствително не подлежи на никакъвъ споръ противорѣчието между врѣмения правилникъ за военното положение, който дава права недопустими и неопозволенни отъ конституцията, и самата конституция; да заяви, че той ще вземе мѣрки, ще направи нужнитѣ разпореждания за отмѣнение на самия правилникъ.

При една по-висока степенъ на гражданствено възпитание не би трѣбвало да се намѣри правителственъ огранъ, не би трѣбвало да се намѣри органъ даже и на военната властъ, който да прилага единъ административенъ правилникъ, що влиза въ явно противорѣчие съ конституцията.

Азъ допусамъ, че правителството ще иска да се извини по тоя въпросъ съ закона за военното положение, но това е една силка свършено неоснователна, защото, ако при стария текстъ на конституцията можеше още да се прави нѣкаква алюзия на възможностъ за даване извѣстни права на административнитѣ, полицейскитѣ и военни власти въ случай на военно положение, новиятъ текстъ на конституцията е изриченъ и категориченъ въ това отношение. Ако се не лъжа, споредъ стария текстъ на чл. 76 отъ конституцията, който членъ напослѣдъкъ бѣше отмѣненъ, извѣстни права на гражданитѣ можеха да бѣдатъ суспендирани. Той гласише: (Чете) „Ако би се появили нѣкои събития, които би могли да нарушатъ обществената безопасностъ, то князътъ може да спре въ цѣлото княжество и въ отдѣлни мѣста дѣйствието на 73 и 74 членове, но задължава се да внесе такива свои разпореждания за потвърждение въ първото Народно събрание“. Стариятъ текстъ на този членъ отъ конституцията допусаше суспендирането на извѣстни права на гражданитѣ при чрѣзвичайнитѣ обстоятелства, въ които би се намирала държавата, ако настѣпи нѣкаква външна или вътрѣшна опасностъ. Но и този текстъ на конституцията изрично посочваше какви граждански права могатъ да бѣдатъ суспендирани; това сж правата дадени въ чл. 73 и 74, а именно: (Чете) „Никой не може да бѣде наказанъ безъ присѣда отъ надлежния съдъ, която е вече добила законна сила“ и по чл. 74 (Чете) „Затвори и прѣтърсвания по къщата могатъ да ставатъ само споредъ правилата, които сж изложени въ законитѣ“. Значи, ако правителството намѣри, че държавата въ извънредно критическо положение, вслѣдствие на външна опасностъ, нахлуване на външенъ неприятелъ или възстание, избухнало вътрѣ въ страната, споредъ стария текстъ на конституцията, може да обяви военно положение и при туй военно положение да суспендира извѣстни права, т. е. да допусне апостуване, което е единъ видъ наказание, безъ присѣда влѣзла въ законна сила да допусне прѣтърсвания, които въ нормално врѣме трѣбва да ставатъ точно споредъ прѣдписанията на законитѣ. Обаче и този чл. 76, който дава право на административната властъ да отнеме, да суспендира воѣменно попали настѣпилата опасностъ за държавата, извѣстни права на гражданитѣ, както знаете, е отмахнатъ: новиятъ текстъ на конституцията въ това отношение не допуца каквато и да било дискреционна властъ на правителството да се намѣси и да суспендира тѣзи права. Г. министърътъ ще се позове на това, че сжществува военно положение. Военното положение, споредъ изричния текстъ на конституцията, ви дава само едно право — да замѣните сѣдебнитѣ власти, като функцията на обикновенитѣ сѣдилища прѣнесете на военнитѣ сѣдилища, и нищо повече. Ако има прѣ-

стжления по печата, ако има прѣстжления въ други области, съ други нѣкои срѣдства, вие ще се възползвате отъ тази по-бърза процедура, отъ тази по-голяма санкция, която военно-наказателниятъ законъ или пъкъ военниятъ сѣдилища ви даватъ, но нищо повече. И заради туй законодателятъ въ послѣдното велико Народно събрание много умѣло, много умно, много умѣсто е постжпилъ, като изрично е поясилъ, какво се подразбира подъ думитъ „военно положение“. Докато въ стария текстъ на конституцията въ общи думи се казваше: „Установява се военно положение“, сега въ чл. 73 се посочва, че: „Въ военно врѣме или когато при належаща опасностъ, произходяща отъ външно нахлуване или въоржжено въстание, страната или частъ отъ нея се обяви въ военно положение, дѣйствиуватъ прѣдвиденитъ въ закона военнополовни сѣдилища“. Тази нова алинея отъ чл. 73 говори, кога може да се обяви военно положение, а именно само при наличността на една държавна опасностъ, произтичаща отъ външно нахлуване, каквото днесъ нѣмаме, или на въоржжено въстание вътрѣ въ страната, каквото сжщо така днесъ нѣмаме.

Но ако по въпроса за военното положение правителството може да се скрие задъ санкцията, дадена му отъ вота на болшинството, и да каже: „има-нѣма външна или вътрѣшна опасностъ, Народното събрание рѣши да има военно положение и правителството го прилага“ — ние пъкъ относително самото правителство и прилагане на това военно положение сме длъжни — отъ името на нашата партия, отъ името на работническата класа, отъ името на цѣлия български народъ, и правото на парламента да контролира дѣйствиата на правителството — сме длъжни да протестираме тукъ противъ едно такова — не зная каква по-мека дума да употребя — суспендиране основнитъ изрично гарантирани отъ конституцията права на гражданитъ, отъ правителството, трѣвъ единъ, макаръ и врѣменентъ, правилнитъ за военното положение, който нѣма легалната форма на единъ законъ, който дори и като законъ не може да бжде прокаранъ тукъ, защото цѣлото му съдържанне отрича конституцията и който още по-малко може да бжде прокаранъ по чисто административентъ редъ.

Прѣседателъ: Моля, свършвайте, г. Харлаковъ. Трѣба да знаете колко врѣме имате на разположение, за да развите питането си.

Н. Харлаковъ: Свършвамъ. — Вслѣствие на това азъ отправихъ къмъ г. министъръ-прѣседателя слѣдующото питане: (Чете)

„Извѣстно ли Ви е, че Софийското комендантство по свое усмотрѣние е запрѣтило излизането единъ пътъ на в. „Народъ“, другъ пътъ на в. „Балканска трибуна“ и трети пътъ на в. „Земледѣлско знаме“?

„Извѣстно ли Ви е така сжщо, че за да разрѣши издаването опгану на обединения общъ Работнически синдикалентъ съюзъ, в. „Работническа защита“, сжщото комендантство е поискало отъ тоя синдикалентъ съюзъ една ограничаваща редактирането на вѣстника декларация, въ смисълъ да се не занимава съ политика? — само при туй условие комендантството е разрѣшило да се издава вѣстника.

„Ако тия факти Ви сж извѣстни, не смѣтате ли, че тая намѣса на военнитъ власти съставлява нарушение на чл. 79 отъ конституцията, който гарантира пълната свобода на печата?

„Не намирате ли, че правата и властта дадени въ това отношение на военнитъ органи съ врѣменни правилникъ за военното положение, утвърдентъ само съ парски указъ (№ 43 отъ 6 августъ 1914 г.) съставлява едно беззаконие, което противорѣчи както на

чл. 79, тъй и на чл. 73 отъ конституцията — и като такова трѣба да се прѣмахне?“

Прѣседателъ: Има думата г. министъръ-прѣседателятъ.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да кажа, че по този начинъ не е възможно да се работи въ Събраниято. Това питане ли е, запитване ли е или народентъ протестъ? Кажете ми, моля?

Н. Харлаковъ: И едното и другото.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: И едното и другото, но вие нѣмате право на това. Говорите за конституция, а я нарушавате въ Народното събрание публично. Питате да кажа за спирането на цѣлки вѣстници, но вие не говорите за тѣзи вѣстници, а ми говорите за велико Народно събрание, за конституция, за военно положение, за правилници, за отнемане правата на народа, за нарушение свободата на този народъ, за нарушение свободата на печата и др.

К. Лулчевъ: Опасно ли е да се говори за конституцията?

Д-ръ П. Джидровъ: Има интерполация за всичко това, но не я поставяте на дневентъ редъ.

Прѣседателъ: Моля, г-да, оставете народнитъ прѣдставители да изслушатъ отговора на г. министъръ-прѣседателя.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Това не е питане, а разискване по отговора на тронното слово.

Казвате, че вѣстницитъ „Народъ“, „Балканска трибуна“, „Земледѣлско знаме“ били спрѣни отъ коменданта. Да, извѣстно ми е за туй спиране, което азъ отмѣнихъ. При мене дойдохъ заинтересованитъ и слѣдъ като признаха грѣшкитъ си, намѣрихъ, че при туй леко военно положение, може да се позволи излизането имъ, въпрѣки правилника. Ако комендантството е било принудено да спре единъ вѣстникъ за единъ денъ, това не е голяма болка — народътъ отъ това нищо нѣма да пострада; па и самитъ редактори, които бѣха при мене, ми заявиха, че и тѣ не гледатъ за въ бждше да не се пипне, съ цѣлъ да се възбужда населението къмъ провазвол и непокорства.

Добрѣ, но Харлаковъ се оплаква, че комендантѣтъ билъ казалъ: „Ще разрѣша излизането на в. „Работническа защита“, но ще трѣба да ми далете една декларация, че нѣма да се занимавате съ политика“. Туй не е сериозно.

Н. Харлаковъ: Това е фактъ.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не сте прочели тая декларация, за да се убѣдимъ въ твърдѣнието.

А. Коновъ: Искайте я отъ коменданта!

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Стмѣвамъ се въ истинността на туй казване.

Друго е, ако търсимъ причини да нападаме правителството за мѣкитъ му. Азъ и другъ пътъ съмъ казвалъ, че тѣзи мѣрки не ги вземаме, за да си служимъ съ тѣхъ и да управляваме страната по единъ насилнически, по единъ беззаконентъ начинъ. Тѣзи мѣрки ни се наложиха отъ обстоятелствата, тѣ ни се налагатъ и днесъ, дапо тѣзи мѣрки не ни се налагатъ и утрѣ. Азъ ще бжда първиятъ, който ще искамъ тѣхното отмѣнене: даже Министерскиятъ свѣтътъ има право самъ да отмѣни закона за военното положение, а поможъ се отмѣни той, и врѣменниятъ правилникъ нѣма никаква сила.

Г. г. народни представители! Този правилникът не е от нас. Той е бил приспособяван от 30 и толкова години досега, даже от хора, които са основателите на конституцията. Покойният Каравелов, във време на сръбската война, беше наложил цензура на вестниците, даже която се извършва от министъра на правосъдието. Всички знаят как се е упражнявало някога военното положение, и как се упражнява то сега от нас. Покажете поне на една мърка, която сме взели с пълн за отмяне или за повръща на известно лице или на известна група, или на известна партия? Нищо подобно. А така ли е било някога?

Д-ръ П. Джидровъ: До онзи ден не позволявахте събрания.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Говорите за събрания. Нито знаем кога сте се събрали, нито кога сте се събирали; четемъ въ вестниците, че сте взели резолюции противъ правителството, противъ Народното събрание, противъ неутралитета и противъ всичко.

Д-ръ П. Джидровъ: Няма такова нѣщо.

А. Коновъ: За неутралитета.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Какъ няма?

Д-ръ П. Джидровъ: Не ме разбрахте, г. министре. Не са разрешавали да има събрания до онзи денъ.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Но искате да пѣните положението. Не вѣрвамъ да искате България да се паводни съ вѣстници, съ чужди субсидии. Позволете ми да не говоря по-нататѣкъ. Заради туй ние сме длѣжни да държимъ надзоръ за всѣки случай, за доброто на страната. Не искаме да ошетимъ никои група, не искаме да ошетимъ никои политическа партия, не искаме да създадемъ силна либерална партия за смѣтка на другитѣ партии. Не, туй нѣщо у насъ го няма. Ние служимъ на българския народъ до толковъ, до колкото можемъ, като треперимъ за неговото съществуване и за запазването поне на това, което той има и съ което той разполага.

Така щото, даже и да е имало такава декларация, че нѣкой си вѣстникъ не трѣбвало да пише за политика, то не е сериозно, както казахъ, и защото мисля, че вѣстникътъ пакъ си излиза редовно.

Споменава се пакъ, вѣнъ отъ питането, че нѣкой си искалъ разрешението да издава вѣстникъ, но не му разрешили.

Н. Харлаковъ: Отправено е специално писмо.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Думата е за Велчо Велчевъ. На-ли? Но той продължава да пѣли колонитѣ на много вѣстници. Какво ще пише повече отъ това, което е писалъ, питамъ азъ?

А че Велчевъ нѣмалъ свой органъ сега, България не е пострадала отъ това, защото своитѣ принципи за доброто на България той казва свободно чрезъ други вѣстници.

Моля, г-да, не дѣйте прави отъ дребни работи голѣмъ въпросъ. Никой не иска нарушението на конституцията, нито да си служи съ правилници ограничителни. Сегашиятъ правилникъ е прѣработенъ отъ насъ; той е много по-либераленъ, отколкото бѣше стариятъ правилникъ. Нѣмамъ намѣрение, както съмъ го казалъ 100 пѣти вече да използваме днешното ненормално положение за партийни цѣли.

Считамъ, даденитѣ ми обяснения за достатѣчни. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

Д-ръ П. Джидровъ: По този въпросъ има напрежена интерпретация; хубаво е да се тури на дневенъ редъ.

Председателъ: Г. Харлаковъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министър-председателя?

Н. Харлаковъ: Г. г. народни представители! Вие сами виждате, че отговорътъ на г. министър-председателя не е задоволителенъ нито отъ формална страна, нито по същество. (Възражение отъ дѣсницата) Болшинството може да бѣде доволно отъ неговия отговоръ, защото то а priori винаги е доволно отъ всичко онова, което ще каже министърътъ, безъ да знае дори какво той ще каже.

Н. Лулчевъ: То е длѣжно да бѣде доволно.

Н. Харлаковъ: Отговорътъ на г. министра, особено по въпроса за разрешаване издаването на нови вѣстници, ми напомня отговора на руския губернаторъ въ Киевъ, ако не се лѣжа. Една група писатели дава заявление да имъ се разрешатъ издаването на новъ вѣстникъ тамъ; тази работа, споредъ основния тамъ законъ, става съ разрешението; губернаторътъ отказва разрешението, „защото за Киевската губерния били напълно достатѣчни три вѣстника и нѣмало нужда отъ четвърти вѣстникъ“. И режимътъ, който Вие, г. министре, искате да наложите въ България, прилича на режима на руския губернаторъ, съотвѣтствува на рускитѣ порядки, но той не съотвѣтствува на порядкитѣ, прѣдписани отъ българската конституция. Вие виждате, че избѣгвате даже да отговорите на въпроса: не смѣтате ли, че разпоредбитѣ на врѣмения правилникъ за военното положение сѣ въ конфликтъ съ прѣдписанията на конституцията относително свободата на печата и какви мѣрки трѣбва да се взематъ, за да бѣде прѣкъснато това беззаконие. Значи, Вие смѣтате, че това е законно.

Министър-председател д-ръ В. Радославовъ: Да.

Н. Харлаковъ: Тѣпченето на конституцията, отнемането свободата на словото, на събранията, на печата, прѣдоставяне всички тия права на произвола на военнитѣ коменданти вие смѣтате, че е законно? Ето ви единъ провинциаленъ вѣстникъ — „Ново знаме“ — въ който военно-полицейската цензура е изхвърлила пѣлъ пасажъ, въ който редакцията развива мнѣнието си за неутралитета, и вие твърдите, че съществуването на цензурата е законно, когато това понятие е изключено отъ терминитѣ на нашата конституция. Вие искате да се примиримъ съ тия порядки? Ние не можемъ да се примиримъ съ него. Това е едно беззаконие, което налага една по-висша санкция. Вие се ползвате сега отъ слабата съпротива на българския народъ, но помнете, г. г. министри, че народътъ забавя, но не забравя. Недѣйте вървѣ по пѣти на врѣмениятѣ наредби, на изключителнитѣ положения, които насаждатъ единъ чисто монархически режимъ, защото режимътъ, който спѣва народа, неговитѣ мислители, писатели и политически дѣйци да се изказватъ въ печатнитѣ органи, да агитиратъ за идеитѣ, не отива да подкрѣпи вашата кауза, каузата на правителството, а отива да подкрѣпи една чужда кауза, каузата на единъ другъ институтъ, който утрѣ ще ви махна тѣй, както ви е махналъ по-прѣди. Не се самозабравяйте отъ обстоятелството, че за година-двѣ ви е отстъпена властта

на временно ползуване. Помнете, че съ тази си политика вие служите не на народа си, нито на партията си, а изключително на неотговорител фактори, които ще предизвикат онова движение въ народа, което ще поиска сметка от вас за всички ващи престъпления. (Възражение от д-р Сидниата)

Аз съм, прочее, недоволен от отговора на г. министъра, и протестирам, че въ един парламент един конституционен министър по такъв начин избѣгва да даде прѣкъ отговор за явно противоконституционни дѣйствия, да се замѣглява съ нѣкаква необходимост и съ туй още, че нѣкога си нѣкой другъ по сѣкия начинъ се е ползувалъ от цензурата.

Министър-прѣседател д-ръ В. Радославовъ: Вѣрно ли е това, че съмъ отбѣгвалъ да дамъ отговоръ?

Н. Харлаковъ: Вие не отговорихте: е ли това беззаконие или не е?

Министър-прѣседател д-ръ В. Радославовъ: Разбира се, че не е беззаконие. Конституцията казва, че може да се обявява военно положение. Този правилникъ именно се отнася до военното положение. Какво незаконно има тукъ?

Д-ръ П. Джидровъ: Г. министре! Въ бюрото има депозирана една интерпелация по военното положение. Турете на дневен редъ тази интерпелация, за да Ви докажемъ, че този правилникъ е единъ антизаконовенъ актъ.

П. Даскаловъ: На тоя свѣтъ вонюко може да се докаже. Има хора, които сега доказватъ, че земята не се върти.

Министър-прѣседател д-ръ В. Радославовъ: (Къмъ г. Джидрова) Недѣйте много да приказватъ, защото базъ военното положение ще бѣде по-лошо за васъ. Увѣрявамъ ви въ това. Въмѣсто да благодарите, че има военно положение, вие излизате да приказвате противъ него.

Н. Харлаковъ: Вие не разрешавате издаването на нови вѣстници, а позволявате издаването на вѣстници, които служатъ на чужди агентства и за които знаете, че сѣ подкупени.

Прѣседателъ: (Звъни) Понеже времето за питиията мина, пристѣпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е: трето четене на предложението на народния прѣдставител г. Димо Кьорчевъ за измѣнение на нѣкои членове отъ закона за устройството на сѣдилищата.

Моля г. докладчика да го докладва.

Замѣстникъ-докладчикъ Д. Кьорчевъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за измѣнение чл. чл. 21, 22, 23, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 и 115 отъ закона за устройството на сѣдилищата.

„Кандидати за сѣдебни длѣжности.

„Чл. 21. За кандидати на сѣдебни длѣжности могатъ да бѣдатъ назначени само лица, които сѣ свършили юридически науки, удостоверено съ дипломъ, легализиранъ по установения редъ.

„Чл. 22 се отмѣнява.

„Чл. 23. Кандидатитѣ за сѣдебна длѣжностъ се назначаватъ съ заповѣдь отъ министра на правосѣдието и се разпрѣдѣлятъ между окръжнитѣ сѣдилища по начинъ, щото общото имъ число въ всѣко сѣдилище да не бѣде по-големо отъ трима души на отдѣление.

„Чл. 24 се отмѣнява.

„Чл. 32. Кандидатитѣ за сѣдебна длѣжностъ, които сѣ прослужили най-малко една година и сѣ получили удостоверение по чл. 26, сѣ длѣжни да положатъ кандидатски изпитъ (теоретико-практически).

„За б ѣ л ѣ ж к а. Издържалитѣ държавенъ изпитъ, които могатъ да бѣдатъ стажанти при адвокати или кандидати при окръжнитѣ сѣдилища, се освобождаватъ отъ всѣкатѣ изпитъ.

„Чл. 33. Думата „практически“ се замѣнява съ „кандидатски“ (теоретико-практически).

„Чл. 34 се отмѣнява.

„Чл. 35 се отмѣнява.

„Чл. 36 се отмѣнява.

„Чл. 37 се отмѣнява.

„Чл. 38. Времето за произвеждане на теоретико-практическия изпитъ, както и всички други подробности се опрѣдѣлятъ съ особенъ правилникъ и програма отъ Министерството на правосѣдието.

„Чл. 39. Въ втората и третата алинеи се замѣстватъ думитѣ „практически“ съ теоретико-практически.

„Чл. 115. Адвокати занаяпрѣдъ могатъ да бѣдатъ лицата, които иматъ юридическо образование, сѣ били кандидати за сѣдебна длѣжностъ при нѣкой окръженъ сѣдъ една година, или сѣ практикували при нѣкой адвокатъ една година — и сѣ издържали прѣдвидения въ чл. 32 кандидатски (теоретико-практически) изпитъ.

„До кандидатски (теоретико-практически) изпитъ се допускатъ само онѣзи лица, които сѣ добили отъ адвокатския свѣтъ, или дѣто нѣма такъвъ, отъ окръжния сѣдъ добра атестация за поведението имъ въ сѣда и вънъ въ обществото. Отъ сѣкия се издава удостоверение, че кандидатътъ е практикувалъ една година при нѣкой адвокатъ.

„За б ѣ л ѣ ж к а къмъ чл. 115. Кандидатитѣ за адвокати могатъ да се явятъ като прѣдставители отъ името на адвокатитѣ, при които сѣ записани съ общо пълномощно, издадено имъ отъ тѣхъ. Всѣки адвокатъ може да прѣупълномощава другъ, ако има това право, само съ писмо до сѣда, обсербовано съ 1 л.; така прѣупълномощениятъ адвокатъ нѣма право на възнаграждение по закона.“

Прѣседателъ: Ще се гласува. Които приематъ на трето четене законопроекта за измѣнение на нѣкои членове отъ закона за устройството на сѣдилищата, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Д-ръ П. Джидровъ: Въ забѣлѣжката къмъ чл. 115 е казано, че всѣки адвокатъ може да опълномощи другъ само съ писмо до сѣда. Разбира ли се тукъ, че това може да стане и съ телеграма?

Замѣстникъ-докладчикъ Д. Кьорчевъ: Разбира се.

Министър-прѣседател д-ръ В. Радославовъ: Би трѣбовало да се разбира, че може и съ телеграма. Стига сѣдѣтъ да я приеме. Сѣдѣтъ може да не приеме телеграмата. Друго е, когато дадете писмо, подписанъ на което е познатъ на сѣда.

Прѣседателъ: Пристѣпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за допълнителенъ свѣтохсметенъ кредитъ отъ 6,050,000 л. по бюджета на Министерството на войната за т. г.

Моля г. секретаря да го докладва.

Секретарь М. Зелковъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ отъ 6.050.000 л. п. бюджета на Министерството на войната за 1914 г.

„Г. г. народни прѣдставители! Прѣдвидениятъ въ бюджета на Министерството на войната за настоящата 1914 г. кредити за храна на войниците, конетѣ и добитъка (§ 4 и 5), за освѣтление и отопление (§ 20), за канцеларски разходи (§ 21), за прѣност на войстови тежести (§ 29), за пѣтни и дневни пари на всички служащи по военното вѣдомство (§ 30), се оказаха недостатъчни да покриватъ разходите до края на текущата година, по слѣдните причини:

„1. Поради значителните поскупявания на хранителните и фуражните припаси прѣзъ годината;

„2. Поради увеличението ефективна съ повикването на обучение мъжкото население въ новитѣ земи и на нѣкон призыви отъ запаса на тринадѣлно обучение;

„3. Поради многото прѣвозвания на войсковото имущество, оръжие и изобщо на бойната материална частъ въ армията отъ едно мѣсто на друго, прѣдизвикани отъ войната прѣзъ 1912—1913 г.;

„4. Поради изплащането дневни пари на военнослужащите въ новитѣ земи, съгласно закона за плащане дневни пари на държавните служащи отъ 8 августъ т. г. и масовото командироване на сѣшитѣ отъ стара България въ новитѣ земи за усиление състава на войсковитѣ части, натоварени съ въдворяване реда, съгласно законитѣ на царството, въ тѣзи земи.

„За покриването на всички горѣупоменати разходи потребенъ е единъ кредитъ отъ 6.050.000 л. за усиление на параграфитѣ, както слѣдва:

§ 4 съ	4.200.000 л.
§ 5 „	800.000 „
§ 20 „	100.000 „
§ 21 „	150.000 „
§ 29 „	300.000 „
§ 30 „	500.000 „

Всичко . . 6.050.000 л.

„Прѣдъ видъ на това, имамъ честъ да ви прѣдставя, г. г. народни прѣдставители, настоящия законопроектъ за разглеждане и гласуване.

„София, ноември 1914 г.

„Министъръ на финанситѣ: Д. Тончевъ.

„Законопроектъ

за допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ отъ 6.050.000 л. по бюджета на Министерството на войната за т. г.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министра на войната допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ на сума 6.050.000 л. за усиление слѣдните параграфи по тазгодишния бюджетъ на Министерството на войната:

„1. На § 4 — за храна на войниците (срѣдно по 50 ст. до 2 л. на день; топливо за варене на храната, купуване и поддържане готварскитѣ съдове и транспортни принадлежности; купуване, правене и поддържане фурнитѣ, кухнитѣ, мелницитѣ и други принадлежности по хлѣбопечението; разходи по обработване градини; купуване, правене и поддържане прибори и машини за консервиране на градинарскитѣ и други хранителни продукти; купуване и

освѣжаване неприкосновени продоволствени запаси 4.200.000 л.

„2. На § 5 — за храна на конетѣ и другия добитъкъ; волове, крави, телци, кончета, мулета, кучета и гълъби (срѣдно по 1-20 л. фураженъ окладъ на день) и даване фуражни пари, комуто се слѣдватъ такива, споредъ съществуващите положения; наемъ на работници за косене сѣно и за разни косачки инструменти; купуване и освѣжаване неприкосновени фуражни запаси 800.000 „

„3. На § 20 — за отопление и освѣтление помѣщенията и поддържане печитѣ и огнищата; разходи за инсталация и такси за електрическо освѣтление, купуване ламби, стѣкла и други по освѣтление и тѣхното поддържане 100.000 „

„4. На § 21 — за канцеларски разходи въ частитѣ, учрѣжденията и заведенитѣ, поддържане музикантскитѣ оркестри (купуване нови инструменти, нотни, нотни столчета и нотна хартия; поправка инструменти и нотнитѣ столчета и купуване материали за чистене и смазване на инструментитѣ); разходи за къпане на войницитѣ (такси за баня и поддържане банитѣ въ частитѣ); правене на посѣлки и други бѣльа; купуване и поддържане разнитѣ мобилизационни прѣдмети въ жилищнитѣ помѣщения, канцеларитѣ, складовѣтѣ и работилницитѣ; разходи за дезинфекция, бѣлосване и чистене на помѣщенията; купуване и поддържане лодкитѣ въ пограничните роти; купуване и поддържане постелнитѣ принадлежности и разходи за смѣняване на сламата отъ сламеницитѣ и всѣкакъвъ видъ други разходи за домашни нужди 150.000 „

„5. На § 29 — за прѣвозване войскови тежести, разходи за укупорката имъ и наемане прѣвозни срѣдства прѣзъ време на лѣтнитѣ занятия 300.000 „

„6. На § 30 — за пѣтни, дневни, лагерни и столови пари 500.000 „

Всичко . . 6.050.000 л.

„Чл. 2. Разходите по този свърхсметенъ кредитъ да се покриватъ отъ редовнитѣ приходи по бюджета за 1914 г. и да се отнесатъ къмъ същия бюджетъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. Григоръ Василевъ

Г. Василевъ: (Отъ трибуната) Г-да! Въ мотивитѣ къмъ законопроекта за допълнителенъ свърхсметенъ кредитъ отъ 6.050.000 л. министърътъ на финанситѣ г. Тончевъ обяснява искането на този новъ кредитъ съ нѣколко причини, отъ които, струва ми се, нито една не е дѣйствителна. Вѣрно е, че има значително поскупяване на хранителните и фуражни припаси; вѣрно е, че има увеличаване на ефективна съ повикването на обучение населението въ новитѣ земи; вѣрно е, че има твърдѣ много прѣвозване на войсково имущество, както е вѣрнѣт и послѣдниятъ пунктъ отъ законопроекта, че поради изплащане на дневни пари, параграфътъ за дневнитѣ и пѣтнитѣ не е достатъченъ, както той бѣше прѣдвиденъ въ бюджетопроекта, гласуванъ отъ камарата съ акламии. Всичко това е вѣрно. Но не по-малко е вѣрно, че всичко това се знаеше още въ и прѣди вѣмето да се състави бюджетопроектътъ на Военното министерство. И когато камарата гласува тукъ военния бюджетъ съ акламии, нѣмаме нищо нехубаво, че този бюджетъ е гласуванъ отъ цѣлата камара. Никой нѣмаше да излѣзе

тукъ да протестира против голѣмата цифра на военния бюджетъ. Може-би, даже отъ господата отъ опозицията — поне лично за себе си мога да го твърдя — щѣше да има предложени за известни увеличения въ бюджета, както на други мѣста пъкъ щѣше да има предложени за намаления въ бюджета; но нѣмаше да има никаква критика противъ това, да се отпускатъ сръдства за войската, нѣмаше да излѣзе никой тукъ да критикува никого, за да спъва работата на камарата или да се позори тогавашниятъ воененъ министъръ генералъ Вояджиевъ. Ето сега, само слѣдъ нѣколко мѣсеца откакъ е гласуванъ бюджетътъ, ние нѣмаше да се поставимъ прѣдъ въпроса да гласуваме още 6.050.000 л. по нѣкои параграфи на военния бюджетъ, които параграфи на бюджета тъкмо могатъ най-добъръ да се прѣдвидятъ и прѣсмѣтнатъ и да не подлежатъ на никакво намѣнение.

Основната причина за цѣлата тая система на допълнителни свѣрхсметни кредити, които сж въ практика отъ отдавнашно врѣме, е безредното при съставянето на военния бюджетъ. Наистина, и при съставянето на другитѣ бюджети има безредие, обаче при съставянето на военния бюджетъ безредното е най-голѣмо, грижата е най-малка. Азъ нѣма да обясня този въпросъ съ личности, защото не е една личностъ, която ще понесе цѣлата отговорностъ. Но врѣме е вече камарата да си постави за задача въ слѣдующата сесия — нека по този поводъ да си напомнимъ тая истина — да имаме единъ искренъ, единъ честенъ, бихъ казалъ, воененъ бюджетъ; може да бѣде грамаденъ, може да бѣде скромненъ, воененъ бюджетъ, но, въ всѣки случай, той трѣбва да бѣде искренъ, той трѣбва да бѣде добъръ проученъ, за да не се занимава камарата всѣка седмица, всѣки мѣсець съ нови параграфи, нови милиони.

Ще ми позволите само за нѣколко минути да разгледамъ, какви сж онѣзи суми, които бѣха прѣдвидени въ бюджетопроекта за 1914 г. и кои сж сумитѣ по сжщитѣ параграфи, прѣдвидени въ новия бюджетопроектъ, за да се убедите, не само че съ гласуването на бюджета изцѣло, безъ разисквания, ние сме направили чисто и просто вмѣсто спестяване, разплагане на врѣме, но че ние сме поставени, при прилагането на новия бюджетопроектъ, прѣдъ сжщитѣ въпроси, прѣдъ сжщитѣ празнини, каквито имаше въ бюджетопроекта за 1914 г. Ние пакъ ще трѣбва да настояваме, щото военниятъ бюджетъ да се проучи въ бюджетарната комисия, да бѣде разгледанъ внимателно въ военната комисия, и г. военниятъ министъръ да вземе бѣлѣжка отъ това, което се казва отъ всички страни на парламента, за да можеме да гласуваме за идущата година — прѣдполагамъ една твърдѣ мѣчна и сложна въ това отношение за насъ година — единъ искренъ, поредѣченъ, единъ добъръ бюджетъ.

Първиятъ пунктъ отъ законопроекта, по който ни се иска една сума отъ 4.200.000 л., се отнася за храна на войницитѣ и др. Интересно е, г-да, че никога у насъ досега практиката не е достигнала дотамъ, щото да се прѣдвиди достатъчно храна за българския войникъ. Мога да твърдя съ ония данни, които сж вече известни, че въ течение на 2—3 години — 1908, 1909, 1910 до 1911 г. — съотвѣтнитѣ параграфи по бюджета на Военното министерство не сж били по-нататѣкъ измѣнявани, не сж били увеличавани съ свѣрхсметни кредити, защото прѣдвиденитѣ суми сж били дѣйствителни. Имало е дѣйствително увеличения, достатъчни и оправдателни, въ сравнение съ бюджета прѣди 1908 г., но това е вече едно отдалечено сравнително врѣме. Азъ нѣма да се впускамъ въ подробности. Ето сега, въ бюджета, който е въ сила и който ние трѣбва да измѣнимъ и да го допълнимъ съ нови милиони още, бѣше прѣдвидена сума

отъ 12.858.000 л. за храна на войницитѣ и др. Базата за изчисленето на тази сума е 50 ст. за храна на единъ войникъ, за човѣкъ. Тази база бѣше недостатъчна. И азъ имамъ намѣрение — ако бѣхъ говорилъ по военния бюджетъ, както бѣхъ натоваренъ да говоря — да предложя едно увеличение, защото при посѣкваниянето, което ние всички знаемъ, не е възможно да бѣде достатъчно нахраненъ, при най-голѣма икономия и при най-голѣма бащинска грижа, при най-честни сметки при доставкитѣ, не е възможно, повтарямъ, да бѣде достатъчно, елементарно нахраненъ онзи войникъ, когото утрѣ началникътъ ще води на полето, когото ще води при военнитѣ инструменти, когото ще води по бапиритѣ, за да се упражнява и учи на военното изкуство. Тази сума отъ 50 ст. не е достатъчна, обаче тогава ни се отне възможността да прѣдложимъ едно увеличение, къмъ което, увѣренъ съмъ, прѣвъ г. военниятъ министъръ щѣше да се присѣдини и да му ржкоплѣска. Но бѣше приета старата база. Ето, сега, слѣдъ два мѣсеца, искатъ една твърдѣ крупна сума отъ 4.200.000 л. Ние трѣбва да я дадемъ — не е тамъ въпросътъ. И да не я дадемъ сега, ще трѣбва да я дадемъ по-късно: хората сжществуваатъ, армията се обучава, армията се храни. Да-ли тази сума ще бѣде отъ тоя или отъ другъ параграфъ, да-ли ще бѣде отъ редовния бюджетъ или отъ другъ, да-ли отъ редовнитѣ поставления или отъ заемъ, ние ще я плащаме. Ние не можемъ да искаме отъ г. военния министъръ да заповѣда на полковитѣ командири да отстранятъ известна частъ отъ войницитѣ или да не ги хранятъ прѣвъ м. декември. Но трѣбва да забѣлѣжа — и това е моята молба къмъ г. военния министъръ — че, за да се постигне една поредѣчностъ въ този параграфъ за храна на войницитѣ, не е достатъчно да се тури, както сега се прави, както е цѣлата досегашна практика: § 4. За храна на войницитѣ — толкова милиона лева. Каквато и сметка да имате вие, нѣма да имате точностъ. Необходимо е да се пристѣпи къмъ една малка реформа по този въпросъ, както е при всички добри устроени армии. Тѣкмо въ този моментъ, когато една армия се разпада, когато една армия потѣва, изчезва — сръбската армия — ще ми позволите да ви посоча отъ сръбския бюджетъ единъ примѣръ, който ние можемъ да приемемъ, безъ да ме подозирате, че искамъ да тласна българската армия въ пътя на развитието на сръбската армия. Ето тѣхния послѣденъ бюджетъ.

И. Ангеловъ: Намѣри другъ примѣръ.

Г. Василевъ: Всички други армии на свѣта сж по-добъръ устроени отъ сръбската. И френската, и германската, и всѣка друга армия сж напълно изправни въ това отношение. Ето — и това е, което ни срами — даже сръбската армия въ това отношение е по-добъръ поставена отъ нашата. Въ партия 490 е казано: за набавяне храна на 49.000 души под-офицери и войници — еди-колко си. Числото е точно опрѣдѣлено, базата, безъ да е указано тукъ, е 60 ст. дневно на войникъ. Значи, първо, въ Сърбия даватъ на войникъ по 60 ст. на день, а въ България — 50 ст. Г. военниятъ министъръ сега прѣдвижда 55 ст. Това е добра крачка, но, може-би, недостатъчна. Вториятъ въпросъ, обаче, е, че въ Сърбия прѣсмѣтатъ по този параграфъ на опрѣдѣленъ контингентъ, при който нищо друго нѣма поставено, за да бѣде той точенъ, за да не бѣде той примѣсенъ съ всевъзможни други разходи, количеството на които не може точно да се опрѣдѣли, които само ще докаратъ забъркване на сметката. Тамъ се опрѣдѣля числото на хората подъ оръжие, които държавата храни — 49.000 под-офицери и войници, а въ нашия бюджетъ това нѣма да намѣрите. Г. военниятъ министъръ, обаче, е длъженъ да прѣдвиди това. Камарата трѣбва да го знае,

Не е вярно, че има въпрос за някаква тайна. Нищо подобно няма. Германската армия, която лази военната си тайна най-добре, въ това отношение дава най-подробно, ясно и категорично указание. Казано е точно за всеки човек, за всеки кон, за всяко друго средство, което армията има на разположение, какъв ще бъде разходът в течение на следната година. Германският бюджет е въ това отношение най-подробен, какъвто може да се желае. И даже, аз бих желалъ него да вземемъ за образецъ, ако имаме страхъ отъ френския и руския бюджети, макаръ че, въ сжщностъ, и тѣзи бюджети сж такива, какъвто и германскиятъ. Значи, за да можеше камарата да спести своето време, за да можеше България да има единъ точенъ воененъ бюджетъ, трѣбваше г. военниятъ министъръ — а това той е длъженъ да направи, той винаги е билъ досега въ униформа, той е специалистъ — да ни покаже, съ колко души той ще оперира презъ годината, съ колко дивизии, съ колко полкове. Ние имаме нужнитъ редовни кадри, ние познаваме нашата армия, ние знаехме вече въ времето, когато бюджетътъ бѣше поставенъ на разискване, какво население щѣхме да свикаме въ новитъ земи — всичко това бѣше извѣстно. Какво прѣчеше още тогава да се каже: за издръжка на толкова души, по толкова стотинки на день, необходима е такава и такава сума? Ние и тогава щѣхме да я гласуваме. И за отчетността на министерството, и за отчетността на самото правителство предъ камарата, единъ такъвъ начинъ на уреждане бюджета всяка година е прѣдпоставителенъ, г-да. Затова азъ казвамъ: по параграфа за храна на войницѣтъ, поне въ следующия бюджетъ, бюджетарната комисиия и, особено, г. военниятъ министъръ, който прѣди всички други трѣбва да понесе отговорността, трѣбва да установи числото на онази армия, която при нормално време ще хранимъ. Другъ е въпросътъ, когато има мобилизация, когато има война: тогава не можемъ да искаме точността, защото никой не може да прѣдвиди тѣзи събития. Но, въ всеки случай, за нормално време, за онази армия, която ние държимъ подъ оружие, за онзи кадръ, за онзи грѣбнакъ, който ние трѣбва да поддържаме въ мирно време, за цѣлата наша армия въ военно време, ние трѣбва да бждемъ наясно и начисто. Отъ тамъ трѣбва да започнемъ.

Сжщото нѣщо, г-да, сжщиятъ този принципъ на безредие е причината за допълнителни кредити по останалитъ параграфи. Ето, въ § 5 — храна за конетъ и другия добитъкъ, е казано, че се слѣдва срѣдно по 1-30 л. на кон, магаре, муле и т. н. Но и тукъ се искатъ сега допълнително 800.000 л. Въ сръбския бюджетъ — ще ми позволите това цитиране — е казано точно така: „За набавка на храна за 10.000 коня и за 160 волове“ — едн-каква си сума. Изчислението дава точно по 1-25 л. на глава. Не прави споръ, да-ли ще прѣдвидимъ 1-25, 1-30 или 2 л., но, въ всеки случай, трѣбва да знаемъ, съ какво количество коне и другъ добитъкъ трѣбва да разполага армията. За задръжка ли ще бжде, за артилерията ли ще бжде, за пѣхотата ли ще бжде, за нестроевата служба ли ще бжде — това трѣбва да бжде ясно, указано. Когато това знаемъ, ние ще гласуваме необходимата сума, и при упражнението на бюджета няма да бжде възможно отъ храната на добитъка и конетъ да се каже за други цѣли. Този параграфъ трѣбва да бжде кратъкъ, той трѣбва да бжде одѣленъ отъ другитъ смѣтки, близки нему параграфи. Разбира се, ние ще гласуваме и другитъ параграфи, но няма да бжде възможна играта съ този параграфъ, а при настоящето положение — това го знаятъ всички въ България и върху това всички партии сж съгласни — въ Военното мини-

стерство твърди често сж възмани отъ храната на войницѣтъ, за да дадатъ отъ тази сума за други нужди, за сжщитъ тия нужди, които сж присламчени, единъ видъ, къмъ този параграфъ и къмъ параграфа за храна на войницѣтъ. Тоя параграфъ, обаче, трѣбва да бжде одѣленъ, изчислението трѣбва да бжде направено точно, за да може да бжде параграфътъ искренъ и да бжде упражненъ правилно.

Сжщото нѣщо е по-нататъкъ съ § 20 — за отопление и освѣтление на помѣщенията и др. Гласувахме 736.000 л. Искатъ се допълнително 100.000 л. Забѣлжете сега, г-да, за 1914 г. въ днешния день нямъ искатъ още 100.000 л., така щото, ставатъ всичко 836.000 л. Обаче, при все това, въ бюджетопроекта за 1915 г. стои една цифра пакъ намалена — отъ 750 хиляди лева; пакъ 80 хиляди лева по-малко. И слѣдъ това, бюджетътъ гласуванъ съ акламини, подиръ нѣколко мѣсеци, презъ 1915 г., военниятъ министъръ или финансовиятъ министъръ ще дойдѣ тукъ и ще каже: „Трѣбватъ ми още 50—100 хиляди лева за отопление и освѣтление“. Отново ще се занимаваме и разтакаме съ туй, и няма да знаемъ защо този въпросъ не може единъ пътъ завинаги да бжде нареденъ. Ако азъ говоря за тия 100.000 л., то не е да оспоря нуждата отъ тѣхъ, не е защото българскиятъ народъ няма да ги даде, но за да можемъ поне въ следующия бюджетъ да поправимъ единъ пътъ завинаги тази злина, да се каже точно, какво ни се иска, за да можемъ точно и достатъчно да отговоримъ на сжщата тази нужда.

По § 21 — за канцеларски разходи въ частитъ и пр. — сжщата история! За 1914 г. сж гласувани 900.000 л., и сега г. финансовиятъ министъръ иска още 150.000 л.; получава се за 1914 г. обща сума 1.050.000 л. А колко е прѣдвидено за 1915 г.? 1.000.000 л. — пакъ 50.000 л. по-малко — които, обаче, презъ 1915 г. ще станатъ недостатъчни, и ще имаме пакъ новъ кредитъ отъ 100, 200 или, може-би, повече хиляди лева.

§ 29 — за прѣвозване войскови тежести и пр. Нема военниятъ министъръ не можеше да прѣдвиди навреме, когато досега вече прѣвозванията сж свѣршени, колко ще му трѣбватъ по този параграфъ? Опредѣлили е 400.000 л. Той знаеше, че сме минали една война, той знаеше, че ще се изразходи повече, отколкото при обикновено време. Защо иска сега 400.000 л., когато още въ 1912 г., прѣди войната, сж гласувани 430.000 л. — безъ да има война? Очевидно е, че тукъ финансовиятъ министъръ искаше привидно да ни даде единъ бюджетъ по-скромненъ, единъ бюджетъ по-уравновѣсенъ, та подиръ това, когато самитъ обстоятелства го надуетъ, камарата отново да се занимае съ тѣзи параграфи и да гласува допълнителна сума. Нищо не прѣчеше, още повече при готовността на опозицията, поне на тая партия, отъ името на която говоря, да се гласуватъ всички необходими кредити, стига да бждатъ точно указани, достатъчно мотивирани и правилно упражнени. При тази готовностъ, нѣмаше, освѣтъ финансовиятъ министъръ или респективниятъ министъръ да поиска това, което трѣбва. Нѣмаше да ни сплаша съ тази сума; напротивъ, щѣхме да я гласуваме съ ентузиазъмъ, съ всичката обичъ къмъ военното дѣло. Това нѣщо не стана. Сега искатъ нови 300.000 л. — ставатъ, за 1914 г., 700 хиляди лева. Е добръ, за 1915 г., въ новия бюджетопроектъ, отново се прѣдвижда сумата 600.000 л. Азъ разбирамъ, ако дѣйствително презъ 1914 г. имаше една изключителна нужда, или нужда по-голяма отъ обикновената, ако има данни, споредъ които г. финансовиятъ министъръ, въ съгласие съ г. военния министъръ, може да прѣдвиди за 1915 г. едно намаление съ 100 хиляди лева на тази обща сума отъ 700 хиляди лева, която е за 1914 г.; тогава — да. Но по този

въпросъ ние трѣбва да бъдемъ освѣтлени, ние трѣбва да искаме да чуемъ изложеніето на г. военния министъръ. За съжаление, г-да, ние никога не чуваме неговото изложение. Ние чуваме и видѣхме неговата оставка, прѣди да доживѣемъ едно общо изложение за състояніето на армията, който случай най-добъръ можеше да се прѣдстави при гласуването на военния бюджетъ.

Послѣдниятъ параграфъ е за нѣтни, дневни, лагерни и столови пари. Прѣдвиденъ е 1.000.000 л., иска се още $\frac{1}{2}$ милионъ, та ставатъ всички $1\frac{1}{2}$ милиона лева. Обаче за 1915 г. г. военниятъ министъръ пакъ иска само 1.000.000 л. Пакъ на дребно, пакъ: „Дайте за нѣколко мѣсеца, та подиръ това ще видимъ“. Ако има данни, че за 1915 г. се прѣдвиждатъ по-малко командировки въ новитѣ земи, по-малко прѣдставителни и по-малко лагерни, по-малко столови пари — да, съ голѣмо удоволствие ще спестимъ тази сума отъ 500.000 л. и ще я дадемъ за други нужди на армията — напр., една крайна нужда е увеличаване заплатата на подофицеритѣ — или за нужди по други вѣдомства, защото България е една, и всичкитѣ нейни нужди трѣбва да бъдатъ еднакво удовлетворени. На всѣки случай, г-да, ние искаме една прецизностъ. Може ли така въ камарата да се занимаваме ежедневно или често съ допълнителни кредити, когато напълно е възможно — при една елементарна грижа това лесно може да се постигне — камарата да бъде напълно освѣтлена, да гласува всичкитѣ кредити и на края да склочи единъ бюджетъ, въ неговитѣ голѣми линии, така, както го е гласувала, да не се занимаваме съ него постоянно, да знаемъ, че нашата армия има такива и такива нужди, разполага съ такъвъ команденъ персоналъ, съ такава артилерия, и да знаемъ, че за всичко сме прѣдвидили суми. Това е достойно за камарата, това е достойно за правителството, това е достойно за военния министъръ, който, макаръ да не е депутатъ, прѣдъ камарата прѣдставлява армията и трѣбва да бъде непрѣкъстно въ съгласие, въ контактъ съ камарата. Азъ ще свѣрша съ това пожелание. Искамъ да вѣрвамъ, че г. военниятъ министъръ нѣма да намѣри нѣкакъвъ упрекъ за себе си, напротивъ, ще намѣри всичкото добро желание на партии, на парламентарни групи, които не сж отъ правителството, но които не желаятъ да правятъ никакви съпънки въ изработването на единъ добъръ бюджетъ и на неговото гласуване.

На всѣки случай, азъ се повръщамъ именно на този моментъ. Бившиятъ воененъ министъръ г. Бояджиевъ бѣше тукъ, прѣдъ насъ, нѣколко мѣсеца наредъ. Освѣнъ отговори на нѣколко питанія, той нищо не ни е изложилъ, нищо не ни е казалъ. Помните, г-да, по законопроекта за въоръженитѣ сили бѣше направено и гласувано едно прѣдложение само въ 2—3 параграфа. Той заявяваше, че нѣмало врѣме да се направи това. Не е вѣрно, че нѣмало врѣме; не е ималъ желание.

И. Ангеловъ: Нѣма го тукъ.

И. Йоновъ: Защо не говорихте тогава, когато той бѣше тукъ?

Г. Василевъ: Защото не позволихте, защото Вие, г. Йоновъ, прѣдложихте да се гласува военниятъ бюджетъ съ акламация.

И. Йоновъ: Прѣстѣпление ли направихъ съ това?

Г. Василевъ: Азъ искахъ да говоря половинъ часъ по него. И вмѣсто да се създава шумъ по една такава работа, която никакъ не е раздразни-

телна, освѣнъ за хора, които търсятъ раздразненіе на всѣка цѣна, вмѣсто да се прѣкъсва, азъ искамъ двѣ минути, за да ви кажа цѣлата си мисль.

И. Йоновъ: Да, ама не да говорите за човѣкъ, който не е тукъ и нѣма възможностъ да се защити.

Г. Василевъ: Той бѣше тукъ. Нема неговитѣ дѣла не подлежатъ на обсъждане? Нема, ако има лоши дѣла, извършени отъ бивши министри, не може да се разискватъ? Не, г-да, това е напълно мое право. Азъ искамъ да кажа, че, ако има твърдѣ много причини за отстранението на генералъ Бояджиева отъ неговото кресло, прѣдполагамъ най-голѣмата причина да е неговата бездѣйностъ. И дѣйствително, не е желанието, което му липсва, а това е липсата на подготовка и способностъ у него, както и несъздаването добъръ висшъ персоналъ, чрезъ който да може да дѣйствува бързо.

И. Ангеловъ: Прилично ли е това, което говорите сега, когато човѣкътъ не е тукъ?

Г. Василевъ: Това е истината.

И. Йоновъ: Вие протестирахте, като говорѣхте за Гешова, че не билъ тукъ, и той Ви цитира въ своята книга; какъ така, когато Ви понася — едно говорите, а когато не Ви понася — друго говорите. Това е срамно!

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г. Йоновъ! Вие сте квесторъ и трѣбва да пазите тишина.

Г. Василевъ: Г-да! Азъ нѣмамъ намѣрение да измѣрвамъ гласа си съ оня на г. Йонова. Искамъ само да заявя, че ние сме въ пълно право и, каквото ще болшинство да дойде, нитой не може да ни лиши отъ правото да критикуваме единъ министъръ и, особено, да правимъ оцѣнка на неговата дѣятелностъ, безъ да пускаме инсинуации по неговъ адресъ. Нищо лично не твърдя за генералъ Бояджиева.

И. Ангеловъ: Какъ нищо лично?

Г. Василевъ: Азъ не говоря нищо лично за г. Бояджиева, а говоря за него, като министъръ, и цѣни неговата дѣятелностъ прѣзъ цѣлата година. Е добъръ, г-да, азъ мога да ви заявя — и, надѣвамъ се, генералъ Фичевъ нѣма да ме опровергае — че въ течение на цѣла една година, слѣдъ балканската война, и Сърбия, и Гърция, и Румъния, и Турция въ кратко врѣме направиха грамадни реформи за своята армия, въ устройството на въоръженитѣ сили, въ развитието на тия сили. Не искамъ да се отклонявамъ и да губя врѣме, за да ви цитирамъ, колко нови полкове се създадоха въ Сърбия и какви други нови бойни единици, за да се развѣрнатъ въ дивизии, какъ реформираха армиятъ си Гърция, Румъния и Турция. Не искамъ да цитирамъ това, но искамъ да ви сумирамъ съ една дума, че цѣла година изтече въ безплодие въ Военното министерство, а ние искахме работа слѣдъ националния погромъ, слѣдъ войната. Това, повече отъ всичко друго, се налагаше на България. Армията трѣбваше да бъде, прѣди всичко, добъръ въоръжена, добъръ стегната, слѣдъ ония събитія, които настѣпиха и безъ нашето прѣдвиждане и желание. Това нѣщо не стана. За да можемъ да избѣгнемъ и поправимъ това зло, ще трѣбва по този случай, когато ни искатъ допълнителенъ кредитъ, да обърнемъ внимание на онзи, на който се слѣдва, да има това прѣдъ видъ при гласуването на бюджета за 1915 г.

И. Ангеловъ: Ти не можеш да оцънишъ генералъ Иванова, при когото всеки денъ стоишъ, а искашъ да оцънишъ генералъ Вояджиева!

Председателъ: (Звъни)

Г. Василевъ: Нима да взема абсолютно никаква бълбжка отъ никакво прѣкъсване. Никакви имена на генерали не искамъ да споменавамъ. Всичко това не ме занимава. Ще ви дамъ пълна свобода да прѣкъсвате.

И. Ангеловъ: (Възражава нѣщо)

Председателъ: (Звъни) Г. Ангеловъ! Стига сте прѣкъсвали. Права Ви бълбжка.

И. Ангеловъ: (Къмъ г. Василева) Заедно съ генералъ Иванова, сте бѣгали отъ Демир-Хисаръ до Петричъ.

Председателъ: (Звъни) Стига! Чухте ли бълбжката, която Ви направихъ?

И. Ангеловъ: Да, но Вие сте длъженъ да защитите единъ човѣкъ, който не е въ камарата.

Председателъ: Оставете прѣкъсванията.

Г. Василевъ: Г-да! Азъ настоявамъ — и съ това свършвамъ — че новиятъ воененъ министъръ, ако иска неговиятъ бюджетъ да остане искренъ, да бѣде редовно, да бѣде правилно упражненъ, безспорно, трѣбва да захвърли практиката на миналото, която по-нататъкъ е нетърпима и ще трѣбва въ слѣдующия бюджетъ на Министерството на войната да вземе бълбжка отъ това, което говорихъ, и отъ онова, което, може-би, други ще кажатъ, за да сме сигурни, че сме удовлетворили всички нужди на армията, и въ същото врѣме да разчитаме на силата, на подкрепата на тази армия, когато ни потрѣбва. (Ржкопльскане въ лѣвицата)

Председателъ: Има думата г. Константинъ Бозвелиевъ.

К. Бозвелиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ тоя законопроектъ, съ който г. министърътъ на войната иска отъ Народното събрание единъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 6.000.000 л., ние влизаме наново, и за смѣтка на 1914 г., въ онзи отъпканъ пътъ, по който и други правителства сж вървѣли, ние влизаме въ една система, която почти отъ всички страни се е признавала за система пакостна, а именно системата на свѣрхсмѣтни кредити. Г. г. народни прѣдставители! Вие знаете, въ какво се състои тази система. Прѣдставя се единъ редовенъ бюджетъ, обаче, въ тоя бюджетъ не се прѣдвждатъ напълно и точно всички разходи, които сж нужни за прѣзъ годината, и не се прѣдвждатъ онѣзи именно параграфи, онѣзи разходи, които сж най-важни, безъ които е невъзможно и които, по необходимостъ и неизбежно, ще трѣбва да се допълнятъ. Скрива се отъ народното прѣдставителство дѣйствителниятъ разходъ, за да се склочи бюджетътъ по-лесно, за да се прокаратъ другитѣ кредити, които, може-би, при липса на достатъчно приходи, биха могли, при гласуването на цѣлия бюджетъ, да бждатъ мажно прокарани. И за забѣлѣзване е, че въ течение на цѣлъ редъ години, именно по § § 4 и 5, които се отнасятъ до храната на войницитѣ, до храната на добитъка въ войската, кредититѣ се явяватъ сѣ недостатъчни.

Казвамъ, съ тоя законопроектъ ние наново влизаме пакъ въ пътя на свѣрхсмѣтнитѣ кредити. И влизаме, г. г. народни прѣдставители, едва три мѣсеца слѣдъ като е гласуванъ редовниятъ бюджетъ — бюджетътъ за послѣдниятъ петъ мѣсеца отъ 1914 г. Азъ питамъ: какво ново е станало прѣзъ тия три мѣсеца, та е станало нужда отъ тоя свѣрхсмѣтенъ кредитъ?

Въ мотивитѣ си г. министърътъ ни сочи посжпването на хранитѣ. Посжпване има дѣйствително, не въ какъвъ размѣръ е това посжпване? Ако вземете цѣлата на хранитѣ въ цѣлата страна, вие ще видите, че това посжпване не надвишава 10—15%. Е добръ, намъ се иска, къмъ сумата 7.058.261 л., за послѣднитѣ петъ мѣсеца да гласуваме допълнителна сума отъ 4.200.000 л., сир. едно увеличение съ 57%. Вие виждате голѣмата несъразмѣрностъ между процента на посжпването и тоя процентъ, съ който се иска увеличението на прѣдметния разходъ.

Но казватъ ни: „Г-да! Имаме нови призиви, повикани на обучение“. Е добръ, вие ще си спомните, че когато се направи запитване по повикването на тѣзи призиви, обясненията, които даде г. министърътъ, бѣха тѣзи, че призивитѣ отъ запаса се повикватъ да изпълнятъ мирноврѣменнитѣ кадри на войската, защото два призива, 36 и 37, бѣха вече уволенни. Слѣдователно, за увеличение на ефективна и дума не може да става.

Истина е, че се посочва и другъ единъ мотивъ: повикването на мажкото население на обучение въ повосвободенитѣ земи. Но, г-да, не си ли спомняте, че законопроектътъ за повикване това население бѣше внесенъ едновременно съ бюджета за послѣднитѣ петъ мѣсеца, и дори по-рано отъ него? Какъ г. министърътъ не е могълъ да прѣдвиди, че за тия хора, които ще се викатъ на обучение, ще има нужда да се разходва за храна. Повтарямъ да кажа, новиятъ законопроектъ говори за продължението на оная система, която по-рано се практикуваше, именно системата на прѣдставяне цѣтрень и неискренъ редовенъ бюджетъ.

По § 29 — за прѣвозъ на разни вещи — ни се искатъ 300.000 л. нови къмъ онѣзи отъ 195.000 л., които бѣха поискани за послѣднитѣ петъ мѣсеца — едно увеличение почти двойно, едно увеличение съ 157%. Азъ се питамъ: какъ е възможно г. министърътъ да не прѣдвиди тоя толкова извѣстенъ разходъ?

Г-да! Отъ всичко това вие виждате, че мотивитѣ на тоя законопроектъ, съ който се искатъ нови шестъ милиона лева, сж мотиви съвършено недостатъчни; и тѣ не обясняватъ и не доказватъ нуждата отъ тоя кредитъ. При гласуването на редовния бюджетъ, Военното министерство не е счело за нужно да си направи своята точна смѣтка. Ние и днесъ, когато ни се искатъ тия пари, се питаме: върна ли е този пътъ смѣтката, която ни се прѣдстави, и доколко е дѣйствителенъ исканиятъ разходъ. Г. Пригоръ Василевъ ви посочи, че дори сега, когато искатъ нови кредити за допълнение на старитѣ, въ бюджетопроекта на Военното министерство за идущата година се прѣдвждатъ суми по-малки, отколкото сж тия за 1914 г. Всичко това говори за желанието, за намѣренето на правителството да върви изъ сжщитѣ пѣтици, по които сж вървѣли и другитѣ правителства по-рано.

Г. г. народни прѣдставители! Тази система е пакостна и ние като протестъ противъ нея ще откажемъ искания кредитъ, толкова повече, защото тая година, въ момента на една обществена криза, правителството не намѣри за нужно да прѣдвиди въ бюджета си кредити за посрѣщането общественитѣ нужди, създадени отъ тая криза. На нашето прѣдложение, да се погрижи правителството за онова население,

което е изложено на всички негоди на тая криза, правителството отговори, че сръдства нѣма и че не е възможно поради това да прѣдвиди кредити за посрѣщане на тая криза. Е добръ, ние смѣтаме, че правителството съ това върши едно дѣло, което по никой начинъ не може да се нарече разумно и народополезно, едно дѣло, което води държавата къмъ батакъ. Ето защо, г-да, ние не одобряваме искания кредитъ и азъ се питамъ, какъ е възможно едно Народно събрание да одобри кредитъ, исканъ на тая основа, безъ да е народното прѣдставителство добръ освѣтлено, че туй, което му се иска, е дѣйствително необходимо и че не се върви и сега по онзи пътъ, по който и по-рано правителствата сж вървѣли и който доведе страната до забатачване. (Нѣкон въ крайната глѣбница ржкоплѣскавъ)

Прѣдседателъ: Има думата г. Марко Турлаковъ.

М. Турлаковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ще бѣда твърдѣ кратъкъ върху бѣлѣжикъ, които има да направи по сложения на разглеждане законопроектъ за свѣрхемѣтенъ кредитъ. При все това, колкото и да се е напомувало, колкото и да се е говорило върху тая усвоенна тукъ система въ нашитѣ държавни финанси, че по тоя редъ, по който се гласуватъ, произвеждатъ и оправдаватъ разходитѣ и особено по Военното министерство у насъ, сѣ пакъ менѣ ми се струва, че не е излизало да се напомнимъ на всѣки моментъ тая язва и да се апелира за мѣрки противъ нея. Вамъ е извѣстно, г. г. народни прѣдставители, римската поговорка, която въ трибуната, въ Народното събрание, често се е повтаряла: „Не забравяйте Картагенъ“. Нашата държава, нашето държавно смѣтководство, нашитѣ държавни финанси, финансовото ни стопанство само тогава можемъ да се надѣваме, че постепенно поне ще се въкара въ нормалния редъ, когато въ всѣки моментъ отъ тази трибуна, дѣто му падне редътъ, не забравяме да изтъкваме тая язва, която не води къмъ добро. Г. г. народни прѣдставители! За да излѣзе тукъ Военното министерство, а често пакъ и другитѣ министерства, по най-вече Военното министерство, съ свѣрхемѣтни кредити въ нормални и ненормални врѣмена, най-вече въ нормални врѣмена, причината се корени въ системата, която царува въ Военното министерство. Г. г. народни прѣдставители! Докато съществува съврѣмениятъ държавенъ строй, ние поне, които не сме отрицатели на тая държавна система, не казваме, че може безъ войска и че, слѣдователно, държавата трѣбва да се освободи отъ този разходъ, но ние не забравяме, че колкото и да е необходима войската, както другитѣ учрѣждения, както другитѣ институти на държавата, тя трѣбва да се подчинява на онѣзи повелителни, върховни нужди на държавата, които ѝ диктуватъ, че трѣбва да съобразява своитѣ разходи, своя бюджетъ съ сръдствата на държавата и да не забравя, че добрата наредба на финансовото стопанство зависи отъ прѣдвиждането на всички възможни разходи, които ще се появятъ прѣзъ течение на бюджетната година. Но, г. г. народни прѣдставители, колкото и това да е необходимо и колкото и да е напомувано на Военното министерство у насъ особено, сѣ пакъ, даже и правителствата, които сж излизали тукъ да декларирайтъ, че тѣ сж най-щедритѣ по отношение на военнитѣ разходи, сѣ пакъ и тѣ, казвамъ, сж гледали по нѣкакъвъ начинъ тия разходи, които ще станатъ за войската, да ставатъ по лѣжой прикритъ начинъ, по единъ начинъ безъ да се прѣдвидятъ окончателно, безъ да се намѣрятъ всичкитѣ нужди и да се прѣдвидятъ въ бюджета, за да може и Финансовото министерство да си направи смѣтката и да уравниши общия държавенъ бюджетъ. Че това е така, г. г. народни прѣдставители, азъ не

смѣтамъ за излишно да ви напомнимъ историята на нашия воененъ бюджетъ особено отъ прѣди 10 години. Още прѣзъ 1903 г., когато се прокара сегашниятъ законъ за въоръженитѣ сили, ние съ всичкитѣ свои скромни познания по тази материя и по въпроса за разходитѣ, които ще се свѣржкатъ съ този законъ, още тогавъ си казахме думата, а именно, че тоя законъ не се приключва съ нѣкакви разходи отъ 38 милиона лева, колкото бѣше тогава прѣдставениятъ разходъ на Военното министерство въ бюджета за слѣдующата година, когато се гласува законътъ за въоръженитѣ сили, но че този законъ, за да се приложи напълно, ще погълне отъ страна на държавата още десетина милиони най-малко. И дѣйствително фактитѣ, събитията, по-послѣ врѣмевата дойдоха да докажатъ, че свѣрхемѣтнитѣ кредити на слѣдующитѣ нѣколко години, за покриване на редовни бюджетни нужди въз основа на закона за въоръженитѣ сили, погълнаха такива суми. Само че каква бѣ работата. Въ бюджета въ сжщностъ се гласуваха суми по-малки, а сетиъ съ извъредни свѣрхемѣтни кредити се допълниха онѣзи нужди, които Военното министерство смѣташе за благоразумно да не ги открива въ бюджета едновременно съ закона за въоръженитѣ сили, ами да ги остави нѣкакъ си притуленичко. Сжщата история, г-да, се продължава и сега. Въ извъредната сесия, въ която ние прокарахме бюджета на настоящата 1914 г. на нѣколко парчета, на нѣколко дванадесетини, въ края на крайщата, когато да гласуваме бюджета за петѣтъ мѣсеца, въ бюджетарната комисиия азъ, отъ свое име и отъ страна на групата, къмъ която принадлежа, още тогава обърнахъ вниманието на г. министра на войната, че разходитѣ му, по отношение на прѣхраната, ми се виждатъ съминителни. Монѣтъ бѣлѣжки бѣха подкѣпени и отъ другитѣ прѣдставители на опозицията; въ туй число бѣше и г. Ляпчевъ. Тогавъ настоявахме, че ако г. министрътъ вижда и е увѣренъ, че тия разходи не ще бѣдатъ достатъчни, нека да не се ослабна на нѣкакви си изчисления, че ще има прѣдочни освобождавания на войници и туй и онуй, та разходитѣ, които прѣд-вижда, щѣли да му достигнатъ, а да се прѣдвиди дѣйствителната цифра въ бюджета, която ще бѣде нужна, за да се посрѣщатъ разходитѣ. Тогавъ г. военниятъ министръ благоволѣ да ни утѣши съ своитѣ съображения, че всѣки пътъ ставало икономия отъ комплекта на войската, отъ по-раншното освобождение на войницитѣ, та, въроятн, надѣвамъ се, казва съ положителностъ, че тая сума ще бѣде достатъчна. За да не се смѣтне, че ние не сме имали прѣдъ видъ и ония нужди, които сега Военното министерство изтъква, че ще бѣде повисало на три-недѣлно или нѣколкодневно обучение мажкото население отъ 20—46 години, въ повитѣ земи, ние обърнахме още тогава вниманието на министерството и върху този въпросъ. И на туй ни се отговори съ сжщитѣ съображения, че икономиятъ, които ще се направятъ отъ по-раншното освобождение на войницитѣ, ще бѣдатъ достатъчни. Но, г. г. народни прѣдставители, ние ще си спомниме, че отъ тая трибуна, когато ние говорихме, когато нашитѣ другари говориха по прѣдложението за измѣнение закона за въоръженитѣ сили и по единъ другъ случай, и когато азъ говорихъ по общитѣ дебати по бюджета, ние изтъкахме още тогава, че бюджетътъ, който ни прѣдставлява правителството, бюджетътъ, който ни прѣдставлява г. министрътъ на финанситѣ, е неискренъ; особено азъ забѣлѣзахъ, че тия разходи на военния бюджетъ не ще бѣдатъ достатъчни и въпротивно общиятъ разходенъ бюджетъ на държавата не ще се приключи съ 255 милиона лева, на колкото възлѣзе по-сетиъ, а ще се приключи съ по-малки разходи, които ще се поискатъ — минимумъ, казахъ азъ, отъ 10 милиона свѣрхемѣтенъ кредитъ, още прѣзъ течението на тая година. Какъ ще се при-

ключи докрая на бюджетното упражнение, монитъ прѣдвиджания бѣха, че ще се свърши съ 50—60 милиона лева дефицитъ. Не искамъ въ този моментъ да ви вадя бѣлѣжки отъ счетоводството, отъ финансовото смѣтководство на държавата, да видите, че дѣйствително ние отиваме нататкъ и че ще излѣзе дефицитъ може-би по-голямъ, по съображението, че дѣйствително настѣпиха врѣмена, които измѣниха и онова прѣдвиджание за приключване бюджета, което ние правѣхме. Сега, когато излизамъ по тоя въпросъ да направя своитѣ бѣлѣжки, азъ искамъ да изтъкна още еднѣжъ, че нашето Военно министерство никога не ни е прѣдставяло, може-би съ малки изключения, тукъ, въ Народното събрание, единъ искренъ и окончателно добръ уреденъ бюджетъ съ всички прѣдвиджания. Дори и въ сегашния бюджетопроектъ, който ни е внесенъ, ако сравнимъ нѣкои пера, посочени въ таблицата, каквато е била гласувана миналата година, каквато е била гласувана и разходвана по-прѣдната година, ще видимъ, че дѣйствително и въ него не е прѣдвидено всичко необходимо. За да не повтарямъ онова, което други прѣди мене казаха, азъ ще забѣлѣжа само едно нѣщо. Ако отворите бюджета на Военното министерство за 1914 г., вие ще намѣрите, че Военното министерство е прѣдвидѣло 3,300.000 л. за облѣкло, обуца и други, а тази година има прѣдвидено въ бюджета само 1.600.000 л. Мислите ли, че това е достатъчно?

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Ще Ви отговори на това.

М. Турлаковъ: Както се изрази единъ бившъ воененъ министъръ, едва-ли ще бѣде достатъчно по единъ ботушъ да се купи на войниците. Но ще ми забѣлѣжи г. министърътъ: ние имаме извънреденъ кредитъ отъ 50 милиона лева за доставка на военни материяли и ще имаме отъ да набавимъ нужното облѣкло за войниците. Да, г. министре, върно е, възможно е, допускамъ, че ще доставите всичко необходимо отъ този кредитъ отъ 50 милиона лева, който Ви се отпусна, обаче както той, така и 150-милионниятъ кредитъ е за попълване недрокосновенитѣ запаси на армията, а ония постоянни разходи, които трѣбва да станатъ за войската и ставатъ, за тѣхъ тая година въ бюджета трѣбва да бѣде прѣдвидено дѣйствително онова, което се харчи.

Г. г. народни прѣдставители! Безъ да се впускамъ, както казахъ, въ другитѣ бѣлѣжки, които се направиха, азъ имамъ да забѣлѣжа, че по отношение на храната, по отношение на командировачнитѣ, на пѣкнитѣ, Военното министерство и неговитѣ счетоводители, и въобще интендантствата, можаха, бѣха въ положение да прѣдвидятъ всичкитѣ ония разходи, които ще послѣдватъ и тая работа трѣбваше да мине въ редовния бюджетъ. Тѣй ще върви у насъ дотогава тая работа, докогато Военното министерство не се съобразява съ наредбитѣ и исканията на Финансовото министерство, а то диктува и диктува по методата на свършенитѣ факти; каквото имъ дойде, каквото имъ скимне, нареждатъ си, и послѣ го налагатъ на Финансовото министерство. Колкото и да ни утѣшава г. министърътъ на финанситѣ онзи день, че той е употребилъ всичкитѣ си старания и всички настоявания, щото въ Военното министерство да се заведе единъ по-добъръ финансовъ контролъ, едно по-добро финансово счетоводство, да могатъ да тръгнатъ работитѣ, както трѣбва, за жалостъ, ние виждаме, че не е това правителство и тоя финансовъ министъръ, които ще поставятъ работитѣ на Военното министерство да вървятъ въ унисонъ съ неговитѣ проекти и съ неговитѣ прѣдвиджания за доброто бѣдѣще финансиране на държавата.

Г. г. народни прѣдставители! Можемъ да се винимъ тукъ, можемъ да си хвърляме упреци единъ

къмъ другъ, може партизанството да взема колкото щемъ връхъ; едно нѣщо не трѣбва да забравяме, че по отношение на държавното смѣтководство, по отношение на финансовата и икономическа политика на държавата, дотогава, докато отъ всички страни не си дадемъ дума и не се застъпимъ да има редъ въ нашето държавно стопанство, дотогава и нашиятъ бюджетъ и нашиятъ външенъ кредитъ ще вървятъ по тая посока, по която напоследѣтъ сж трѣгнаха. Трѣбва да разберемъ, че по тоя начинъ не бива да вървятъ държавнитѣ смѣтки и по тоя начинъ разходитѣ на държавата не трѣбва да ставатъ, ако искаме да туримъ редъ въ нашата държавна, въ държавното стопанство, и ако искаме да поставимъ и кредита на държавата по-високо и да повдигнемъ икономически страната. (Ръкоплѣскане отъ лѣвия центъръ).

Прѣседателъ: Има думата г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Чухте отъ рѣчитѣ на прѣждеговорившиятъ главното възражение, което се прави. То е това, че правителството, собствено Военното министерство, е прѣдставило единъ неискренъ, невѣренъ бюджетъ, че бившиятъ воененъ министъръ е трѣбвало да бѣде по-внимателенъ въ смѣткитѣ си. Никакъвъ свърхсмѣтенъ кредитъ, споредъ тѣхъ, не трѣбваше да има. Това е едно пожелание, което ако би било възможно, особено въ днешнитѣ врѣмена, не е лошо. Но нека добавя още сега, че въ тия врѣмена, които ние прѣживяваме, такова пожелание е невъзможно. Даже и тѣзи господа, които тѣй устрѣдно защищаваха тая кауза, ако тѣ бѣха на туй мѣсто, на което е билъ онзи, който е внесълъ бюджетопроекта, пакъ щѣха да постѣпятъ по сѣщия начинъ. Това, г. г. народни прѣдставители, което става сега у насъ, става по всичкитѣ други държави на свѣта. И то ще става дотогава, докогато общосвѣтската криза ще прѣмине окончателно. Защо ми говорите за свърхсмѣтни кредити въ България? Такива свърхсмѣтни кредити нѣма ли ги навсѣкждѣ другагдѣ? Сега именно въ тия врѣмена, а ми кажете коя държавна на свѣта ще прѣдстави единъ искренъ воененъ бюджетъ? Като казвамъ искренъ, разбирамъ, вѣренъ, да отговаря на дѣйствителнитѣ нужди, за да не става нужда по-нататкъ отъ свърхсмѣтни кредити. Това е абсолютно невъзможно. Тия свърхсмѣтни кредити ги има навсѣкждѣ и тия свърхсмѣтни кредити години подъ редъ ще ги има, дотогава, докогато армиятъ на свѣта дойдатъ горѣ-долу въ онова положение, въ което сж били прѣди обявяването на войната. Ние знаемъ, че нашата страна се управлява отъ бюджетнитѣ упражнения отъ миналитѣ години и едва сега, прѣди пѣтой мѣсець, ние можахме набързо да имаме едно редовно, тѣй да се каже, бюджетно упражнение, имаме и единъ бюджетъ на Военното министерство. Вие искате всичко до сантимъ да бѣдѣше прѣдвидено. Правителството трѣбваше непрѣмънно това да прѣпѣтне. Е добръ, кой не го желае това? Мислите ли вие, че правителството не го е желало, мислите ли, че въ случая не искаше да се постѣпи именно тѣй, както вие желаете да се постѣпи? Но това е, г-да, невъзможно, защото смѣткитѣ, които ние си правимъ сега, никой не можеше да ги направи така по-рано. Кой е прѣдполагалъ, когато се правѣше бюджетътъ, че безусловно ние щѣхме да имаме повикани нѣколко призова на обучение, които да докаратъ маса разходи? Кой въ случая можеше да прѣдполага, че е нужно, необходимо въ новитѣ земи да се викатъ тѣзи или онѣзи на обучение? Кой можеше при написването на военния бюджетъ да прѣдполага, че слѣдъ врѣме, може-би, слѣдъ нѣкоя седмица ще излѣзе единъ законъ, който дава допълнително възнаграждение на чиновницитѣ изъ новитѣ земи, на офицеритѣ и т. н.? Виждате, че пѣлъ редъ обстоятелства, цѣлъ редъ събития и законоположения

идатъ, които измѣнятъ сѣщността на работата. Притурете къмъ всичко това отгорѣ и едно поскупяване, което се появи неизбежно, като послѣдствие на онази всеобща криза, която прѣживяваме, войнитѣ, както се развиха — виждате какво стапа и у насъ, отъ всѣкъдѣ, може да се каже, като сме затворени, и ще видите, че въ такъвъ случай не бѣше възможно да се прѣдвиди това, което вие казахте. Това пожелание, което вие правите, колкото и да се жслае отъ сегашното правителство, колкото и г. военниятъ министъръ да го схваща, колкото и да има искрено желание да го удовлетвори, да го направи, убѣденъ съмъ, пакъ за въ бѣдѣще не ще може да се изпѣлни до такава степенъ, до каквато ние всички бихме могли да желаемъ. Защото, повтарямъ, събитията се изпрѣвватъ едно слѣдъ друго и палагачъ гѣща, които не сме видѣли и прѣдполагали.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ искамъ да направя една бѣлѣжка относително рѣчта на г. Григора Василевъ, която сега-засега не бѣше моментъ да се пропанае. Той може да е правъ, може да има привърженици и отъ тая страна (Сочи дѣсеницата) върху тази точка, но не е моментътъ сега да правѣше това, защото ще се прѣтълкува като една демагогия и може врѣдно да повлияе на народа, а може-би и на войската. Въ този моментъ той прави апелъ къмъ Военното министерство, къмъ правителството, за едно повишение заплатата на подофицеритѣ и цѣлон други. То е единъ въпросъ, дѣйствително, който може да заслужава нашето внимание, но сега ли е моментътъ и трѣбваше ли въ този моментъ да се повдигне? Той повдигна и другъ единъ въпросъ: за повишение сумата, опрѣдѣлена за храна на войницитѣ и т. н. Това сж въпроси, които дѣйствително могатъ да се повдигнатъ, но повдигнати въ този смисълъ отъ г. Григора Василевъ, по-скоро могатъ да иматъ едно демагогско влияние извънъ и, може-би, лошо да повлияятъ върху масата на народа, ако не върху самата войска. Азъ мисли — нека за негова честъ да допусна — че той поне за себе си такава мисълъ не е ималъ и се е движилъ само отъ добри побуждения.

Прѣдставениятъ законопроектъ, г. г. народни прѣдставители, ние трѣбва да гласуваме тъй, както той е прѣдставенъ. Нуждитъ сж констатиращи, че сж необходими, голѣма частъ отъ разходитѣ сж направени, и ние по никакъ начинъ не трѣбва да се противимъ на приеждането му.

Прѣдседателъ: Г. Георги Димитровъ има думата.

Г. Димитровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! При гласуване прѣдидни военни кредити, нашата парламентарна група имѣ случай основателно да се изкаже върху причинитѣ, които я заставляватъ да гласува противъ подобни кредити. Азъ не мисля сега да излагамъ подробно прѣдъ камарата тия основни, принципиални причини, тъй като тѣ сж познати. Но дълженъ съмъ отъ името на нашата група да обърна вашето внимание върху една голѣма и специална причина, която ни кара да възстанемъ рѣшително противъ този новъ воененъ кредитъ отъ 6.050.000 л.

Ние намираме, че всички суми, които се гласуватъ сега, за военни цѣли, сж едно срѣдство за реализиране една политика у насъ, която улеснява подѣлбата и завладѣването на Балканитѣ — една политика, която най-добрѣ тукъ биде манифестирана по отговора на тронното слово отъ страна на болшинството, както и отъ страна на опозиционнитѣ парламентарни групи извънъ насъ. Тая политика се свеждаше тогава съ двѣ думи къмъ това, че по ни-

кой начинъ България не трѣбва да влиза въ споразумѣние съ останалитѣ отдѣлни балкански държави, затова, защото то се смѣта за невъзможно, за утопично при сегашнитѣ условия, и че България трѣбва да се обърне къмъ прѣговаряне съ едната и съ другата групировка отъ великитѣ сили, за да осигури своята независимостъ, своята цѣлостъ и евентуално да постигне своитѣ национални идеали. Е добрѣ, г. г. народни прѣдставители, ние смѣтаме, че тази политика, която еднакво се сподѣля, при различни нюанси само, и отъ болшинството на камарата и отъ буржоазнитѣ опозиционни партии въ парламента, е гибелна за нашата страна, и всички срѣдства, които се употребяватъ за такава политика, не могатъ да бѣдатъ одобрени тукъ, въ парламента, отъ името на народнитѣ маси, отъ името на работническата класа. Ние се обявяваме противъ този воененъ кредитъ и мислимъ, че, стоейки върху интереситѣ на българския народъ, а не върху интереситѣ на една шепа привилегировани господа, които управляватъ и владѣятъ страната, стоейки върху гледището, излождайки отъ интереситѣ на този народъ, парламента не би трѣбвало да гласува нито една статинка за военни цѣли, дотогава, докогато днешното правителство, или едно утрѣшно правителство на негово мѣсто, не възприеме единствено спасителната днесъ политика на споразумѣние между балканскитѣ страни, на изграждане една Балканска федерация. Ние и днесъ намираме, както това сме подчертали вече нѣколко пѣти тукъ, че реализирането на тази политика е възможно; . . .

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Сериозно ли говорите?

Г. Димитровъ: . . . ние и днесъ, както винаги, съвършено сериозно сме прѣпорѣчвали на българския парламентъ и на днешното правителство тази единствено спасителна политика. Ето защо; въ този моментъ дълженъ съмъ да подчертая, че не можемъ да гласуваме, че парламента, само ако той не иска да измѣни на интереситѣ на народа въ България, не би трѣбвало да гласува никаква сума за военни цѣли, дотогава, докогато не се усвои една такава самостоятелна, независима балканска политика, която би била едноврѣменно и българска.

На второ мѣсто, г. г. народни прѣдставители, вие ще ни позволите да не се съгласимъ съ необходимостта отъ такъвъ единъ извънреденъ воененъ кредитъ въ този моментъ, голѣма частъ отъ сумитѣ на който ще бѣдатъ дадени за поддържане на запаснитѣ войници. Защото, въпрѣки положението, въ което се намира днесъ България и Балканитѣ, ние сме убѣдени — и за това имаме достатъчно данни, които сигурно сж познати и на много отъ г. г. народнитѣ прѣдставители и на днешното правителство — че свикването на запаснитѣ, свикването на тия три серии отъ шестъ набора не е продиктувано отъ необходимостта днесъ да се запази независимостта на нашата страна; че това е просто — ако ми позволите така да се изразя — една репетиция, една пробна, частична мобилизация. Слѣдъ балканската война, прѣзъ 1912—1913 г., слѣдъ ранитѣ, които тази война нанесе, слѣдъ изчерпването на всѣкаква готовностъ въ народнитѣ маси да воюватъ, трѣбва да се направилъ една сонда, да се опита, доколко тази готовностъ на народнитѣ маси сега отново е възбудена и развита. И военни лица сами не скриватъ, че дѣйствително основната причина за свикването на тия набори въ този моментъ сега е именно тая, че трѣбва да се сондира, да се направи една проба и отъ друга страна да се поподготви малко настрояние въ тия маси, които утрѣ, евентуално, могатъ да бѣдатъ повикани при обща мобилизация. Е добрѣ, ние намираме, че свикването на запаса не трѣбваше да стане; то не се диктува отъ съображение на националната отбрана, а съвършено отъ

други съображения и, следователно, разходът, който предизвика това свикване на запасните, е единъ разходъ, който можеше да бъде избѣгнатъ. Ние не сме противъ разходи и сръдства, които ониха гарантирали независимостта и цѣлостта на България. Ние имаме случай и други път да заявимъ отъ името на нашата група, че ние, социал-демократите, които сме противъ войната, които сме рѣшително противъ милитаризма, ако независимостта и цѣлостта на нашата страна бѣде заплашена, сме готови да дадемъ всички жертви за войната, независимостъ и нейната свобода. Това сѣ доказали нашите другари въ другитѣ страни, въ които настѣпи тая обща касапница; това и ние имаме случай да проявимъ на практика въ миналото. Обаче, ние не сме готови да жертвуваме нито единъ сантимтъ, нито една капка кръвъ за политиката, която води не къмъ гарантиране свободата и независимостта на България, а къмъ погубването на България. Ето какъ е нашата основна идея, ето какъ е нашето принципиално положение.

Този кредитъ, който сигурно вие ще гласувате, се посрѣщна не азъ и отъ тая страна. (Сочи лѣвницата) Възразенията, които се правятъ вамъ, сѣ отъ чисто формално естество, сѣ възразения на системата на свѣрхсметни кредити; тѣ не сѣ възразения отъ принципиално естество, защото сѣ право вие бихте могли да кажете на тѣзи, които сѣ отъ лѣво, че по сѣкия начинъ и тѣ сѣ разходвали суми за военни нужди, че това не е измислено отъ либералния кабинетъ, че това е стара система, която, вѣроятно, ще продължи, въпреки всички желаниа, сѣ години, ако ли не и дотогава, докато се продължи съществуването на оужкоазния строй, затуй, защото никога българската буржоазия, която управлява България, нѣма да има тая смѣлостъ, той куражъ да излъже прѣдъ народнитѣ маси и да каже: „За нашия милитаризмъ, за военни цѣли ни трѣбватъ толкозъ и толкозъ милиона“, и да ги прѣдвиди точно въ бюджета, а винаги ще ги скрива, защото трѣбва да се хвърли прахъ въ очитѣ на бѣдствующитѣ народни маси, които, като разгърнатъ бюджетитѣ, интересующитѣ се отъ тѣхъ, ониха видѣли разходи само 50 милиона лева, но ако се направилъ точна смѣтка, ще се види, че тѣзи разходи не сѣ 50, а 150—200 милиона лева прѣвъ годината. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, и отъ едната, и отъ другата страна по принципъ не се отрича този кредитъ — той ще се гласува; но азъ питамъ, какво е направило днешното правителство, което отърза съ такава свѣрхсметни кредити, особено за военни цѣли, кѣво вие, г. г. отъ болшинството, които узаконявате съ своя вотъ различнитѣ мѣроприятия на правителството, мислите да направите за гарантирането съществуването на онѣзи хиляди сѣмейства, главитѣ на които сѣ свикани на тринедѣлно обучение. Сигурно и вамъ не е чуждо, сигурно и вамъ не е извѣстно това голѣмо бѣдствие, което е обдало цѣлата страна, благодарение свикването на запаснитѣ войници отъ нѣкои набори. 90% отъ тѣзи хора сѣ работници, бѣдни селяни, земледѣлци; тѣ сѣ оставили своитѣ сѣмейства при една обществена криза, обикновено безъ стотинка, тѣ нѣматъ никакви запаси, нѣматъ никакви съхранени суми отъ порано, не сѣ имали отъ дѣ изкономисатъ и, следователно, тѣхнитѣ сѣмейства гладуватъ, страдатъ отъ суровата зима.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Кой гладува?

Г. Димитровъ: Държавата не е направила нищо за тѣхъ.

Министъръ П. Пешевъ: Всичко прави държавата. Недейте демагогствува!

Г. Димитровъ: Г. министре! Ние не демагогствуваме, ние говоримъ една гола истина, която вие бихте могли да констатираме навсѣкждѣ.

Министъръ П. Пешевъ: Нашата държава не е оставила хората си гладни.

Г. Димитровъ: Добръ, ако вие не желаете да бѣдствуватъ тѣзи работнически сѣмейства въ нашата страна, вие, г. г. министри, щѣхте да направите едно: прѣди още да внесете този законопроектъ за свѣрхсметенъ кредитъ, щѣхте да внесете законопроектъ, за да гарантирате подпомагането на подобни бѣдствующи сѣмейства. Вие не направихте това, а идете да казвате, че държавата всичко е направила. Държавата нищо не е направила въ това отношение...

Министъръ П. Пешевъ: Нѣма да ги остави.

Г. Димитровъ: ... и казвате, че хората не гладували. Гладуватъ, г-да!

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Ей-й-й! Не е вѣрно това.

Н. Панайодовъ: Нѣма такова нѣщо, бе джантъмъ!

Г. Димитровъ: Вие сте сити и прѣсити, и затова не вѣрвате на гладнитѣ. (Възразение отъ дѣсницата) Е добръ, г. г. народни прѣдставители, ако правителството не внесе такъвъ законопроектъ, защо бюрото на камарата не влѣзе въ споразумѣние съ правителството да бѣде поставенъ на дневенъ редъ онзи законопроектъ, който още въ миналата сесия нашата парламентарна група внесе за тази цѣль, и който ние подновихме въ началото на сегашната сесия — единъ законопроектъ, който се отнася за подпомагане бѣднитѣ сѣмейства въ врѣме на мобилизация и който би се разширилъ за подпомагане на бѣдствующитѣ работнически сѣмейства, главитѣ на които се свикватъ на тринедѣлно обучение, което фактически е една частична мобилизация? И това не се направи. Вие знаете, най-послѣ, че тая криза, която днесъ съществува у насъ, се отразява най-злѣ върху онѣзи, които сѣ неимотни — поне това никой отъ васъ нѣма да отрече — защото обществена криза, икономическа криза нѣма за господата, които разполагатъ съ голѣми капитални, за онѣзи, лихвитѣ на които вѣрватъ, въпреки всичко. Тая криза пада върху плещитѣ на неимотнитѣ. Е добръ, г. г. народни прѣдставители, толкова много индустриални прѣдприятия спрѣха, има една обща икономическа стагнация, една масова безработица — това би могълъ да ни каже г. министърътъ на промишлеността и труда, който има специаленъ рапортъ отъ работническитѣ организации за безработицата; повече отъ 30 хиляди души днесъ не могатъ да намѣрятъ работа никждѣ въ цѣлата страна — а това сѣ сѣмейства — повече отъ 100 хиляди души нѣматъ сръдства за съществуване, нѣматъ хлѣбъ, нѣматъ никаква поддръжка. Има законопроектъ за тѣхъ, но този законопроектъ не се поставя на дневенъ редъ. Правителството не прави нищо въ тази посока. Хората гладуватъ, а вие се готвите да гласувате и сѣ дѣтѣ си рѣцѣ нови извънредни кредити за военни цѣли. (Възразение отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Г. г. народни прѣдставители! Азъ искамъ да изтъкна това голѣмо противорѣчие, тая непослѣдователностъ и тая жестокостъ, въ които изпада днешната държава въ вашето лице, въ лицето на правителството и въ лицето на болшинството отъ камарата.

С. Календеровъ: Жестокостъ.

Г. Димитровъ: Да, безподобна жестокостъ. — Г. г. народни прѣдставители! Прѣди малко г. Кознички, за да ни убѣди, че и ние трѣбва да гласуваме тѣзи свѣрхемѣтни кредити, ни цитира случаи отъ другитѣ страни: това ставало и въ Германия, и въ Австрия, и въ всички други страни, кждѣто воюватъ. Аналогията, обаче, не бѣше точна, защото тамъ воюватъ, а ние тукъ не воюваме.

В. Кознички: Азъ говорихъ и за опѣзи, които не воюватъ — за неутралнитѣ държави.

Г. Димитровъ: Но тази аналогия, за да бѣдѣше точна, г. Кознички трѣбваше да каже какво правитѣ пъкъ за бѣдствуващитѣ работнически маси тамъ, кждѣто наистина сж гласували свѣрхемѣтни кредити, прѣдизвикани отъ войната. Но на г. Кознички това не изнася. И въ Германия, и въ Австрия, и въ Франция, и въ Англия, въ всички страни гласуваха милиони и милиарди лева за подпомагане на тѣзи сѣмейства.

Министъръ Д. Петковъ: Кждѣто воюватъ.

Г. Димитровъ: Тукъ вие, г. г. народни прѣдставители, не сте наклонни да дадете нито единъ сантимъ за работническата класа, за бѣдствуващитѣ народни маси, които утрѣ ще викате да воюватъ не за тѣхъ, ами пакъ за васъ, . . .

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а!

Г. Димитровъ: . . . за ваша една политика, за ваши национални идеали, подъ мантията на които вие прикривате собствени, егонистически и капиталистически интереси.

Министъръ П. Пешевъ: Това е безобразие!

Г. Димитровъ: Бихъ казалъ на г. Пешева, че това не е безобразие, а е цѣла истина.

Министъръ П. Пешевъ: Това е връхъ на безобразнието! Това е скандалъ! Нѣма ли прѣдседателство да Ви ограничи? Това е възбуждане, демагогство! Не смѣйте да възбуждате!

В. Коларовъ: Сжествува гладъ, мизерия.

Министъръ П. Пешевъ: Недѣйте демагогствува съ единъ националенъ въпросъ. Това е срамътъ и грѣхотъ!

П. Геналиевъ: (Къмъ крайната лѣвица) Вие бунтувате народа.

Д. Благоевъ: Вие го бунтувате.

Министъръ П. Пешевъ: (Къмъ г. Димитрова) Пазете си устата!

Г. Димитровъ: Нека г. министърътъ на просвѣщеніето запази спокойствие.

Министъръ П. Пешевъ: Свивайте си устата!

Г. Димитровъ: Г. министре! Ние знаемъ какво говоримъ.

Министъръ П. Пешевъ: Не знаете какво говорите.

Г. Димитровъ: Това, което ние говоримъ, можемъ да го докажемъ съ документи.

Министъръ П. Пешевъ: Вие не знаете послѣдствіята на тия ваши думи.

Г. Димитровъ: Недѣйте ни прѣдизвиква да разтвариме старитѣ тефтери сега.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

С. Календеровъ: Ти не знаешъ какво приказвашъ — само глупости приказвашъ.

Прѣдседателътъ: Г. Димитровъ! Говорете по кредита или ще Ви отнема думата.

Д. Благоевъ: Нѣмате право, г. прѣдседателю, да го карате какво да говори.

Протестираме противъ това безобразие.

П. Геналиевъ: Г. Благоевъ! Свиването на запаснитѣ е за Вашето отечество. Вие на старини го забравяте.

Д. Благоевъ: Вие тамъ мълчите!

Прѣдседателътъ: Приканвамъ г. Димитрова да говори по прѣдмета. Търпѣнието се изчерпа. Инакъ ще бѣда принуденъ, по правилника, да му отнема думата.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако бихте пожелали и ако бихте имали търпѣние, а не да се дразните, . . .

С. Календеровъ: Какъ ще търпимъ, когато приказвате такива глупости?

Г. Димитровъ: . . . азъ ще ви изкарамъ тукъ дюжина патриоти, които сж ограбили България и за които се води балканската война. Тѣ сж и тукъ (Сочи дѣсницата), и тамъ (Сочи лѣвицата). (Протести и тропане отъ дѣсницата)

М. Ничовъ: Изкарайте ги, кажете ги!

Г. Димитровъ: Има парламентарна анкета, която е установила много и която ще установи още . . .

М. Ничовъ: Ама кажете ги.

Г. Димитровъ: . . . десетки и стотини патентовани патриоти на България, и тамъ (Сочи дѣсницата), и тукъ (Сочи лѣвицата).

Нѣкой отъ дѣсницата: Тукъ нѣма.

Т. Луановъ: Ето г. Гендовичъ, голѣмъ патриотъ човѣкътъ! Защо казвате, че нѣма?

Прѣдседателътъ: Г. Димитровъ! Ако не говорите по прѣдмета и продължавате да дразните народнитѣ прѣдставители, ще Ви отнема думата.

Г. Димитровъ: Нѣмате право, г. прѣдседателю. Азъ свѣршвамъ.

Прѣдседателътъ: Съ празни приказки и нападки нѣма да се занимаваме.

Г. Димитровъ: Азъ протестирамъ: прѣдседателътъ нѣма право да спори, кой говори празни и умни приказки.

Прѣдседателътъ: Ще Ви отнема думата.

Д. Благоевъ: Какъ ще му отнемете думата? То е произволъ!

Прѣдседателътъ: Той е длѣжонъ да говори по прѣдмета. Не бива да се подиграва съ Народното събрание.

Д. Благоевъ: Не ви уйдисва, не искате да чуete горчивата истина.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Говорете по прѣдмета. Недѣйте ме кара да Ви отнемамъ думата.

Г. Димитровъ: Г. прѣдседателъ не би се никакъ обидилъ и той не би ми направилъ никаква бѣлѣжка, ако азъ бѣхъ направилъ, напр., като г. Григора Василевъ, да изпѣя хвалебна пѣсенъ на нашата българска армия и да поискамъ увеличение на военнитѣ кредити. Но когато излизамъ, като прѣдставителъ на партия, която не може да сподѣли подобно гледище, която е противъ такова гледище, да се изкажа противъ тия кредити, вие всички почвате да спорите и да искате да ми се отнеме думата. Това не е послѣдователно, не е парламентарно отъ страна на васъ — вие, които обичате да се хвалите съ парламентаризмъ.

Позволете ми да свѣрша. Азъ искахъ да обърна вниманието ви, г. г. народни прѣдставители, върху това, че, като се бърза тѣй много съ гласуването на извънредни кредити за военни цѣли, не се прави абсолютно нищо — това е истината — за гарантиране живота на тия сѣмейства, които страдатъ, които бѣдствуватъ въ България. Ето нѣ, това искамъ да кажа.

С. Календеровъ: Въ този ли свѣрхсѣмѣтенъ кредитъ искате да се впишатъ тѣзи суми?

Г. Димитровъ: Вие намирате срѣдства за толкова много вече свѣрхсѣмѣтни кредити, а за социални реформи има само думи.

Т. Лукановъ: Тѣй ще бѣде, когато прѣдставятъ бюджетъ отъ 60 милиона лева, а искатъ военни кредити за 200 милиона лева.

Г. Димитровъ: За военни кредити се гласуватъ милиони, а за социално законодателство, за защита на труда, остава само писаното въ тронното слово и даденитѣ обѣщания отъ кабинета. Е добръ, ние идемъ да ви кажемъ, г. г. народни прѣдставители, че работническата класа и широкитѣ народни маси, ...

Отъ дѣсницата: „Широкитѣ народни маси“!

Г. Димитровъ: ... частъ отъ която сж избирали нѣкои отъ васъ, не могатъ да бѣдатъ солидарни съ една подобна политика. И когато нашето правителство заявява, че народътъ одобрява тая политика, че народътъ съ своето мълчание се солидаризира съ тая политика, нека знае и правителството, и вие, г. г. народни прѣдставители, че този народъ, който страда и бѣдствува, съ срѣдствата на който вие издигате тая военна организация, за да я употребите като единъ инструментъ не въ защита на нацията, ...

С. Календеровъ: А на що?

Г. Димитровъ: ... а, съзнателно или несъзнателно, за погубването на националната свобода и независимостъ, този народъ не е солидаренъ, той е противъ, и отъ негово име ние рѣшително протестираме противъ тая политика, която се води тукъ, политика противъ свободата и независимостта на страната. (Ръжоплѣскане въ крайната лѣвица)

К. Панайодовъ: Вие или сте си изгубили ума, или нарочно приказвате това.

Прѣдседателъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Заявявамъ прѣдварително, че кредититѣ, които г. военниятъ министъръ иска за храна на войницитѣ, за храна на конетѣ, за отопление и освѣтление на канцеларии и казарми и за поправка на нѣкои материали на нашата флотилия и артилерийски части, нашата група ще гласува, защото тя счита, че каквато и политика да поведе България, тази ли, която води дневното правителство, онази ли, която поддържае ние, трета ли, която ни изложи тукъ г. прѣдговорившиятъ, за подкрѣпление на която и да е отъ тия три политики, сѣ е потребно оржжие въ ржката, за да се отстои тая политика. Армията не е нищо друго, освѣтъ оржжие, срѣдство, инструментъ на дипломатията, за да постигне тѣ своитѣ политически цѣли. Азъ считамъ, слѣдователно, армията като едно оржжие въ ржцѣтъ на нашата външна политика и на нашето вътрѣшно спокойствие — каквато и да бѣде тази външна политика — защото ние днесъ виждаме, че всѣка външна политика въ края на крайщата се провежда само съ силата на оржжето. И, за да се убѣдимъ въ това, нѣма нужда да се връщаме далечъ въ историята на народитѣ. Стига да кажемъ, че ние се демобилизираме едвамъ прѣди една година отъ една траматна за нашитѣ сили война. Ако, прочее, вземамъ думата, то не е да подчертая още единъ пътъ туй, което каза нашиятъ другаръ г. Григоръ Василевъ, че ще гласуваме кредита, но за да обърна вниманието на г. военния министъръ върху двѣ точки, не за друго, а за да не се случватъ постоянно въ камарата такива дебати, по отношение на нашата армия. Азъ всѣкога съмъ поддържалъ, че много пжти се приказва тукъ и се изнасятъ, когато трѣбва и когато не трѣбва, работи, които по-лесно бихме могли да поправимъ тамъ, въ кабинетитѣ на г. г. министритѣ или нѣйдѣ вънъ, безъ да имъ дадемъ нѣкаква публичностъ, стига г. г. министритѣ да бѣдатъ достатъчно внимателни да се вслушватъ въ това, което често пжти г. г. народнитѣ прѣдставители или българскитѣ граждани заявяватъ. Считаю, че е по-добръ по този начинъ да се разрѣшаватъ нѣкои въпроси, та по-малко да се излага тукъ нашата армия. Защото често пжти се приказватъ работи, били и не били, а това, безспорно, уронва престижа на армията. Искамъ да обърна вниманието на г. министра върху двѣ нѣща, които ще отнематъ възможността да се приказватъ твърдѣ дълго въ армията на тази тема.

Едно нѣщо, което ми е правило впечатление, откогато азъ съмъ ималъ честта да бѣда народенъ прѣдставителъ въ България — отъ 20 години насамъ — то е, че никога кредититѣ за вещевени разходи на армията не сж били прѣдвиждани по тѣхната дѣйствителна необходимостъ, съ изключение — ше ми позволите тая поправка — на три години, 1909, 1910 и 1911 г.

И. Ангеловъ: Т. е., когато вие сте управлявали, г. Такевъ.

А. Ляпчевъ: Тѣй е.

М. Такевъ: И ще ми бѣде много приятно, ако г. Ангеловъ бѣде тѣй любезенъ да ми позволи да му пропотирамъ три цифри по бюджета, който г. министърътъ на войната ни прѣдства.

И. Ангеловъ: Азъ вѣрвамъ, г. Такевъ, но искамъ да Ви поправа, да кажете, че това е било, когато вие сте управлявали.

Прѣдседателъ: Моля, г. Ангеловъ, не прѣкъсвайте.

М. Такевъ: § 4, който г. министърътъ ни прѣдлага да увеличимъ съ 4.000.000 л., ето какъ е вървѣлъ.

На 1909 г. кредитът е бил 9.316.000 л., на 1912 г. виждаме, че е смъкнат на 7.896.000 л. Неуже-ли войската на 1912 г. иде по-малко, отколкото на 1911 г., та прѣдвидѣхме 2 милиона лева по-малко за храна? Ще ви кажа защо. Защото малко по-късно г. военният министър тогава ни внесе пакъ единъ свѣрх-смѣтенъ кредитъ отъ нѣколко милиона лева. По-нататъкъ, обърнете другото перо: храна на конетѣ. На 1911 г. сж прѣдвидени 3.417.000 л., на 1912 г. сж прѣдвидени 3.019.000 л. Неуже-ли на 1912 г. ние имаме по-малко коне? Напротивъ, тѣ се увеличаватъ всѣка година. На 1912 г. е прѣдвидено по-малко и ще ви кажа защо — послѣ се допълни съ свѣрх-смѣтенъ кредитъ. Идете по-нататъкъ, на § 20 за отопление; той не е важенъ, макаръ че и тамъ има една доста голѣма цифра. Канцеларски разноси сж прѣдвидени за 1911 г. 391.640 л., за 1912 г. — 376.000 л. и т. н. Защо ставаше това нѣщо? Защото въ Военното министерство има единъ страхъ, състоящъ се въ слѣдующето. Всички обществени дѣятели въ България, безъ изключение и тѣзи, които днесъ сж тамъ (Сочи дѣсницата) и утрѣ ще бждатъ тукъ (Сочи лѣвницата), и онѣзи, които днесъ сж тукъ (Сочи лѣвницата), а утрѣ ще бждатъ тамъ (Сочи дѣсницата) — това е колелото на България — всички сме искали отъ г. военния министъръ да има куража да излъче прѣдъ народното прѣдставителство съ единъ реаленъ бюджетъ, да каже на българската камара: „Вие искате армия, вие искате добръ облѣчена, добръ нахранена, добръ въоръжена войска. Е добръ, г-да, вамъ сж потребни 70 милиона лева. Можете ли ти да тѣзи милиони — заповѣдайте, дръжте войска; не можете ли, помислете какво ще правите: „неутралитета ли ще искате да ви гарантиратъ четири велики сили, както го тарантираха на Белгия, или ще искате въоръженъ неутралитетъ, какъвто днесъ пази Швейцария, въоръжена до ушиѣ, въ всѣки случай, вие трѣбва да си направите смѣтка и да дадете на войската това, което ѝ е необходимо, ако вие считате, че тя ви е необходимъ инструментъ за постигане на вашитѣ национални идеали и още за самосъхранението на тази държава.“ Днешниятъ г. воененъ министъръ за прѣвъ пѣтъ става воененъ министъръ, обаче, той не е чуждъ на Военното министерство, защото почти никога не е излизалъ отъ него. Той ще потвърди моитѣ думи, като бившъ началникъ на генералния щабъ, като бившъ дивизионенъ командиръ и т. н., че въ нашето Военно министерство никога не сж се рѣшавали да прѣдставятъ на народното прѣдставителство единъ реаленъ бюджетъ.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Кажете ми коя държава на свѣта прѣдставя реаленъ бюджетъ за войската си?

М. Такевъ: Моля, Вие ще вземете думата слѣдъ мене и ще говорите. Азъ обичамъ да мълча и не прѣсичамъ никого, защото съ прѣсичане не се улесняватъ въпроситѣ. По нашата конституция всѣки народенъ прѣдставителъ има пълна свобода на своето мнѣние. Да-ли то ще бжде достатъчно умно или не, то е за негова смѣтка. Който обича да го слуша, ще го чуе, който не обича, ще отиде въ бюфета да пие кафе. Но, на всѣки случай, конституцията обезпечавя пълна свобода на мнѣнието и словото на народния прѣдставителъ.

Когато дойдохме единъ день на властъ, ние поискахме отъ г. военния министъръ — началникъ на генералния щабъ по онова врѣме бѣше г. генералъ Фичевъ — да ни прѣдстави реаленъ бюджетъ. За-варихме прѣдидущия бюджетъ на Военното министерство 39 милиона лева, и ние, демократитѣ, които бѣхме постоянно обвинявани, че сме противъ армията, че не сме доставяли облѣкло, храна, снаряжение,

оставихме военния бюджетъ 41 милиона лева, безъ да ни е страхъ да дадемъ онѣзи кредити, които г. военниятъ министъръ поиска. Не само това. Тукъ се ползувамъ отъ случаи за честъ на тази група, която тукъ брѣхъ 53 депутати земледѣлци, а въ наше врѣме 24, да спомена, че тя съ ржкоплѣскане гласува тогава кредититѣ на Военното министерство.

А. Стамболийски: Кога е било това?

М. Такевъ: На 1908 г. за бюджета на 1909 г.

Недѣлко Георгиевъ: Да не е станало тѣй, както Йорданъ Йоновото гласуване?

М. Такевъ: Не е вѣрно, тогава говориха г. Стамболийски и г. Драгиевъ, и накрая, когато дебатитѣ по бюджета се свѣршиха, всички ржкоплѣскаха, а най-вече тѣ, и дойдоха при стареца, нашиятъ воененъ министъръ, г. генералъ Николаевъ, и го поздравиха, като му казаха . . .

А. Стамболийски: Г. Такевъ! Азъ Ви заявямъ, че това не е вѣрно, и ей-сега ще моля разсипшия да донесе дневницитѣ, за да видите, че не е вѣрно. (Смѣхъ и ржкоплѣскане въ дѣсницата)

М. Такевъ: Още продължавамъ. Въ сжщото врѣме нѣколко народни прѣдставители отъ земледѣлската група отидоха и поздравиха военния министъръ, г. генералъ Николаевъ. Това се подчерта отъ цѣлата преса и, струва ми се, не само г. Стамболийски нѣмаше защо да протестира, . . .

А. Стамболийски: Заявямъ Ви, че не е вѣрно това, което казвате.

М. Такевъ: . . . но, напротивъ, трѣбваше още да се гордѣе съ тази своя акция, защото онова селско население, на което той претендира да бжде прѣдставителъ, никога не е възставало противъ нашата армия. И, понеже тази армия въ $\frac{1}{10}$, за да не кажа въ 99% отъ своя съставъ, се състои отъ тая грамадна наша селска народна маса, нѣма защо да възстава, особено когато въ лицето на министра вижда човѣкъ като генералъ Николаевъ. И тукъ подчертавамъ още единъ пѣтъ една втора моя мисль, нашиятъ народъ — и земледѣлцитѣ, и която щете група — никога не се е сжмѣлѣтъ да даде кредити за армията. Обаче, когато се е констатирало, че не всѣкога тѣзи кредити сж отивали по своето прѣд-назначени, той се е бунтувалъ, той е възставалъ. И затуй, когато въ лицето на единъ даденъ министъръ се види, че кредититѣ, които сж гласувани въ бюджета, ще отидатъ за своята прѣдназначена цѣль, камарата всѣкогашъ съ удоволствие е гласувала тѣзи кредити. Да дойда на мисльта си. Гласувахме, казвамъ, тогава, на 1911 г. единъ бюджетъ отъ 41 милионъ и нѣщо; ако се не лѣжа, по този бюджетъ има гласувани свѣрхсмѣтни кредити, и то отъ конституционния кредитъ, около 300—400 хиляди лева. Отъ излишѣцитѣ по бюджетитѣ на 1908, 1909 и 1910 г. въ 1911 г. се даде на армията едно перо около 4 милиона лева и друго едно перо отъ 8 милиона лева, когато стана мобилизацията по случай независимостта. Кредититѣ отъ излишѣцитѣ по бюджетитѣ на тия години бѣха особено за коне и други снаряжения. Азъ не казвамъ, че камарата или министърътъ може съ аптекарски вѣени да прѣтегли до послѣдната стотинка необходимоститѣ, които ще се покажатъ прѣвъ годината, но при тая разлика, както тукъ имаха случая да ви процитиратъ, съ 150% — когато вие искате 4 милиона лева за храна на войницитѣ, а въ сжщностъ ви трѣбватъ 8 милиона лева, когато вие искате за храна на конетѣ и добитѣка 5 милиона лева, а въ сжщностъ

ви трѣбватъ 9 милиона лева — това вече не е непрѣд-
вжидане, това ще ми позволи г. военниятъ мини-
стеръ да каже, че е доста непорядъчно. А защо е
ставало така? Вие мислите, че счетоводителитѣ, че
началниците на бюрата въ Военното министерство,
които уреждатъ бюджета, не знаятъ да направятъ
точна сметка за храната на конетѣ, на хората, за
облѣклото и за общата? Тѣ знаятъ много добръ,
но тамъ има този дефектъ. Като отворите бюджета
на Военното министерство, вие ще памѣтите, че § 1
заема 24 страници — така бѣше едно врѣме, сега
мисля, че е повече — а § 1 на бюджета, това сж
заплатитѣ на г. г. офицеритѣ и повишеніята прѣзъ
годината въ чинъ и въ длъжностъ. Тѣ растатъ по-
стоянно и ще растатъ — никой не поддържа, че ар-
мията е една вкаменѣлостъ и че единъ офицеръ ще
стои като една вкаменѣлостъ вѣчно въ единъ чинъ
— но ако се прѣдвиди реалниятъ разходъ по § 1
и реалнитѣ разходи по останалитѣ параграфи, бю-
джетътъ на войската ще достигне една почтена
цифра 55 до 60 милиона лева, и г. военниятъ ми-
нистеръ се бои да го внесе въ камарата въ неговата
реална величина. Тогава се прави слѣдующето: ще
се намали отъ параграфа за храна, ще се намали
отъ параграфа за облѣкло, ще се намали отъ па-
раграфа за отопление; обаче въ § 1 нѣма да се
намали нищо, той ще се състави, както му е ре-
дътъ. Защо? Защото по § 1 прѣзъ годината
не се позволяватъ измѣненія, нито може, споредъ
закона за отчетността по бюджета, да се гласуватъ
нови кредити, а по § 4 за храна на хората, по § 5
за храна на добитъка, по § 20 за отопление и освѣт-
ление г. министърътъ може да иска всякога кредити
отъ Министерския съветъ и отъ камарата. Тогава
правятъ слѣдующето, което ви процитирахъ: вмѣсто
да прѣдвидятъ необходимитѣ кредити за отопление
и освѣтление, за храна на конетѣ, за храна на хо-
рата, прѣдвжидатъ половината, а прѣзъ годината
ще внесатъ законъ за свѣрхсметенъ кредитъ, за
да се допълнятъ тѣзи параграфи по бюджета. Ето
ви бюджетътъ, отворете го, той е 59 милиона лева;
я турете още 6 милиона лева, ставатъ 65 милиона
лева, и не знаеме какво ще има по-нататъкъ, не
знаемъ догодина какви кредити ще се искатъ за до-
пълнение бюджета за 1914 г. По този начинъ, вие
виждате, че ако сж ставали въ камарата дебати
често пѣти, и доста ожесточени, то е за тази не-
искреностъ — ще ми позволи г. военниятъ мини-
стеръ тази фраза — често пѣти умишлена.

За да илюстрирамъ още по-добрь моята мисль,
азъ моля г. военния министъръ да се спре на единъ
параграфъ, който ми прави впечатление. Азъ го-
воря изобщо, не критикувамъ нито единъ, нито другъ
министеръ, критикувамъ порядкитѣ въ Военното
министерство. Както ви казахъ, г. г. народни прѣд-
ставители, когато отъ прѣдшествующата година
вие сте видѣли, че за храна на войската сж потрѣбни
8 милиона лева, а прѣдвжидате 4 милиона, и прѣзъ
годината внесате свѣрхсметенъ кредитъ отъ 4 ми-
лиона допълнително; когато за практическа стрѣлба
на войската ви сж потрѣбни 1.200.000 л., а вие прѣд-
вжидате въ бюджета 350.000 л., знаейки, че мина-
лата година сте похарчили 1.200.000 л., очевидно е,
че този начинъ на съставяне бюджета създава
именно тия дебати въ камарата. Г. Григоръ Васи-
левъ ви направи сравнение между това, което се
иска за 1914 г., и това, което се иска за 1915 г. Въ
1914 г. прѣди три мѣсеца гласувахме бюджета на
Военното министерство; три мѣсеца не се минаха,
идва новъ свѣрхсметенъ кредитъ отъ 6 милиона
лева. Не се прѣдвидѣ потрѣбното тогава, тъй като
всичко бѣше въ хаосъ; сега се привежда въ поре-
дѣкъ, и се оказва, че сж потрѣбни нови 6.000.000 л.
Много добръ, но тѣзи 6.000.000 л. ние не ги виждаме
вече да фигуриратъ въ новия бюджетъ въ тия раз-

мѣри, въ които 1914 г. повелява. Тукъ бързамъ да
заяви на г. министра, че кредититѣ, които гласу-
вахме, единъ отъ 150.000.000 л. и другъ отъ
50.000.000 л., нѣматъ нищо общо съ редовнитѣ раз-
ходи по военния бюджетъ. Кредитътъ отъ 150.000.000 л.
е отпуснатъ съ цѣль да се допълни изхабената ма-
териална частъ, неприкосновенитѣ запаси; този кре-
дитъ е, за да възстанови състоянието на нашата
армия въ онова положение, въ което тя бѣше прѣди
войната, а онова положение прѣди войната се касае
до онѣзи запаси, до онѣзи части, които се изхабиха
прѣзъ врѣме на войната. Кредитътъ отъ 50.000.000 л.,
който гласувахме за въ случай на мобилизация, и
този кредитъ не се касае до редовнитѣ разходи на
бюджета. Ако цитирамъ тѣзи факти, то е затуи, за-
щото и на 1912 г., когато сжщо така обръщаме вни-
маніе на тѣзи параграфи за вещевени разходи,
тогавашниятъ г. воененъ министъръ каза: „Азъ се
удивлявамъ; министърътъ иска по-малко, камарата
му дава повече“. Знаемъ, г. министре, защо искате
по-малко; защото само слѣдъ нѣколко мѣсеца ще
ни сезирате съ единъ свѣрхсметенъ кредитъ и по
този начинъ ще забъркаме паметъта на хората, какво
изразходваме за нашата армия, а ние искаме да го
видимъ тукъ въ бюджета; редовнитѣ ежегодни нужди
на армията трѣбва да памѣрятъ своя отпечатѣкъ въ
държавния бюджетъ. Ще мобилизирате ли — отдѣ-
ленъ кредитъ, ще воювате ли — бюджетътъ по су-
спендираме тогава. Вие знаете много добръ, че на
1912 г. отъ септемврий нататъкъ и на 1913 г. до ав-
густъ почти . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: До края на ноемврий.

М. Такевъ: . . . до края на ноемврий, ме поправа
г. Сакаровъ — военни бюджети не сжществуватъ, за-
щото война се води, мобилизация се върши възъ
основа на други свѣрхсметни кредити, гласувани на
шестъ пѣти по 50.000.000 л. Слѣдователно, не бихъ
желалъ г. военниятъ министъръ да отговаря, както
неговиятъ нѣкогашенъ прѣдшественикъ: ние ви ис-
каме по-малко, дайте ни толкова; вие, депутатитѣ,
сжкните парата на народа, а ние, министритѣ, ще
отговаряме. Вие ще отговаряте, но вие нѣма да на-
малите храната нито на конетѣ, нито на войника,
вие нѣма да сжкните разходитѣ на държавата, но
само ще ги искате въ разни врѣмена. По този начинъ
ще забъркаме счетоводството, и ние, народнитѣ прѣд-
ставители, нѣма да знаемъ какви сж дѣйствително
държавнитѣ разходи.

Г. г. народни прѣдставители! Ако взехъ думата,
прочее, то е за да кажа на г. военния министъръ,
още прѣди да е гласуванъ бюджетътъ, да не остави
той въ своето министерствуване всички тѣзи въз-
можности, да се приказва единъ денъ. Той има въз-
можностъ да ни прѣдстави единъ реаленъ бюджетъ.
Всичко онуй, което е необходимо за нашата армия
прѣзъ 1915 г. да го напише въ бюджета на Военното
министерство за 1915 г., нѣма какво да се стѣснява.
Нѣма народенъ прѣдставителъ, който не ще гласува
за храната, облѣклото, снаряжението и въоръже-
нието на нашата армия. Тукъ можемъ да приказ-
ваме, каквото щемъ, по особено тази година, въ която
живѣемъ, и онази, която иде — въ твърдѣ мрачни
краски се рисува тя поне прѣдъ мене — нѣма кой
да възстане противъ тѣзи кредити, защото, никой
нѣма да иска армията да трѣгне безъ царвули, безъ
пинели, безъ медикаменти. Както виждамъ, тукъ въ
бюджета е прѣдвидено само 340 хиляди лева за ме-
дикаменти. Какъ е възможно това, съ 340 хиляди
лева вие да купите медикаменти за армията?

Прѣдседателъ: Г. Такевъ, това ще бжде прѣд-
метъ на разисквания при разискванията по бюджета,
а сега говорете по прѣдмета.

М. Такев: Та, казвамъ, за да не се случи пакъ това, което се случи прѣзъ врѣме на войната, когато войската трѣгна гола, боса и гладна — пакъ най-много ще викаме ние тукъ и тѣзи приятели, (Сочи крайната лѣвица) и всички ще викатъ: защо сме оставили войската гола, защо е безъ шинели, царвули и ботуши — добръ ще направи г. военниятъ министъръ да прѣдстави на камарата онзи реаленъ бюджетъ на армията, безъ който тя не може да живѣе въ нормално врѣме.

Азъ не бихъ се спиралъ на друга една точка, за която спомена нѣколко думи г. Кознички, ако той не бѣше, макаръ мимоходомъ, подхвърлилъ една дума по отношение на г. Григора Василевъ, че това, което той говори отъ името на групата, отъ която изхожда, прѣдставлявало нѣкакво демагогство въ тѣзи врѣмена, и особено по отношение дѣйствиелността на бившия воененъ министъръ, когато всички уважаваме, като единъ добръ нашъ генералъ, добръ дивизионенъ командиръ, когато сѣщо така познаваме още отъ врѣмето на войната. Но, г. т. народни прѣдставители, г. Григоръ Василевъ е правъ, като казва, че днесъ трѣбва петь пети да духаме прѣди да сръбнемъ, че днесъ ще трѣбва да си отваряме очитъ на четири. Пакъ азъ бѣхъ, който говорихъ, единъ денъ тукъ, че ние и лѣвицата на XV-то обикновено Народно събрание носимъ отговорностъ за нашия погромъ, защото недостатъчно мощно викахме, недостатъчно мощно се противопоставяхме тогава на дѣятелността на властта. И днесъ, когато имаме всички печалната опитностъ на вчерашното минало, недѣйте счита, че ние демагогстваме, недѣйте счита, че нѣкой има лични ненависти къмъ този или онзи висшъ воененъ началникъ. Всички се мѣтимъ да бждемъ що-годи прѣдпазливи, да прѣдпазимъ нашата висша команда, на която днесъ и утрѣ ще бждатъ повѣрени съединитѣ на България, както и вчера бѣха повѣрени. Когато нѣкой отъ насъ, било отъ трибуната, било чрѣзъ печата, се постараетъ да посочи на нѣкои недостатѣци въ армията, на нѣкои недостатѣци въ нашето управление, азъ съмъ първиятъ, който ще призная, че той се ръководи отъ най-добри патристически съображения. Никой никого не желае да оскърбява, но въ конкретния случай азъ ще си позволя да кажа една дума. Струва ми се, че г. военниятъ министъръ трѣбва добръ да се стегне, трѣбва да стегне юздитѣ на военната управа, трѣбва да прѣдвиди достатъчно всичко онова, което липсва. Нѣма нужда да го крѣмъ — цѣлиятъ свѣтъ знае това — че ние сме излѣзли отъ една колосална война; но никой отъ насъ не можеше да прѣдполагатъ, че толкова скоро пакъ ще бждемъ повикани да се опремъ на нашето оржже, за да защитимъ не само цѣлокупността на сегашната ни черупка, но да постигнемъ и реализирането на нашитѣ национални идеали. Кой не знае, че една държава, която току-що се е демобилизирила отъ една грамадна война, въ нея всички клонове на военното управление сж разклатени, сж разколѣбани, сж разглобени. Това не е секретъ за никого, това го знае цѣлиятъ свѣтъ, но ние, народнитѣ прѣдставители, имаме право да обърнемъ вниманието на г. военния министъръ, че днесъ трѣбва да се приведе всичко туй въ порядѣкъ, защото не знаемъ деиятъ и минутата, когато пакъ трѣбва да се опремъ на нашето оржже, за да защитимъ, както казахъ, не само цѣлостта на сегашната ни територия, но и да достигнемъ всичко оное, което тѣй злочиолучно, по потрѣпка наша и по вѣроломство на нѣкои наши нѣкогашни съюзници, България изгуби въ миналата война.

Слѣдъ тия нѣколко бѣлѣжки, които направихъ по законопроекта на г. военния министъръ, азъ заключавамъ, че ние ще гласуваме кредита, както той го иска, но ние желаемъ г. военниятъ министъръ да не ни дава възможностъ и прѣзъ 1915 г. да се спираме

пакъ на тази тема при нѣкои нови свѣрхсметни кредити, а да прѣдвиди всички параграфи въ тѣхния най-голямъ размѣръ и да иска отъ Народното събрание да гласува тѣмъ туй, което е необходимо, за да сѣществува нашата армия.

Прѣдседателъ: Никой не е искалъ думата. Прѣдседателството счита, че дебатитѣ сж приключени. Давамъ думата на г. военния министъръ.

А. Стамболийски: Моля ви, дайте ми думата, за да кажа 5—6 думи за лично обяснение.

Прѣдседателъ: Добръ, имате думата.

К. Сидеровъ: Искамъ думата, г. прѣдседателю.

Прѣдседателъ: Приключени сж вече дебатитѣ.

К. Сидеровъ: Нашата група не се е изказала.

Прѣдседателъ: Нѣма никой записанъ. Трѣбва да се иска думата на врѣме.

К. Сидеровъ: Прѣкратени ли сж дебатитѣ?

Прѣдседателъ: Прѣкратени сж.

К. Сидеровъ: Кой ги прѣкрати?

Прѣдседателъ: Прѣдседателството, защото нѣма записани оратори.

С. Кистурковъ: Прѣдседателството нѣма право да прѣкратява дебатитѣ.

А. Стамболийски: Г. Такевъ, бившъ министъръ, както чухте, ви заяви, че ние, земледѣлската група, на брой 18 души . . .

С. Календеровъ: 24.

А. Стамболийски: И тѣ касираха 3 души, и тѣ бѣха като васъ; ние давахме курбанъ на всички. — . . . сме гласували за военния бюджетъ съ акламация. Азъ мисля, че г. Такевъ се е излѣгалъ самъ. Азъ си спомнямъ, че той, както и другитѣ министри, молѣха тогава опозицията — не само насъ, а всички — поради тогавашното положение, пакъ подобно на сегашното, да гласува съ акламация бюджета, но не се съгласихме. За насъ знае, че ние не се съгласихме, на дори и други опозиционни групи не се съгласиха.

К. Пастуховъ: Г. Такевъ самъ говори сега противъ това, дѣто е гласуванъ бюджетътъ съ акламация.

А. Стамболийски: Като се внася военниятъ бюджетъ, ние виждаме г. Теодоровъ тогава да е говорилъ противъ него. Отъ нашата група сж говорили трима души: г. Радевъ, г. Димитровъ и азъ. Г. Такевъ не можѣтъ тогава да съдържа ядѣтъ си, става, взема думата и се нахвърля върху нашата група съ езикъ такъвъ, съ какъвто той си служеше по врѣме на изборитѣ, и апелира къмъ своето грамадно болшинство да не взема актъ отъ думитѣ на опозицията, която не разбираше отъ държавни интереси, а да гласува бюджета съ акламация. Тогава е говорилъ и г. Сидеровъ, който прѣдставляваше радикалната група, и почти всички групи сж говорили противъ военния бюджетъ, прѣдставенъ отъ демократическото правителство, на което реформитѣ се състояха само въ едно: вѣстовойството се прѣвърна въ опидиарчество, и ние изтъгнахме това. Ще моля г. Такева, щото другъ пътъ, когато пуца подобни върѣния,

да се справя съ фактитѣ. Ако г. Такевъ продължава пакъ да твърди това, което лансира тукъ и което не е вѣрно, азъ моля господата, които желаятъ — сто дневниците тукъ — да провѣрятъ това, което казвамъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. военниятъ министъръ.

К. Сидеровъ: (Тропа) Искамъ думата.

Прѣдседателъ: Моля Ви се, стойте на мѣстото си.

К. Сидеровъ: Когато г. Сакжзовъ Ви казва, че сте глухъ, Вие се обиждате и правите бѣлѣжки на депутатитѣ.

Прѣдседателъ: Ще искамъ отъ Народното събрание изобличение на г. Сидерова за оскърбление на прѣдседателя. Г. Сидеровъ! Внимавайте какво говорите.

К. Пастуховъ: Г. прѣдседателю, дайте ми думата да Ви обясня, че г. Сидеровъ чукаше и искаше думата, прѣди Вие да дадете думата на г. министра.

Прѣдседателъ: Моля Ви се седнете си на мѣстото.

К. Пастуховъ: Нѣма прѣдложение за прѣкрътане на дебатитѣ.

Прѣдседателъ: Които сж съгласни да се изобличатъ г. Сидеровъ, който оскърби прѣдседателството, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

К. Сидеровъ: Азъ искамъ думата, споредъ правилника, за да Ви дамъ обяснения. Докато не ми дадете думата за обяснения, нѣма да ви остава да работите. Или Вие искате да казайничите тукъ въ парламента? Засрамете се. Къдѣ се намирате? Азъ какво Ви казахъ? Че, по правилника, Вие трѣбва да ми дадете думата.

Прѣдседателъ: Понеже г. Сидеровъ не ни оставя да работимъ, азъ моля да му се наложи втори пѣтъ изобличение. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

К. Сидеровъ: (Продължително тропа)

Прѣдседателъ: Ако продължавате, и трети пѣтъ ще Ви наложи изобличение.

К. Сидеровъ: Споредъ правилника, трѣбва да ми дадете думата, за да дамъ обяснения по наказанието, което ми налагате.

Прѣдседателъ: Не Ви давамъ думата.

К. Пастуховъ: Не можете да му отнемете думата.

Недѣлчо Георгиевъ: Г. прѣдседателю! Групитѣ иматъ право да се изкажатъ. Нѣма прѣдложение за прѣкръщение на дебатитѣ. Дайте му думата.

Прѣдседателъ: (Звъни. Глътка въ лѣвицата и лѣвия центъръ)

К. Пастуховъ: Г. прѣдседателю! Вие, може-би, не сте чули.

К. Сидеровъ: Чукахъ прѣди Вие да кажете, че никой ораторъ не иска думата.

И. Ангеловъ: Не е вѣрно.

К. Пастуховъ: Прѣдложение за прѣкръщение на дебатитѣ нѣма, а по чл. 18 отъ правилника трѣбва да има прѣдложение отъ нѣкой отъ ораторитѣ за прѣкръщение на дебатитѣ и да бжде то гласувано.

Прѣдседателъ: (Звъни)

К. Пастуховъ: Дайте ми думата по този въпросъ.

Министъръ Ж. Баналовъ: Какъвъ сте Вие, за да Ви се дава думата?

К. Лулчевъ: А Вие какъвъ сте тамъ?

Прѣдседателъ: Нѣмате думата. Има думата г. военниятъ министъръ.

К. Сидеровъ: Правилникътъ ми дава право да говоря по наказанието, което ми налагате. Нѣма да Ви оставимъ да казайничите, трѣбва да знаете.

Прѣдседателъ: Понеже виждамъ, че г. Сидеровъ не иска да пазн редъ при всичкитѣ ми напомнания, азъ ще искамъ трети пѣтъ неговото изобличение.

К. Сидеровъ: Дайте ми думата, за да дамъ обяснения по Вашата мѣрка.

(Г. Костурковъ отива при прѣдседателя)

Отъ дѣсницата: Дому-у-у!

Прѣдседателъ: Дайте си обясненията, г. Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Отъ обясненията, които ще дамъ съ нѣколко думи, да не смѣта никой, че ще трѣся да се оправдавамъ, защото съмъ извършилъ извѣстно нарушение по правилника. Затова казвамъ тѣзи думи най-напрѣдъ, за да констатирамъ съ всички васъ, че прѣдседателството дойде най-посрѣдъ да признае, че то нарушава правилника и иска да казайничатъ. Вѣрно ли е това? Защо ми давате думата Вие, ако сте правъ? Продължавайте пататъкъ и изключвайте. Питамъ Ви азъ, защо не продължавате, а веднага казвате, че имамъ думата и мога да дамъ обяснения. На-ли това искаме и ние? Кой е правъ, г. прѣдседателю? Вие ли сте правъ, или ние?

Прѣдседателъ: Вие искахте да дадете обяснения, дайте ги.

К. Сидеровъ: Вие сте съвършено неправъ, нѣмате никакво основание по правилника да налагате най-малкото наказание на мене. Чува господата думитѣ, казани отъ мене, и ако не сж тѣзи, кажете и искайте да Ви подкрѣпятъ, ако сж други. Азъ казахъ: чукахъ нѣколко пѣти — това го забѣлѣзаха господата — . . .

П. Генадиевъ: Викайте лѣжесвидѣтели.

К. Сидеровъ: . . . Вие се обръщате пататъкъ. Моитѣ думи сж тѣзи: дайте ми думата и нелѣйте се сърди, когато г. Сакжзовъ Ви нарича глухъ. Какво намирате обидно? Искахъ да Ви обидя ли?

Прѣдседателъ: Споредъ Васъ не е обидно.

К. Сидеровъ: Значи, давахте си видъ, че не чувате, когато до прѣди 2—3 минути чувахте. Не сте глухъ, и какъ ще Ви оскърбя, когато зная, че чувате добръ.

За това прѣструване въ напата врѣда искахъ да Ви кажа: недѣйте се обижда, когато г. Сакжзовъ Ви каза, че сте глухъ, защото Вие чувате като стари вълкъ. Въ какво се е обидило прѣседателството? Не е само тукъ работа да вдигаме рѣка, а да бъдете малко справедливи, като вдигате рѣка. Азъ не съмъ тукъ за обиждане. Питамъ Ви: ако смѣтате, че азъ съмъ Ви обидилъ съ тия думи, кой даде поводъ да се кажатъ тѣ отъ мене? Вие, защото сж били съображенията и смѣтките Ви — да не ми давате думата. Съгласно правилника, прѣседателството да каже, прѣкратиха ли се дебатитѣ. Кажете, кой е прѣдложилъ да се прѣкратятъ дебатитѣ? Никой не е прѣдложилъ. Питайте ли Вие Събранието: понеже никой не желас да говори, турямъ на гласуване прѣкращението на дебатитѣ? Това стана ли тукъ, въ Събранието? Какъ Вие смѣтате тогава, че дебатитѣ сж прѣкратени и не давате думата на депутатитѣ? Кой е правъ, тогава? Ама Вие мислите, че ще се уплашимъ отъ Валпитѣ наказания? Нѣма да се уплашимъ, но разберете, че не е желателно тия работи да ставатъ, и малко се вразумете.

Прѣседателъ: Слѣдъ обясненията на г. Сидерова, остава Народното събрание да гласува, приема ли трети пътъ да бжде изобличенъ г. Сидеровъ или не приема.

Отъ болшинството: Да се изключи.

К. Сидеровъ: Не ви ли е срамъ да искате да бжда изключенъ? (Къмъ г. прѣседателя) Недостойно стоите на онова мѣсто и чакате да Ви дерижиратъ отъ тамъ. (Сочи дѣсенницата)

П. Генадиевъ: Слѣдъ тия оскорбления, които ни напася, ние настояваме да бжде изключенъ.

Прѣседателъ: Който приема да бжде изобличенъ г. Сидеровъ слѣдъ тия обяснения, въ които той потвърди казаното отъ него, да си вдигне рѣката. (Мнозинство) Прието.

Отъ лѣвицата: Малцинство.

Прѣседателъ: Г. военниятъ министъръ има думата.

С. Костурковъ: Нашата група не е вземала думата, г. прѣседателю. На нашата група не е дадена възможностъ да се изкаже, моля да се даде думата на г. Сидерова, който ще говори отъ името на нашата група.

Прѣседателъ: Не ме принуждавайте да взема мѣрки и опрѣмо Васъ.

Г. военниятъ министъръ има думата.

С. Костурковъ: Искаме да ни се даде думата.

К. Сидеровъ: Кажете, за Бога, кой прѣкрати дебатитѣ.

Прѣседателъ: Моля, г. военниятъ министъръ има думата.

С. Костурковъ: Тогава, слѣдъ като говори г. министърътъ, ще ни дадете думата. Нашата група не се е изказала и ние искаме настоятелно думата.

Прѣседателъ: Моля.

К. Пастуховъ: Нѣмате право да отнемате правата на единъ депутатъ. За 10 минути ще се изкаже. Недѣйте нарушава единъ принципъ.

Прѣседателъ: Г. Пастуховъ! Принуждавате ме да приложя правилника.

А. Радоловъ: Г. прѣседателю! Защо не дадете думата на тѣзи хора? Вие нарушавате правилника. Вие сте длъженъ да се съобразите съ него. Вие трѣбва да дадете думата на тѣзи хора.

Прѣседателъ: (Звъни) Нѣмате думата.

А. Радоловъ: Групата имъ трѣбва да се изкаже. Той чука единъ пътъ, два пѣти, три пѣти. Защо да не се изкаже групата имъ?

Прѣседателъ: (Звъни) Моля, тишина, за да изслушаме г. военния министъръ.

Н. Харлаковъ: Самъ г. военниятъ министъръ ще бжде така деликатенъ, че ще поиска да изслуша ораторитѣ отъ всички групи.

К. Сидеровъ: Вие не желаете да ни чуете.

Прѣседателъ: Г. Сидеровъ! Помнете, че Ви направихме три пѣти изобличение и слѣдъ него слѣдва изключване.

Н. Харлаковъ: Дайте на всички групи да се изкажатъ

Прѣседателъ: Моля Ви се, Г. военниятъ министъръ има думата.

Н. Харлаковъ: Г. министърътъ самъ трѣбва да се откаже, за да изслуша всички групи. Помолете г. министра да почака.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Г. г. народни прѣдставители! Съ особено внимание изслупахъ всички бѣлѣжки, които се направиха върху свѣрх-смѣтния кредитъ и особено по дѣйността на Военното министерство, по съставянето на военнитѣ бюджети. Много справедливо каза г. Такевъ: че азъ не съмъ чуждъ за Военното министерство. Отъ дълги години служа, заемамъ съмъ висши мѣста въ армията, и както нуждитѣ, така и практиката по отношение съставянето на бюджетитѣ ми сж извѣстни почти въ всички режими. Къмъ мотивитѣ, съ които искахъ да оправдая този свѣрхсмѣтенъ кредитъ, който подлагамъ на вашето вотиране, ще добавя мотиви отъ по-серioзенъ характеръ, които не сж отбѣлзани въ настоящия законопроектъ и по които считамъ за необходимо да освѣтля г. г. народнитѣ прѣдставители.

Първо, по въпроса за храната на войницитѣ. Може ли да се прѣдвиди точно въ миналогодишния бюджетъ, да-ли Военното министерство не е запознато съ тия правила, които съставляватъ елементарнитѣ похвати за съставянето на единъ бюджетъ и да-ли Военното министерство не е имало прѣдъ видъ състава на армията, нуждитѣ на която би слѣдвало то да удовлетвори? Извѣстни ви сж условията, които прѣживѣ миналата година нашата армия. Нищо не можеше да се прѣдвиди. Прѣди всичко, ние бѣхме принудени да държимъ една армия отъ 50 хиляди човѣка подъ названието окупационна, която трѣбваше да рекупира новитѣ земи. Тогава се направиха грамадни разноси по прѣхраната на войскитѣ поради условията, за които се подѣлпате. Окладъ бѣше прѣдвиденъ 50 ст., а ние въ нѣкои случаи платихме 1 л. и 1.20 л. Освѣтъ туй, обикновената практика въ армията досега е била слѣдующата. При всичко, че законътъ за въоръженитѣ сили прѣдвизжда 24 мѣсеца служба въ пѣхотата, 36 въ специалнитѣ родове орѣжия, службата на пѣхотата у насъ е била 18 мѣсеца, и затова всѣка година казармитѣ у насъ сж били празни въ продължение на единъ периодъ отъ четири мѣсеца, именно отъ

септември мѣсецъ до дождаването на новобранците, което обикновено е бивало въ януарий или февруарий мѣсецъ. Тази година специалнитѣ условия, въ които прѣбивава България, не ни позволиха да използваме това обикновено срдѣство, съ което ние бѣхме попълвали дефицита по отношение на продоволствието. При всичко, че уволнихме 36 и 37 набори, както забѣлѣза г. Бозвелиевъ, обаче и съ това нѣщо не си помогнахме, защото повикахме една серия отъ два призива, почти равночислени, и, слѣдователно, разходитѣ за прѣхрана на войската не се намалиха. Недѣлите забравя, че въ настояще време хранителнитѣ продукти сж увеличени съ единъ процентъ почти отъ 25%. Моятъ прѣдшественникъ не прѣдполагамъ съ зла умишълъ или отъ незнание на материята да е прѣдвидилъ една сума по-малка, отколкото е била потребна, защото не виждамъ каква политика е моятъ да прѣслѣдва въ това отношение. Ако това е допуснато, то е дължи изключително на специалнитѣ условия, въ които се намиратъ нашата армия и при невъзможността отъ висшето военно командване да се прѣдвидятъ съ математическа точностъ всички разности, които сж потребни за прѣхрана на армията. Г. Григоръ Василевъ много правилно забѣлѣза, че окладътъ 50 ст. за прѣхрана на войницитѣ е малък. Този окладъ съществувалъ въ нашата армия почти отъ самото начало и досега, независимо отъ това, че хранителнитѣ припаси не само отъ година на година, ами и отъ денъ на денъ поскъпватъ. И ние, служителитѣ на България, хората, които стоимъ начело на войската, правимъ всичко възможно при всички тѣзи оскъдни срдѣства, които държавата ни отпуска, да можемъ да дадемъ здрава и хранителна храна на нашия войникъ. Защо го правимъ? При пълното съзнание, че поради политическото положение на нашата страна, поради положението, което заса на Балканския-полуостровъ, България е принудена да държи една по-голяма армия, отколкото, може-би, нейнитѣ срдѣства ѝ допускатъ да държи по начинъ, както се държатъ европейскитѣ армии. Ако изхождаме отъ едно правилно становище, дѣто обучаването, висшето командване, хигиената, би били спазени по единъ най-разуменъ начинъ въ армията, въ такъвъ случай позволете ми да ви заявя, че за обдѣржането на тази армия, която ние държимъ въ настояще време, е потребенъ единъ бюджетъ отъ 120 милиона лева. Нашата нестелностъ, нашето родолюбие, съзнанието, че стоимъ начело на единъ въоръженъ народъ, отъ който ние изхождаме, ни кара да употребимъ всички прийоми на едно разбрано домакинство и по този начинъ да можемъ да хранимъ нашия войникъ при най-оскъдни бюджетни срдѣства, които ние ни отпускаме. Обаче, съ този окладъ да се живѣе повече е невъзможно. Вие сте свидѣтели на тѣзи цѣни, които crescendo всѣки денъ се увеличаватъ. И заради това, за да бѣда точенъ на моята програма, да прѣдвидя туй, което е необходимо — вземамъ актъ отъ думитѣ на г. Такева — азъ намѣрихъ за нужно да увелича оклада още съ 5 ст., които пакъ не сж достатъчни, обаче ние ще направимъ всичко възможно да дадемъ достатъчна и хранителна храна на нашия войникъ. Туй не го правимъ, г-да, отъ несъзнание на нашия дългъ, отъ неумѣние да съставимъ единъ бюджетъ, защото азъ зная какъ се съставятъ и италианскитѣ бюджети, и французскитѣ, и германскитѣ, и у компитѣ съюби и ромѣни, така че и нашиятъ бюджетъ не прѣдставлява нѣкакво особено различие въ това отношение. Вгледайте се въ неговитѣ глави, вгледайте се въ класификацията на материята; бюджетната численостъ на нашата армия се съдържа въ самия бюджетъ; у насъ тоже е опрѣдѣлено колко хиляди войника обдѣржаме въ пѣхотата, колко — въ артилерията, колко — въ кавалерията; колко коне има, колко волове, колко други добитѣкъ отъ разли-

ченъ сортъ имаме. Слѣдователно, това е единъ отъ много важенъ характеръ въпросъ за самия бюджетъ, както и въпросъ за щатовецѣ, който, когато азъ бѣхъ началникъ на щаба на армията, демократическата партия seriously бѣше подела да разрѣши; обаче щатовецѣ у насъ въ дадения случай се прѣдставляватъ отъ самия бюджетъ. Слѣдователно, сумата, която е прѣдвидена отъ бюджета за 1914 г., не е фиктивна, тя почива врѣзъ основание на данни, врѣзъ основание на прѣдполагамата бюджетна численостъ на армията. Причинитѣ да се яви този дефицитъ, прѣдполагамъ, сж доста ясни отъ това, което казахъ, а именно, ще повторя: невъзможността да се прѣдвиди числениятъ бюджетенъ съставъ на армията, поскъпването на хранителнитѣ припаси и, освѣтъ туй, нуждата да се харчи повече, по-голямъ продоволственъ окладъ за една армия отъ 50,000 души, която отиде да окупира бѣломорскитѣ страни. Така че въ това отношение азъ ще моля да оправдаете моя прѣдшественникъ и колега генералъ Бояджиевъ, понеже азъ въ дадения случай не съзирамъ въ него нито зла воля, нито желание да подведе парламента, по начинъ такъвъ, че да му прѣдстави една фиктивна сума въ бюджета.

По отношение на фуража причинитѣ сж тѣй сжщо много сериозни. За фуража, потребенъ на армията за прѣзъ цѣлата година, е било прѣдвидено толкова, колкото е необходимо; обаче, фуражътъ поскъпнѣ. Освѣтъ туй, недѣлите забравя, че въ началото на годината бѣха останали много реквизиционни коне и, поради бързината, съ която биде произведена реквизицията въ страната, имаше такова примѣване, щото нѣколко мѣсеца стояха нѣколко хиляди коне, додѣто ги получаватъ притежателитѣ имъ; а тѣзи коне ние трѣбваше да хранимъ. И въ това отношение ще моля да не намирате причини, които прѣслѣдватъ нѣкакви скрити цѣли, които, може-би, да визиратъ да заблудятъ мнѣнието на народнитѣ прѣдставители. Не виждамъ зашо.

По отношение прѣвозването на войсковитѣ имущества, прѣдвидени сж дѣйствително суми, но тѣ не стигнаха. Защо не стигнаха? Да ви обясня. Прѣди всичко, недѣлите забравя, че поради задълженията, които ние приехме въ Букурещъ, нашата армия трѣбваше да се демобилизира много по-рано, прѣди територията, заета отъ ромѣнската армия, да бѣде очистена; вслѣдствие на това, полковоетѣ, които, споредъ общоприетитѣ правила, трѣбваше да се демобилизиратъ въ своитѣ гарнизони, се демобилизираха въ разни пунктове на югозападна и Южна-България. И всичкото имущество, което е съ хиляди килограми — шинели, куртки, панцови инструменти, орѣжия, патрони — всичко туй трѣбваше да се транспортира и за всичко това трѣбваше да се плаща. Слѣдъ демобилизацията на армията, почти по-голямата частъ отъ бойнитѣ материяли — артилерия, орѣжия, зарядни рѣкли — всичко туй бѣше се развашило; всичко туй направи пътъ отъ депо, дѣто се съхранява, до артилерийския арсеналъ, за което пакъ бѣше необходимо да се направятъ разходи повече, отколкото е прѣдвидено за обикновенитѣ нужди на армията. Слѣдъ това, поради нѣкои особени съображения отъ дискретенъ характеръ, за които не мога да говоря въ едно публично събрание, въ послѣдствие станаха прѣмѣствания пакъ на нѣкои материялни части, пакъ се прѣдизвикаха нови разходи. Слѣдователно, г. г. народни прѣдставители, ще се съгласите съ мене, че генералъ Бояджиевъ, моятъ прѣдшественникъ, не е билъ въ състояние да прѣдвиди тѣзи извънредни разходи и да ви прѣдстави единъ реаленъ бюджетъ по отношение на това перо. И въ дадения случай изключамъ абсолютно казвато и да било зла умишълъ.

Параграфътъ по дневнитѣ пари тѣй сжщо трѣбваше да се увеличи. Не можехте да се прѣдвиди и

това увеличение, защото офицерите въ окупационните полкове, поради липса на казарми и поради пуждата да охраняват обществен ред и да запазят известни стратегически пунктове и комуникации, тръбваше по-голямата част от годината да бивакират, да се разположат на лагери, да живеят при особени условия, далеч от своите семейства. При такива условия, съгласно съществуващото положение въ армията, офицерите получават допълнително възнаграждение. И въ дадения случай сръдствата, които прѣдвиджани обикновеният бюджет, не бѣха достатъчни.

Прѣмиславамъ къмъ друго перо. Разходите за отопление, осветление, инсталране на електрическо осветление и пр. тъй също сѫ прѣдизвикани от реални нужди. И въ осветлителните и отоплителни материали има поскупиране, тъй щото не вѣрвамъ да не намѣрите въ дадения случай основателни мотиви за оправдаване тази сума, за която азъ искамъ допълнителенъ кредитъ, за да удовлетвори нуждите на армията. Въ това отношение достатъчно е да вземете цѣната на газта, дървата въ последно врѣме и ще се убедите, че сумата, която искамъ, е незначителна и е прѣдизвикана отъ материалните условия, при които въ настояще врѣме ние живѣемъ.

По въпроса за каселарски, за инструменти и пр. ще добавя, педѣйте забравя, че всичките музикални инструменти въ нашата армия слѣдъ войната дойдоха въ едно негодно състояние. Ние не можехме да си служимъ съ тѣзи инструменти, освѣтъ ако унищожехме музиките. Слѣдователно, и въ това отношение войната направи своето, прѣдизвикайки единъ излишенъ разходъ, който ние не можехме да не произведемъ, защото не сме рѣшили да унищожимъ военните музика; вслѣствие на което и тамъ се прѣдизвика разходване на една незначителна сума, за която вѣрвамъ ще намѣрите оправдателенъ мотивъ.

Питамъ сега азъ: нѣма ли законни мотиви да признаете необходимостта да се гласува единъ допълнителенъ кредитъ по непрѣдвиденитѣ отъ насъ условия? Г. Григоръ Василевъ направи единъ намекъ по адресъ на генералъ Бояджиева, намекъ, който не бѣше укорентъ. Обаче, понеже генералъ Бояджиевъ отжествува тукъ и понеже азъ съмъ неговъ началникъ въ настоящия моментъ и прѣдставителъ на армията, дѣла да кажа нѣколко думи въ негова защита. Генералъ Бояджиевъ дойде като воененъ министъръ слѣдъ една война. Той е единъ строеви офицеръ, който по-голямата частъ отъ своята служебна кариера е прѣминалъ въ строя, въ войската. Генералъ Бояджиевъ дойде въ Военното министерство, по довѣрие на общественото мнѣние, като боеви генералъ. Е, г-да, съгласете се, че между боеви генералъ и генералъ, който може да управлява едно министерство, има една разлика. Единъ може да бѣде добъръ администраторъ, а лошъ стратегъ, другъ — добъръ стратегъ, а лошъ администраторъ. Не отказвамъ административните способности на генералъ Бояджиева, който е единъ офицеръ съ обширна култура, но той дойде при тежки условия и нѣмаше врѣме да се огледа, за да може да даде тази организация на армията и този новъ тласкъ, който дѣйствително се налагаше отъ събитията. Както ние всички, така и генералъ Бояджиевъ не е прѣдвиджалъ, че така скоро ще се развиятъ събитията и днесъ ще се намираме прѣдъ една много по-страшна криза, отколкото прѣвъ миналата война. Но въ това отношение, г-да, азъ мисля, че не трѣбна да се прави никакъвъ укоръ на генералъ Бояджиева, защото човѣкътъ изгубилъ своя дългъ дотолкова, доколкото разбира и доколкото можеше при най-трудни и изключителни обстоятелства.

Г. Турлакковъ спомена, че съществува нѣкаква си изва въ Военното министерство. Въ началото ясно

не можахъ да го разбера, но следъ той се поясни, че ние сме се налагали на Финансовото министерство съ своите кредити, и като че-ли сме искали повече, отколкото трѣбва. Не, наопаки, въ Военното министерство нѣма изва, въ Военното министерство нма конмаръ, затуй, защото Военното министерство никога не получава сръдствата, които сѫ потребни на армията. Ние — като казвамъ „ние“, разбирамъ хората, които сѫ стояли начело на армията като помощници на повечето отъ министрите — винаги сме искрено докладвали нуждите на армията и всички пакъ сме прѣдвиджали единъ нескрѣпъ бюджетъ; обаче, прѣдъ видъ сръдствата на страната, прѣдъ видъ паричните кризи, които въ известен моментъ сѫ прѣдизвикали съкращение на разходите, всички пакъ сѫ алезирали къмъ нашите чувства и ние, старшите началници при Военното министерство, сме били принудени да правимъ известни икономии съ цѣлъ да можемъ да удовлетвориимъ исканията на финансовия министъръ и насъщните нужди на армията. Нема само единъ пакъ не сме били послушани? Ами че ако бѣхме послушани, нѣхмели да бѣдемъ материално неготови въ балканската война? Азъ съмъ билъ на два пѣти докладчикъ въ комисията, която по делегация е прѣвѣрвала материалната частъ на армията; два пѣти по най-категориченъ начинъ съмъ заявявалъ за нуждите на армията и съмъ давалъ потребните цифри да се удовлетвориатъ тѣзи нужди, обаче каза ми се: „Всички ваши съображения отъ военно-стратегически характеръ сѫ много важни, обаче трѣбва да се спази известенъ екилибръ въ бюджета“. Не разбирамъ това, но щомъ ми се каза, като добъръ българинъ, оставихъ за по-благоприятно врѣме да видимъ единъ денъ армията готова въ материално отношение, тъй както ние военните я разбираме. Слѣдователно, искамъ да кажа, ние не сме били изва, и никой пакъ не сме се налагали; наопаки, молили сме, обяснявали сме, тѣлжували сме военната организация, опрѣдѣляли сме нуждите на армията, и когато резони отъ висши държавнически интересъ сѫ ни принуждавали да намалимъ своите искания, ние сме правили икономии, даже много пѣти въ врѣда на една солидна организация, която може да ни даде една надежна военна сила.

Г. Такевъ каза нѣколко бѣлѣжки по отношение на бюджета за 1915 г. Азъ ги изслушахъ съ особено внимание, обаче при настоящитѣ ми обяснения нѣма да се докосна до тѣхъ; ще говоря по тѣхъ, когато докладвамъ бюджета и, освѣтъ това, въ бюджетарната комисия.

Г. Димитровъ манифестира по единъ най-експантенъ начинъ патриотизма на своята група за защита на отечеството. Обаче той, при всичкото негово патриотично желание, не намира резонъ за по-висшето на запасните и счита, че това е едно народно бѣдствие. Не съмъ икономистъ и нѣма да подемамъ въпросъ отъ икономически гледище. Ще отговоря само на слѣдующия въпросъ: възможно ли е българскиятъ народъ, българската армия да изплати своите политически задачи и своята висока мисия за защита на отечеството, ако тя не бѣде съответствено подготвена. Слѣдъ всичко, което става съ нашата армия, слѣдъ всички странични влияния, които докараха до една нежелателна катастрофа, азъ прѣдполагамъ, че най-елементарниятъ резонъ за военна подготовка изискваше, щото българскиятъ народъ да направи минимални усилия, за да внушава отново единъ ресектъ и по начинъ такъвъ, щото нашата армия да прѣдставлява тази сигурностъ, която прѣдставляваше до балканската война. (Ржкопѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ) Това, г-да, азъ не го направихъ отъ желанието да държа българските синове подъ оръжие, но направихъ го отъ желание да подготвя постепенно и

неуспешно армията, безъ да прѣдизвиквамъ икономическа криза, безъ да стоварвамъ особени жертви на народа, само и само да бѣде готова армията за 12-ия часъ, ако интереситѣ на България, интереситѣ на отечеството я повикатъ още единъ пътъ да изпълни своя священный дългъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Следователно, искамъ да опровергая г. Димитрова и да му покажа, че съмъ въ унисонъ съ неговата идея, но че патристическиятъ дългъ налага жертви.

Г. Такевъ говори за реаленъ бюджетъ. Азъ напълно съмъ съгласенъ съ него. Задачата на военния министъръ ще бѣде много лесна, ако не само сега, но въ всички времена, особено въ бѣднѣе време, финансовитѣ министри дадатъ толкова сръдства, колкото сж необходими, въ зависимостъ отъ организацията на българската армия. За военния министъръ задачата, проблемата за съставяне на единъ воененъ бюджетъ е много лека; достатъчно е да се обосновава на закона за въоръженитѣ сили, въ който е прѣдвидена организацията на армията; достатъчно е да ви покаже хората, конетѣ и материалитѣ, които сж потребни за войската, и съ това да ви състави единъ реаленъ бюджетъ. Обаче необходимо е, щото финансовитѣ министри и сръдствата на България да ни дадатъ възможностъ да поддържаме армията по такъвъ начинъ, както я поддържатъ въ всички благоустроени европейски държави. Следователно, напълно сподѣлямъ идеята на г. Такева и моята роля, като воененъ министъръ, ще бѣде много лесна и нѣма, освѣнъ да му благодаря за тази мисль, която той лансира по отношение съставянето на бюджета. Обаче, както той съвършено справедливо забѣлжи, като изключимъ 1909, 1910 и 1911 г., никой пътъ армията безъ свѣрхсметенъ кредитъ не е минавала — отначалото на нейното съществуване досега. Обаче, въ 1909, 1910 и 1911 г. за маневритѣ бѣхме принудени да обиколимъ пакъ закона и да търсимъ отъ остатъцитѣ на бюджета. Тѣй щото, азъ и всѣки воененъ министъръ ще бѣдемъ благодарни, ако единъ денъ сръдствата на България позволятъ да ви се прѣдстави единъ реаленъ бюджетъ, и ако сега ми дадатъ въ разположение всички сръдства, за да развиемъ тази сила на армията, която е прѣдвидена въ закона за въоръженитѣ сили, и ако нѣма причини отъ финансовъ характеръ, които да ме спратъ, съ най-големо удоволствие ще изпълня своя дългъ и къмъ народното прѣдставителство и къмъ армията.

Не искамъ, г-да, повече да се простирамъ, понеже прѣдполагамъ, че изчерпахъ всички по-важни мотиви на законопроекта, който съмъ внесль, и ще моля да го вотираме на първо четене. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Прѣдседателъ: Прѣдседателството нѣма да откаже думата на никоя група, защото това не може да направи съгласно правилника, но групитѣ, които не сж искали думата, прѣди приключването на дебатитѣ, по правилника, не могатъ да иматъ думата слѣдъ приключването на дебатитѣ. Въ това отношение правилникътъ е ясенъ. Ако отъ нѣкоя група никой не е записанъ и сж приключени дебатитѣ, тази група нѣма право да иска думата. Ето защо азъ отказахъ думата на г. Сидерова. Тѣзи обяснения, на основание правилника, счетовъ за нужно да дамъ и моля всички ония, които искатъ да говорятъ по извѣстенъ въпросъ, своевременно нека искатъ думата и да бѣдатъ спокойни, че ще имъ се даде.

Който приематъ на първо четене законопроекта тѣй, както се прочете, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Отъ дѣсницата: Прѣдлагаме спѣшностъ на законопроекта.

К. Сидеровъ: Вие обѣщавате, че слѣдъ г. военния министъръ ще ми дадете думата; трѣбва редъ да се пази

Прѣдседателъ: Има прѣдложението да се даде спѣшностъ на законопроекта, съ други думи да се чете още днесъ на второ четене.

Който приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Г. секретарятъ ще прочете законопроекта на второ четене.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„З а к о нъ

за допълнителенъ свѣрхсметенъ кредитъ отъ 6.050.000 л. по бюджета на Министерството на войната за т. г.“

Прѣдседателъ: Който приематъ заглавието на законопроекта, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на министра на войната допълнителенъ свѣрхсметенъ кредитъ на сума 6.050.000 л. за усиление слѣднитѣ параграфи по тазгодишния бюджетъ на Министерството на войната:

„1. На § 4 — за храна на войницитѣ (срѣдно по 50 ст. на день), даване порционни въ разни случаи отъ 50 ст. до 2 л. на день; топливо за варене на храната, купуване и поддържане готварскитѣ съдове и трапезни принадлежности; купуване, правене и поддържане фурнитѣ, кухнитѣ, мелницитѣ и други принадлежности по хлѣбопечението; разходи по обработване градини; купуване, правене и поддържане прибори и машини за консервиране на градинскитѣ и други хранителни продукти; купуване и освѣжаване неприкосновени продоволствени запаси . . . 4.200.000 л.

„2. На § 5 — за храна на конетѣ и другия добитѣкъ; волове, крави, телци, кончета, мулета, кучета и гълъби (срѣдно по 1-20 л. фураженъ окладъ на день) и даване фуражни пари, комуто се слѣдватъ такива, споредъ съществуващитѣ положения; наемъ на работници за косене сѣно и за разни косашки инструменти; купуване и освѣжаване неприкосновени фуражни запаси . . . 800.000 „

„3. На § 20 — за отопление и освѣтление помѣщенията и поддържане печитѣ и отнищата; разходи за инсталация и такси за електрическо освѣтление, купуване ламби, стѣкла и други по освѣтление и тѣхното поддържане . . . 100.000 „

„4. На § 21 — за канцеларски разходи въ частитѣ, учрѣжденията и заведенията, поддържане музикантскитѣ оркестри (купуване нови инструменти, нотни, нотни столчета и нотна хартия; поправка на инструментитѣ и нотнитѣ столчета и купуване материяли за чистене и смазване на инструментитѣ); разходи за къпане на войницитѣ (такси за баня и поддържане банитѣ въ частитѣ); правене на постелки и други бѣлѣя; купуване и поддържане разнитѣ мобилировачни прѣдмети въ жилищнитѣ помѣщения, канцеларитѣ, складовѣтѣ и работилницитѣ; разходи за дезинфекция, бѣлосване и чистене на помѣщенията; купуване и поддържане лоджитѣ въ пограничнитѣ роти; купуване и поддържане постелнитѣ принадлежности и разходи за смѣняване на

сламата от сламеници и въжакъ въ видъ други разходи за домашни нужди . . . 150.000 л.
 „5. На § 29 — за прѣвозване войскови тежести, разходи за укорпорката имъ и наемане прѣвозни сръдства прѣзъ врѣме на лѣтнитѣ занятия . . . 300.000 „
 „6. На § 30 — за нѣтни, дневни, лагерни и столови пари . . . 500.000 „
 Всичко . . . 6.050.000 л.

Прѣдседателъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Не се съмнявамъ, че г. г. военни министри въкогашъ биха желали да имъ се дадатъ достатъчно кредити; не се съмнявамъ така също, че въ лицето на финансови министри сж се сръщали и ще се сръщатъ навѣстни прѣчки, защото, пѣма съмнѣние, военниятъ бюджетъ, нашата военна мощъ, трѣбва да се доведе безспорно по възможности въ съответствие съ нашитѣ, както ги наричаме едно врѣме, податни сили на народа. Въкогашъ когато съмъ поддържалъ отъ тази трибуна, че намъ трѣбва да се прѣдстави реаленъ воененъ бюджетъ, азъ съмъ разбиралъ, че никогашъ ние не можемъ да минемъ съ фиктивни цифри, особено по вещественитѣ разходи.

Прѣдседателъ: Ама Вие повтаряте това, което казахте при първото четене.

М. Такевъ: Моля. — Искамъ да подчертая една мисль, за да бждемъ разбрани добръ отъ г. министра на войната и народното прѣдставителство, за да пѣмаме тукъ никогашъ спорове и за да не се отнема възможността на народното прѣдставителство, било при военния бюджетъ, било при който и да е воененъ кредитъ, да си каже словото съвършено свободно. Ние никогашъ не сме оставяли войската безъ нужнитѣ сръдства за нейнитѣ веществені разходи, само че тѣ не биваха никогашъ прѣдвиждани въ военния бюджетъ, а въкога слѣдъ гласуването на бюджета сж се внасяли свѣрхсмѣтни кредити. Значи, ние сме давали въкогашъ необходимитѣ суми, но не сж били вписвани въ бюджета, защото за смѣтка на параграфитѣ по вещественитѣ разходи сж се удовлетворявали други параграфи, които прѣзъ годината не могатъ да бждатъ попълнени съ свѣрхсмѣтни кредити. Ето дефектъ, който азъ съмъ съзиралъ въкогашъ въ този бюджетъ. И ако бюджетътъ на Военното министерство въ 1908 за 1909 г. се гласува единодушно отъ цѣлата камара, въ това число и отъ г. г. земледѣлцитѣ, то бѣ затуй — по тѣхнитѣ по-късни обяснения, които ги казаха тогава и на г. министра — че въ това отношение параграфитѣ въ бюджета бѣха достатъчно реални — прѣдвидѣ се онуй, което бѣ необходимо.

Но щѣхъ да взема думата по този случай, ако г. Стамболийски не поиска да ме опровергае безъ нужда.

А. Стамболийски: Азъ искамъ анкета, за да Ви изблича единъ пѣтъ. Признайте си грѣшката поведѣжъ, бе човѣче.

М. Такевъ: Нито е грѣхъ, нито е прѣстѣпление, че земледѣлската група, на която отказвамъ правото да бжде той прѣдставителъ — другъ е прѣдставителъ на земледѣлската група — прие единодушно този бюджетъ.

А. Стамболийски: Заявявамъ, че ако г. Такевъ докаже това, азъ ще се откажа отъ депутатския си мандатъ. Г. Драгиевъ не е билъ въ това заседание. Азъ твърдя това. Ние сме говорили трима души.

Прѣдседателъ: Моли, моли.

А. Стамболийски: Азъ съмъ вземалъ думата и ще обясня какъ демократитѣ гласуваха бюджета си.

М. Такевъ: Азъ желая народното прѣдставителство въкогашъ да бжде освѣтлявано и никогашъ не съмъ си позволявалъ да изопачавамъ било думитѣ на прѣкой ораторъ, било нѣкой фактъ, като тоя, за който е рѣчь и който никого не оскърбява, а напротивъ, подчертава патриотизма на дадени хора. Ето стр. 2.060 отъ стенографскитѣ протоколи на XIV-то обикновено Народно събрание, когато се е гласувалъ бюджетътъ на войската за 1909 г. Военната политика на правителството и военния министъръ се критикува при дебатитѣ по § 1, каждѣ се говори за заплатата на министра и на всички висши офицери, а не когато се говори за хамбаритѣ, или конетѣ, или конюшнитѣ на армията. Е добръ, когато е била критикувана военната политика на тогавашното правителство отъ ораторитѣ г. г. Стамболийски, Теодоръ Теодоровъ, Александъръ Димитровъ, Славчо Бабаджановъ, Рашевъ и още нѣкои господа . . .

А. Стамболийски: Иванъ Хаджиевъ.

М. Такевъ: И г. Хаджиевъ, отъ либералната група. — . . . всички сж си казали словото — на голѣмата частъ отъ тѣхъ думата се касаела само за вѣстовитѣ — и прѣдседателътъ, слѣдъ като се свѣршватъ дебатитѣ, поставилъ на гласуване § 1 и казва: „Констатирамъ, че § 1 се приема единодушно“. Това е записано въ дневницитѣ. Азъ го съмъ го писалъ. Това го е казалъ прѣдседателътъ, който го е констатиралъ и е вписано въ дневницитѣ на Народното събрание.

Й. Йоновъ: Черногорецътъ ли е билъ или българинътъ?

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Отдѣвъ г. Стамболийски поиска да ме опровергае. Това, което ни казахъ, днесъ протоколитѣ на Народното събрание го потвърждава. Подчертавамъ, че тогава най-големто оппозиционно мнозинство се състоеше отъ г. г. земледѣлцитѣ — 24 души. Тогава пѣмаше никой касиранъ. Касирането стана чакъ въ края на 1909 г., когато се произнесе по този случай анкетна комисия, на която г. Цанко Бакаловъ отъ земледѣлцитѣ и г. Димчевъ отъ народната партия бѣха членове, но въ 1908 г. не бѣше касиранъ никой. Прѣдседателството констатира въ протокола това, което азъ до казахъ сега, безъ да съмъ го челъ въ протоколитѣ; г. Стамболийски ги бѣше взелъ и азъ си послужихъ съ тѣхъ. Щомъ прѣдседателството констатира, че § 1 отъ военния бюджетъ е гласуванъ единодушно, това показва, че цѣлата камара à l'unanimité, единодушно, единогласно е одобрила военната политика на тогавашното правителство. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, г. Стамболийски нѣмаше какво да опровергава. Но моята дума се касае не да опровергамъ г. Стамболийски, днесъ българскиятъ народъ не се интересува отъ това, въ този моментъ напѣтъ избиратели не искатъ да знаятъ кой какво билъ казалъ вчера и завчера, но когато ние въ камарата искаме да констатираме единъ фактъ, трѣбва да знаемъ, че всичко онуй, което вчера е казано, всичко онуй, което днесъ е полезно да се повтори, трѣбва да го кажемъ, трѣбва да го повторимъ, трѣбва да го подчертаемъ, защото въ минутитѣ, въ които живѣемъ, тѣзи работи сж полезни да се знаятъ. Тѣ въ нищо не накърняватъ вашето достойнство, тѣ, напротивъ, показватъ въ лицето на вашитѣ другари хора, които сж въодушевени отъ голѣмъ патриотизъмъ. Никой въ България не е възставалъ противъ армията. Па и тия приятели, които възставатъ, тѣ

не възставатъ противъ армията, а противъ системата — да не бжде тя казармена, а милиционна; то е другъ въпросъ. Въ всеки случай, и тѣ, и ние — всички мислимъ, че България не може да бжде защитена безъ въоръжена сила. Вземете неутрална Велгия, вземете неутрална Швейцария — всички сж въоръжени до ушитѣ.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. д-ръ С. Иванчовъ)

Като е тѣй, г. г. народни прѣдставители, азъ още единъ пътъ заявявамъ на г. военния министъръ: нека той не се бои, нека не се безпокои, да има достатъчно куражъ да защитава и прѣдъ финансовия министъръ, и прѣдъ парламента реалнитѣ, наскщнитѣ, необходимитѣ нужди на нашата армия, за да се повдигне нейната бойна готовностъ, за да бжде войникътъ нахраненъ, за да бжде облѣченъ, неприкосновенитъ му запасъ да бжде пълненъ, въоръженнето му да бжде достатъчно модерно и ефикасно. Той всѣкога ще намѣри подкрѣпата на цѣлия парламентъ безъ изключение, на която и политическа партия да принадлежи този или оный ораторъ. Когато така що можемъ да се разберемъ, ние, народното прѣдставителство, ще си направимъ смѣтка, какво можемъ да поддържаме. Утрѣ, когато Вие ще внесете законопроектъ за въоръженитѣ сили и ще ни посочите процента, който ще поддържаме като постоянна армия, отъ нашето население, тамъ ще си кажемъ словото. Ще ни прѣдставите Вашата смѣтка и ще видимъ, можемъ ли да поддържаме тази армия или не. Но въ този моментъ, когато не е врѣме да изчисляваме на проценти хората, които ще повикаме подъ знамената, ние желаемъ, г. министре, да бждемъ наистина, колкото се касае до срѣдствата, които камарата трѣбва да гласува, и хората, които ще поддържаме, за да можемъ ние утрѣ да излѣземъ прѣдъ народа и да му кажемъ: „Туй е вашата армия. Това сж срѣдствата, които вие трѣбва да дадете за покриване на тия нужди“.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Никой не е искалъ думата. Много сте внимателни.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Азъ не съмъ Ви записалъ.

К. Сидеровъ: Позволете ми тази бѣлѣжка: много сте внимателни.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Записани сте отъ прѣдшественика ми, г. прѣдседателъ.

К. Сидеровъ: Прѣдайте, тогава, моята благодарностъ и нему.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Стана нужда още единъ пътъ да излѣза и изблича единъ нашъ другаръ, г. Такева, и да ви кажа, какъ гласуваха тѣ, демократитѣ, военния си бюджетъ. Защото ние само, които бѣхме тогава оппозицията въ тази камара — нѣма г. Пешевъ да ме подкрѣпи — знаемъ, какъвъ грозенъ тероръ се упражняваше надъ малцинството, защото наистина бѣхме едно малцинство. 177 души бѣха тукъ, (Сочи дѣсеницата и дѣсния центъръ) а ние бѣхме едно малко малцинство.

М. Ничовъ: Вие не знаете значението на думата „тероръ“.

А. Стамболийски: Демократическитѣ министри — демократически, обаче, въ кавички казапо — слѣдъ като се мѣчиха да склонятъ парламентарнитѣ групи да имъ гласуватъ бюджета съ акламация и не сполучиха, рѣшиха чрѣзъ тероръ да успѣятъ да прокаратъ бюджета безъ особени дебати. И затова прѣдниятъ денъ прѣди почването на дебатитѣ по военния бюджетъ, караха засѣданието до 6 ч. сутринята, ...

В. Молловъ: Това е лѣжа. Не бѣше по военния бюджетъ.

А. Стамболийски: ... и въ недѣля, отъ 9 ч. сутринята, почнахме да разискваме военния бюджетъ. Всички депутати бѣха капнали отъ безсъние. Азъ въ моята рѣчь го казахъ отъ трибуната: „Чувствувамъ, г-да, тежестта на безсънието, но ще говоря. Ще говоря, защото дължитъ ми повелява да говоря“. И не единъ говори противъ тѣхния воененъ бюджетъ: отъ нашата група говориха трима души, говори и г. Теодоровъ, критикува имъ бюджета, говори сжко и г. Хаджиевъ, отъ страна на радославистката група. Г. Такевъ казва: „Съ единодушие, съ акламация гласуваха бюджета“. Ние говорихме и критикувахме най-остро тѣхния бюджетъ, защото тѣ се бѣха самозабравили въ своето угодничество на царизма и милитаризма тогава.

Отъ дѣсницата: Браво!

А. Стамболийски: Ние ги избличихме, че тѣ сж излѣгали народа, когато му обѣщаваха реформи, а не направиха нищо по това вѣдомство, освѣтъ да прѣвърнатъ вѣстовойството въ ординарство.

М. Такевъ: Вие само на тази тема говорихте.

А. Стамболийски: Ако имахъ врѣме, щѣхъ да ви прочета дневницитѣ, да видите какво сме говорили. На какво се основава г. Такевъ, като казва, че бюджетътъ се е приелъ съ акламация? На това, че прѣдседателътъ казалъ, че бюджетътъ се приема съ акламация.

М. Такевъ: Съ единодушие.

А. Стамболийски: Моля Ви се. — И вие по прѣдложението на г. Йонова, ми се струва, гласувахте военния бюджетъ съ акламация. Може утрѣ, ако се намѣри нѣкой отъ васъ, като г. Такева, да каже и да твърди: „Военния бюджетъ гласувахме съ единодушие“, слѣдва ли, че ние съ нищо не можемъ да оборимъ това? Прѣдседателътъ казалъ нѣкакви думи и на тия думи той се позовава. Е, г. Такевъ, бива адвокатчина, бива извѣртване, ама дотолкова не бива. (Ржкоплѣскане отъ дѣсеницата и отъ лѣвия центъръ) Забѣлѣзвамъ, че Вие поумнявате, защото виждамъ, че давате съвѣти на депутатството, чувамъ Ви често пъти да казвате: министритѣ да бждатъ толерантни, по-кратко да се говори и пр. и пр. Когато Ви чуя да давате такива съвѣти, азъ просто се ужасявамъ. Вие, като министъръ, нетолерантенъ, а най-вулгаренъ бѣхте къмъ оппозицията, а като депутатъ сте занимавали Народното събрание съ най-дребнави нѣща. И Вие давате съвѣти на депутатитѣ, които, слава Богу, не сж отишли дотамъ, додѣто Вие отидохте нѣкога — Вие, който нѣкога най-остро критикувахте монархизма, а, като властникъ, паднахте въ неговитѣ крака и го слушахте, и дори изпуснахте една фраза: „Съ васъ, за васъ и подъ васъ“. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ и дѣсеницата)

М. Такевъ: Това е блѣдословие.

А. Стамболийски: Миналото Васъ опроверга, и никой общественъ дѣецъ не е падналъ така низко,

като Васъ. (Ржкопльскане отъ лѣвия центъръ) Не бива поне спрѣмо насъ, опозиционеритѣ, да употрѣбавате такъвъ езикъ. Говорете на другитѣ, защото могатъ да иматъ по-грозни дѣла отъ вашитѣ, но не на насъ, защото сте безсилни.

М. Такевъ: Вие ще търсите XIV-то обикновено Народно събрание, но нѣма да го намѣрите.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Понеже никой не иска думата, ще туря на гласуване чл. I тѣй, както се прочете отъ г. докладчика. Които го приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„Чл. 2. Разходитѣ по този свѣрхсметенъ кредитъ да се покрятъ отъ редовнитѣ приходи по бюджета за 1914 г. и да се отнесатъ къмъ сѣщия бюджетъ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Тия отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 2, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

По-нататъкъ слѣдва точка 3, буква а отъ дневния редъ — прѣдложение за одобрение височайшитѣ заповѣди по дѣйствующата армия № № 72, 74, 93, 105, 132 и 149 отъ 1913 г., относящи се до приравняването на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ и до назначаването оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности — VI разредъ, прѣвъ врѣме на войнитѣ въ 1912 и 1913 г.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„М о т и в и.“

„XV-то обикновено Народно събрание, въ втората си извънредна сесия, съ рѣшение, утвърдено съ височайши указъ № 50 м. г., обнародвано въ „Държавенъ вѣстникъ“ брой 169/1913 г., одобри нѣкои отъ врѣмешнитѣ разпорѣждания създадени прѣвъ врѣме на войната. Между тѣхъ е одобрена и височайшата заповѣдъ по дѣйствующата армия № 29 1912 г., относяща се до приравняването по чинъ лѣкаритѣ и аптекаритѣ постъпили на служба въ войската и военно-лѣчебнитѣ заведения по случай общата мобилизация.

„Обаче, изпуснато е било въ тази височайша заповѣдъ да се упоменатъ и помощникъ-аптекаритѣ, за това за тѣхъ е издадена друга допълнителна височайша заповѣдъ по дѣйствующата армия № 149 отъ 1913 г., която сѣщо подлежи да бѣде одобрена отъ Народното събрание.

„Съ одобрената вече височайша заповѣдъ по дѣйствующата армия № 29/1912 г., между другото сж приравнени съ чинъ санитаренъ подпоручикъ всички неприравнени къмъ по-горнитѣ чинове аптекари въ лѣчебнитѣ заведения и частитѣ, които нѣматъ по-горенъ чинъ, а съ височайшата заповѣдъ № 149 отъ 1913 г., одобрението на която се иска сега, е обявено, че приравненето къмъ чинъ санитаренъ-подпоручикъ, за което се говори въ височайшата заповѣдъ № 29/1912 г., се отнася и до помощникъ-аптекаритѣ, назначени (по недостигъ на правоспособни аптекари) въ лѣчебнитѣ заведения, санитарнитѣ складове и частитѣ, на длѣжности, които по щатоветѣ за военно врѣме се прѣдвиздатъ за санитаренъ подпоручикъ-аптекарь. Тази височайша заповѣдъ, като допълнителна на първата подъ № 29/1912 г. сѣщо трѣбва да бѣде одобрена отъ Народното събрание.

„Съ височайшитѣ заповѣди по дѣйствующата армия № № 72, 74, 93, 105 и 132 отъ 1913 г. сж пѣкъ

назначени оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности — VI разредъ, за началници на секции и помощници началници на секции, както при щаба на дѣйствующата армия, така и при отдѣлнитѣ армии, споредъ щатоветѣ за военно врѣме.

„Понеже тия длѣжности по таблицата за разпрѣдѣлението офицерскитѣ длѣжности на разреди, приложена къмъ врѣмешното положение за паричното довольствие на военнослужащитѣ въ военно врѣме, сж прѣдвидени както въ VI разредъ, така и въ VII разредъ, то, за да може да бѣде мѣрдованно назначението оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности, трѣбва височайшитѣ заповѣди за назначението имъ да се одобрятъ отъ Народното събрание, защото съ тѣхъ е направено измѣнение на казаната по-горѣ таблица, която е приета отъ Народното събрание съ рѣшение, утвърдено съ указъ № 66 отъ 27 септември 1912 г., обнародванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ брой 222 отъ 2 октомври с. г.

„Поради това, като внасямъ настоящето прѣдложение въ Народното събрание, моля г. г. народнитѣ прѣдставители да го разгледатъ и гласуватъ още въ настоящата сесия.

„Ст. София, октомври 1914 г.

„Министръ на войната,

генералъ-лейтенантъ: Ф и ч о в ъ .

„Прѣдложение

за одобрение височайшитѣ заповѣди по дѣйствующата армия, № № 72, 74, 93, 105, 132 и 149 отъ 1913 г., относящи се до приравняването на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ и до назначаването оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности — VI разредъ, прѣвъ врѣме на войнитѣ въ 1912 и 1913 г.

„Членъ единственъ. Одобряватъ се:

„а) Направеното съ височайшата заповѣдъ по дѣйствующата армия № 29/1912 г. приравнение къмъ чина санитаренъ подпоручикъ, да се отнася и до помощникъ-аптекаритѣ, назначени въ лѣчебнитѣ заведения, санитарнитѣ складове и частитѣ, на длѣжности, които по щатоветѣ за военно врѣме се прѣдвиздатъ за санитаренъ подпоручикъ-аптекарь.

„б) Направенитѣ съ височайшитѣ заповѣди по дѣйствующата армия № № 72, 74, 93, 105 и 132 отъ 1913 г. назначения на оберъ-офицери за началници на секции и помощници на началници на секции при щаба на дѣйствующата армия и при отдѣлнитѣ армии, на щабъ-офицерски длѣжности — VI разредъ, съгласно щатоветѣ за военно врѣме“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Александъръ Радоловъ.

А. Радоловъ: Г. г. народни прѣдставители! Иска се отъ насъ одобрението на двѣ височайши заповѣди. Едната се отнася до приравняването на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ, а другата — за назначаване оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности. Азъ бихъ желалъ г. военниятъ министръ да бѣде тукъ и да даде нѣкои пояснения.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще пристигне скоро.

А. Радоловъ: Защото, доколкото се простира моето разбиране по военното дѣло, азъ не мога да разбера, каква пужда е наложила това приравняване, напр., на помощникъ-аптекаритѣ къмъ чинъ санитаренъ

подпоручикъ. Азъ виждамъ само една причина: едни хора, които, може-би, сж свършили по аптекарството, назначени на тая служба, да получаватъ по-голямъ заплатата. Защото, какво може да се иска отъ единъ аптекаръ, отъ единъ помощникъ-аптекарь, за да има обязательно той чинъ „подпоручикъ“? Ако единъ лѣкаръ би трѣбовало да има той чинъ „подпоручикъ“, затуй, защото има чести срѣщи съ войниците, за ради туй, защото има войници, които недобросъвестно се отнасятъ къмъ войникитѣ си задължения, заради туй, защото често пъти ставатъ голѣми злоупотрѣбления отъ долнитѣ чиновъ, на дори и отъ горнитѣ такива; въ случая какво е наложило, щото помощникъ-аптекаритѣ да се приравнятъ къмъ чинъ „подпоручикъ“? Нема тия хора, ако не бѣха приравнени къмъ чинъ „подпоручикъ“, ако бѣха прости войници, не можеха ли да изпълняватъ сжщата длъжностъ? Не можеха ли даже по-добъръ да изпълняватъ тази длъжностъ? Дори каква нужда има аптекаритѣ да бждатъ офицери? Повтарямъ, азъ не намирамъ никаква нужда, никакви сериозни основания, които да налагатъ едно възвишение на помощникъ-аптекаритѣ въ чинъ „санитаренъ-подпоручикъ“.

Послѣ, иска се одобрение и на заповѣдта, която се отнася до назначението на оберъ-офицери въ щабоъ-офицерска длъжностъ. Сжщо и тукъ не знаа, да-ли тия щабоъ-офицери, които ние имаме въ армията, не бѣха достатѣчни. Онова, което поне видѣхме въ армията, говорѣше тѣкмо противното. Имаше достатѣчно офицери въ щабоветѣ. Но имаше друго едно нѣщо. Често, нѣкои приближени на той или она, или пъкъ нѣкои офицери, които сж поставени по-добъръ, отколкото другитѣ, трѣбоваше да бждатъ запазени. Е, какъ да ги запазятъ? Трѣбоваше да ги турятъ въ нѣкой щабоъ, било на дивизията, било на главната квартира, било на бригадата нѣкъдѣ, въобще, навсѣкъдѣ, кждѣто имаше такива чиновъ. Та, казвамъ, само тая може да бжде причината — просто да се фаворизиратъ нѣкои хора, а не да се запазватъ нѣкаква действителна нужда, каквато имаше армията. Армията имаше нужда не отъ офицери въ щабоветѣ, а тя имаше нужда отъ дѣйствующи офицери, отъ офицери въ редоветѣ. И често пъти ние оставахме, както бѣше въ 42 полкъ, само 11 души офицери, когато щабоветѣ бѣха пълни и въ Димотика, и въ Лозенградъ, и навсѣкъдѣ, кждѣто имаше по-голямъ щабоъ, кждѣто бѣше главната квартира. Ония, които бѣха тамъ, виждаха маса офицери, които стоеха, просто се охраняваха въ тия щабоъе и бездѣйствуваха. А ония, които бѣха изложени, които стоеха на боевата линия, стоеха несмѣнени и за тѣхъ не искаха да помислятъ. И когато се оказеше нужда отъ офицери, не вземаха отъ щабоветѣ, тѣхъ ги пазѣха. Гледахме да става друго нѣщо: често пъти, слѣдъ примиренето, особено слѣдъ първото примирие, щабоъ-офицери поеха командването на дружини, но щомъ видѣха, че наново ще се започне войната съ Турция, побързаха да оставятъ тия длъжности и да отидатъ пакъ въ щабоветѣ. Отъ тѣхъ имаше дори такива, които въ навечерието на войната, както е случалъ съ единъ дружиненъ командиръ отъ 32 полкъ, приелъ командването на дружината, слѣдъ първото примирие, при започването на втората война е молилъ да бжде смѣненъ. Та, казвамъ, единствената цѣль, единственото основание, което азъ съзираамъ тукъ, за приравнението на тия оберъ-офицери въ щабоъ-офицери, е само и само да се прѣдпазятъ нѣкои личности. Нашитѣ щабоъе, повтарямъ, не страдаха отъ недостигъ на офицери, а, напротивъ, имаше излишѣкъ, и то твърдѣ голѣмъ — ония, които сж били въ редоветѣ на армията и които сж видѣли тѣзи щабоъе, ще се съгласятъ на това, нѣщо повече, въ тия щабоъе имаше офицери, които завеждаха нѣкакви стопанства, защото подиръ тия щабоъе вървѣха и крави, и биво-

лици; имаше и офицери, които се командироваха да отиватъ да търсятъ масирки, да търсятъ всичко, каквото е необходимо за благоустройството на разнитѣ щабоъе. И за съжаление, това всѣваше една деморализация. Мога да кажа, че, ако не по-големата частъ, една доста голѣма частъ отъ деморализацията, която се яви въ послѣдно врѣме въ нашата армия, идѣше отъ страна на тия щабоъе.

Та затуй ние, поне при така прѣдставеното искане за одобрение на тия височайши заповѣди, не можемъ да се съгласимъ да вдигнемъ рѣка, за да гласуваме тѣхното одобрение. Желаямъ, повтарямъ, да се изтъкне тукъ, прѣдъ насъ, какви необходимости сж заставили да се издадатъ тия височайши заповѣди за приравнение на помощникъ-аптекаритѣ въ чинъ „санитаренъ подпоручикъ“ и другитѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. военниятъ министъръ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Г. Радоловъ зачеква единъ много сериозенъ въпросъ отъ организационенъ характеръ. Той не намира мотивъ, щото аптекаритѣ да се приравнятъ къмъ званието на подпоручикъ.

А. Радоловъ: Помощникъ-аптекаритѣ, дори и аптекаритѣ.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Азъ не знаа, защо вие считате така този въпросъ отъ толкова леко естество. Организацията на армията прѣдставлява единъ часови механизъмъ: всѣки органъ има своето назначение. И освѣтъ туй, за правилната функция на службитѣ въ армията, които сж многобройни, сж необходими вѣдомства и органи. Както висшето командване има разни стѣпала отъ дисциплинаренъ характеръ, както чиновначалието съставлява гаранция за командването на единици, които съотвѣтствуватъ на тѣхното бойно назначение, така и административнитѣ служби, като изхождаме отъ принципа за разпрѣдѣлението на труда, трѣбва да бждатъ повѣрени на нѣколко по-дребни органи, за да могатъ да прѣдставляватъ единъ организъмъ, правилно функциониращъ. Ние имаме въ войската три главни групи отъ началници: генерали, щабоъ-офицери и оберъ-офицери. Всички тѣзи, въ зависимостъ отъ бойния опитъ, отъ практиката въ всички армии, намиратъ своя *raison d'être*, защото съотвѣтствуватъ на известна войскава частъ, начело на която тѣ сж поставени. Така сжщо и по разнитѣ служби. Вземете интендантството: то не може да прѣдставлява отъ себе си единъ организационенъ блокъ, начело на който да стои единъ генералъ, а всички останали да бждатъ войници; и тамъ трѣбва, въ зависимостъ отъ нуждата, да се разпрѣдѣли трудътъ, да има нѣколко подвѣдомствени органи, всѣки отъ които да изпълнява една служба. Така сжщо и въ медицинското вѣдомство: потребни сж лѣкари, потребни сж аптекари. Друга организация въ чуждитѣ армии не познавамъ. Въ всичкитѣ европейски армии аптекаритѣ сж приравнени или асимилирани къмъ офицерското звание. Не можете да назначите единъ човѣкъ съ образование, който е миналъ школата за запасни подпоручици, който, на общо основание, е добилъ правото на кандидатъ и на производство, не можете, казвамъ, да го назначите на длъжностъ като доленъ чинъ. И прѣдъ видъ на това, че мнозина отъ тѣзи хора заемаха офицерски длъжности, което не бѣше прѣдвидено, понеже много въпроси не бѣха прѣдвидени — пръвъ пътъ воювахме, нѣмахме нужната опитностъ, за да прѣвдидамъ цѣлия този сложенъ механизъмъ, какъвто прѣдставлява армията — стана нужда да се утвърдятъ отъ законодателното тѣло нѣкои мѣроприятия,

които не можехме да предвидимъ. Така че, приравненето на аптекаритъ къмъ званието „подпоручикъ“ се дължи и на самата служба, която имъ прѣдстои да изпълняватъ, и на образованието, което иматъ. Такава е практиката въ всичкитъ чужди армии, защото лѣкаритъ и аптекаритъ въ всичкитъ европейски армии, безъ изключение — неизключая и съединитъ — сж офицери, вслѣдствие на това, азъ съмъ направилъ поправки да се направи единъ актъ на справедливостъ или, по-добрь да кажа, да се потвърди, да се узакони едно мѣроприятие отъ административенъ характеръ, което на врѣмето се е налагало отъ самитъ условия на службата по санитарната частъ.

Г. Радоловъ изказа удивление, защо оберъ-офицеритъ да се назначаватъ на щабъ-офицерски длѣжности. Ами че това имаме и въ мирно врѣме. Вамъ ви е известно, че повишението на офицеритъ въ армията става за изслужени години и на ваканции. Чинопроизводството става само върху тази основа. Единъ капитанъ, недостигналъ прѣдѣлната възраст за производство въ майоръ, получава рота; естествено с, че той получава едно по-голъмо възнаграждение по службата, отколкото въ качеството си на младши офицеръ. (Сжщото е въ случая съ тѣзи господа: понеже по разнитъ длѣжности, които се прѣдвиждаха, въ командванитъ органи имаше вакантни мѣста за ротни командири, които, по старшинството си, имаха право да заематъ тѣзи мѣста, то се назначиха, и понеже въ щабоветъ, въ табличата, която е минала тукъ, въ Народното събрание, не бѣха прѣдвидени тѣзи служби, азъ или, по-добрь да кажа, моятъ прѣдшественикъ бѣше принуденъ да узакони и това административно мѣроприятие, което се наложи отъ самата сжщностъ на работата.

Г. Радоловъ се възмущава твърдѣ много отъ голѣмия съставъ на офицеритъ въ щабоветъ. Да-ли е основателно това възмущение и имали *gaisin d'élite*? Азъ служа въ войската 35 години. Познавамъ и българската армия, познавамъ и организациитъ на европейскитъ армии. Нашата армия, г. г. народни прѣдставители, бѣше моделирана по образа на всичкитъ модерни армии. Навсѣкждѣ, както команднитъ органи, така и административнитъ органи, бѣха прѣдвидени така, както ги иматъ всичкитъ модерни армии, което се налага и отъ самата нужда на войската, която има двѣ главни функции въ врѣме на война: командване и снабдяване. Ни единъ излишенъ офицеръ нѣма въ щабоветъ — азъ мога да манифестирамъ това.

К. Лулчевъ: Въ това не можете да ни убѣдите.

Д-ръ Н. Сакаровъ: На тая тема недѣйте приказва.

А. Радоловъ: Ще дойде врѣме да Ви кажа.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Недѣйте ме прѣкъсва. — Азъ мога да ви манифестирамъ по единъ най-категориченъ начинъ, че въ щаба на армията, начело на който азъ бѣхъ, нѣмаше нито единъ излишенъ човѣкъ. Всичкитъ офицери отъ генералния щабъ бѣха мъченици, защото съ мѣсеци сме работили до 4 ч. прѣзъ нощта. Говори ви самата истина. И азъ се удивлявамъ, какъ бѣше възможно да издържимъ на тѣзи трудове! Азъ съ мѣсеци не съмъ ималъ сънъ. Азъ управлявахъ армия отъ Солунъ до Черно-море. Г. Даневъ е свидѣтель, какъ азъ паднахъ прѣдъ телеграфния апаратъ. Протестирамъ! Недѣйте хули хората, които ще водятъ армията къмъ слава и побѣди, които ще гарантиратъ бжжщето на България. Ние сме водачи на единъ въоръженъ народъ. Ние не сме каста — ние изхождаме отъ васъ. Демократическиятъ принципъ, по отношение попълването офицеритъ въ армията, е по единъ най-обширенъ начинъ приспособенъ, понеже

всѣки има право да постѣпи въ Военното училище. Вие нѣмате аристократи офицери, вие нѣмате аристократи генерали; вие имате хора, които съ своя собственъ трудъ сж дошли тукъ, дѣто ги виждате, и вие нѣмате право да нанасяте неоснователни хули противъ хората, които сж изпълнили своя служебенъ дългъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Сжщото нѣщо бѣше и въ всичкитъ щабове. Въ врѣме на примирието, дѣйствително, имаше по-голъма свобода, имаме повече врѣме, но и ние имаме право да починемъ. Недѣйте си прави илюзии, че, ако всичката армия е съставена само отъ войници, вие можете да воювате или да прѣдставлявате въоръжена сила. Това е погрѣшна идея, г-да. И, като народни прѣдставители, азъ ви моля да се проникнете по-добрь отъ доктрината на военната защита, отъ доктрината за организацията на една армия. Кой деморализира армията? Ние ли, които бѣхме въ щабоветъ, „тиловитъ герои“, както вие ни наричате? Че вие отричате мозъка на армията. — ние сме мозъка на армията, другитъ бѣха юмрука ѝ. Офицеритъ отъ генералния щабъ бѣха нервната система, безъ която не може да функционира единъ организъмъ, а вие отричате това. Какъ може да се разсждава по такъвъ начинъ!

А. Стамболийски: (Възразява пѣщо)

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Позволете ми. Като послужите 35 години въ армията, тогава ще имате право да говорите на мене, колкото се касае до военнитъ въпроси.

А. Стамболийски: Съвсѣмъ не сж демократични тѣзи изявления.

Министъръ генералъ И. Фичевъ: Вие само нѣма да ме уплашите. Недѣйте ме прѣкъсва. — Армията не я деморализираха хората, които я възпитаваха въ мирно врѣме, които внушиха въ сърцата на всички добри българи патриотизмъ, не я деморализираха тѣзи, които рамо до рамо се биеха. Ако има изключения на хора, които сж бѣгали и не сж изпълнили своя дългъ, това бѣше навредъ — и нагорѣ и надолу; за това има закони, има наказания. Причинитъ за деморализацията на армията се криятъ на друго мѣсто. Вие ги знаете, но не е случаятъ да отговарямъ сега на този въпросъ, който съвършено неправилно се зачекна, и когато се касае до уреждането на единъ такъвъ дребенъ въпросъ, каквото е приравняването на единъ запасенъ чинъ къмъ званието запасенъ подпоручикъ и оформяване назначението на двама капитани на щабъ-офицерска длѣжностъ.

Затова, г-да, азъ намирамъ възраженията много несериозни и ще моля да се вотира на първо четене прѣдложението, което съмъ направилъ въ това отношение. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Министъръ Д. Петковъ: То минава на едно четене.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които г. г. народни прѣдставители сж за приемането на прѣдложението за одобрение височайшитъ заповѣди по дѣйствующата армия № № 72, 74, 93, 105, 132 и 149 отъ 1913 г., отнасящи се до приравняването на помощникъ-аптекаритъ къмъ чинъ санитаренъ подпоручикъ и до назначаването оберъ-офицери на щабъ-офицерски длѣжности — VI резердъ, прѣзъ врѣме на войнитъ въ 1912 и 1913 г., моля, да си-вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Слѣдующата точка отъ дневния редъ е: разглеждане прѣдложението за доизплащане слѣдующитъ се заплати на бившия началникъ на флота на Негово Величество, военния инженеръ подполковникъ

Лудогоровъ и на бившия счетоводителъ при Министерството на войната Витанъ Д. Райновъ.

Моля г. секретари да го прочете.

Секретаръ М. Зелковъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ предложението за изплащане слѣдующитъ се заплати на бившия началникъ на флота на Негово Величество, военния инженеръ подполковникъ Лудогоровъ, и на бившия счетоводителъ при Министерството на войната, Витанъ Д. Райновъ.

„Г. г. народни прѣдстатели! Споредъ положението за управлението на флота, началникътъ на флота на Негово Величество се ползува съ правата на бригаденъ командиръ и длѣжността му е прѣдвидена по бюджета въ чинъ капитанъ I рангъ полковникъ съ 9.300 л. годишна заплата, каквато е заплата на бригаднитъ командири.

„За началникъ на флота отъ началото на 1912 г. е билъ назначенъ военния инженеръ подполковникъ Лудогоровъ и по духа и смисъла на забѣлжка I къмъ § 1 отъ бюджета на Министерството на войната за 1912 г., който поради войната биле оставенъ въ сила до 1 августъ т. г., той, подполковникъ Лудогоровъ, има право на допълнителна заплата равна на 1.650 л. годишно. Тази допълнителна заплата съставлява половината отъ разликата между основната заплата 6.000 л. годишно съответствующа на неговия чинъ и оная прѣдвидена по бюджета за длѣжността бригаденъ командиръ, на която е назначенъ, т. е. 9.300 л. годишно. Отъ страна на Министерството на войната сж били направени постѣпки още въ мѣсець мартъ 1912 г., да се допълни забѣлжка I къмъ § 1 на бюджета за 1912 г. съ допълнителната заплата 1.650 л. годишно за длѣжността на началника на флота, обаче тогава не е могло да се узакони това по причина, че наскоро сесията на Народното събрание се е закрила и така този въпросъ досега е останалъ неоформенъ.

„Този офицеръ е вече смѣненъ отъ длѣжността началникъ на флота, но справедливостта го изисква да бѣде удовлетворенъ съ слѣдующата му се за нея длѣжностъ заплата за врѣмето, прѣзъ което я е изпълнявалъ, така както сж били удовлетворявани прѣзъ него врѣме другитъ офицери отъ армията, изпълняващи вакантни длѣжности, за които по бюджета се прѣдвижда по-горенъ чинъ.

„За бившия счетоводителъ при Министерството на войната, Витанъ Д. Райновъ, който е дългогодишенъ чиновникъ въ Министерството на войната и по настоящемъ служи при сѣщото министерство, ето какъ стои въпросътъ.

„Прѣди въвеждането на закона за касовата служба на държавата, по изпълнението бюджета на Министерството на войната не е имало отговоренъ счетоводителъ съ гаранция, а за отговоренъ се е считалъ подписавшиятъ платежната заповѣдь, упълномощенъ отъ военния министъръ, офицеръ, съгласно чл. чл. 63 и 70 отъ закона за отчетността по бюджета, издание 1885 г.

„Съ прилагането на закона за касовата служба на държавата отъ 1 юний 1907 г., станало е нужда по изпълнението бюджета на казаното министерство да се постави отговорно лице — счетоводителъ съ гаранция 10.000 л., каквито сж имали другитъ министерства.

„За такъвъ съ височайша заповѣдь по военното ведомство отъ 24 октомврий 1907 г., подъ № 29 е билъ назначенъ чиновникътъ отъ Министерството на войната Витанъ Д. Райновъ и то съ права и задѣлжения като счетоводителитъ при другитъ мини-

стерства, прѣдвидени въ бюджета за 1907 г., като назначението му се е считало отъ 1 юний 1907 г.

„По бюджета за 1907 г. счетоводителитъ при другитъ министерства сж били съ права по заплата изъ годишенъ окладъ 4.800 л.

„Отъ заповѣдта за назначението на тоя счетоводителъ се разбира, че заплата трѣбва да му се увеличи до размѣра на заплатитъ на счетоводителитъ при другитъ министерства, т. е. до 4.800 л. годишно, понеже по бюджета за 1907 г. на Министерството на войната заплата му е била прѣдвидена 3.000 л. годишно.

„На това основание тази разлика въ размѣръ 1.050 л. въ заплата на споменатия чиновникъ за врѣмето отъ 1 юний до 31 декемврий включително 1907 г. е била прѣдвидена въ старитъ дългове, разрѣшени съ закона, вотиранъ въ втората сесия на XIV-то обикновено Народно събрание, утвърденъ съ указъ отъ 21 мартъ 1910 г., подъ № 22, била е асигнувана съ платежна заповѣдь № 696/910 г., но платежната заповѣдь не е била визирана отъ Върховната смѣтна палата поради нѣмането на специално разрѣшение за изплащането ѝ, и така е останала неоформена досега, а пъкъ е дадена подъ разписка на правоимеющия още въ 1909 г.

„По горнитъ причини и изхождайки отъ принципа на справедливостта, а именно, че ония, които иматъ еднакво служебно положение, носятъ едни и сѣщи задѣлжения и отговорности, трѣбва да се ползватъ съ равни права, то и на казания чиновникъ, споредъ възложената му отговорностъ по изпълнението бюджета на Министерството на войната, слѣдва да се даде заплата такава, каквато сж получавали прѣзъ това врѣме неговитъ колеги — счетоводителитъ при другитъ министерства.

„Заради това, като внасямъ настоящето прѣдложение, моля г. г. народнитъ прѣдстатели, да го разгледатъ и гласуватъ още въ настоящата сесия на Народното събрание.

„Ст. София, октомврий 1914 г.

„Министъръ на войната,

генералъ-лейтенантъ: Ф и ч е в ъ.

„Прѣдложение

за доизплащане слѣдующитъ се заплати на бившия началникъ на флота на Негово Величество, военния инженеръ подполковникъ Лудогоровъ, и на бившия счетоводителъ при Министерството на войната, Витанъ Д. Райновъ.

„Членъ единственъ. Разрѣшава се да се изплатятъ: а) на бившия началникъ на флота на Негово Величество, военния инженеръ подполковникъ Лудогоровъ — половината отъ разликата въ заплата му между годишнитъ оклади 6.000 и 9.300 л., равна на 1.650 л. годишно, за врѣмето отъ 1 януарий 1912 г. до 16 януарий включително 1914 г., и б) на бившия счетоводителъ при Министерството на войната, Витанъ Д. Райновъ — разликата въ заплата му между годишнитъ оклади 3.000 и 4.800 л. за врѣмето отъ 1 юний до 31 декемврий включително 1907 г., равна на 1.050 л.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдстатели! Въпросътъ за свѣрхсмѣтния кредитъ, който ни се иска тукъ, е на видъ много проста работа. Касае се за около 2—3 хиляди лева. Казвамъ,

на видъ е само такъв, а въ сжщностъ той е много сериозенъ и много важенъ. И азъ моля вапето внимание да ме изслушате по този въпросъ. Нѣма да говоря за допълнителната заплата, която се иска за Лудогорова, защото този подполковникъ е заемалъ длъжностъ по-голяма, отколкото що е неговиятъ чинъ, и затуй се иска разликата въ тая заплата; ще говоря върху допълнителната заплата, която се иска за счетоводителя при Военното министерство, г. Витанъ Д. Райновъ, и която допълнителна заплата възлиза на 1.050 л. Този въпросъ има своята история. Ето въ нѣколко думи историята на въпроса.

Г. Витанъ Д. Райновъ е служилъ прѣзъ 1907 г. въ Военното министерство като счетоводителъ, срѣщу една бюджетна заплата отъ 3.000 л. Прѣзъ мѣсецъ юний на сжщата година, сжщиятъ счетоводителъ прѣдвява претенция прѣдъ своето начальство въ Военното министерство, да му се плати разликата между заплатата, която той е получилъ за изтеклия мѣсецъ отъ 1907 г., и оная заплата, която сж получавали счетоводителитъ при другитъ министерства, а при другитъ министерства прѣзъ тази сжщата бюджетна година, счетоводителитъ сж получавали по 4.800 л. Г. Райновъ е получавалъ 3.000 л., но подчертавамъ — да се забѣлжи това — че по другитъ министерства счетоводителитъ сж получавали по-малка заплата 4.800 л. по бюджета, а счетоводителътъ на Военното министерство, Райновъ, е получавалъ 3.000 л. заплата, пакъ по бюджета. Военното министерство издава една заповѣдъ подъ № 29, отъ 24 октомврий 1908 г., съ която заповѣдъ позволява да се изплати разликата отъ заплати съ окладъ между 3.000 и 4.800 л. за изтеклия мѣсецъ, и по-нататъкъ г. Райновъ да продължи да получава заплата отъ окладъ 4.800 л., а не отъ 3.000 л., както що е било въ бюджета. Туй нѣщо се свършва; г. Райновъ си прибира паритъ 1.050 л. повече, отколкото му се пада по бюджета. Но докажда врѣме, г. г. народни прѣдставители, тази сума да се оформи. Военното министерство я отнася къмъ единъ свърхсметенъ кредитъ прѣзъ 1908 г. отъ 3.322.201 л. Когато, обаче, документитъ по този свърхсметенъ кредитъ отиватъ въ Сметната палата, последната не визира тѣзи документи по изплащане допълнителната сума за счетоводителя на Военното министерство Райновъ, а връща тѣзи документи. Военното министерство се вижда въ чудо: паритъ сж платени вече, човѣкътъ си е взелъ паритъ, има заповѣдъ издадена отъ военния министъръ, а Сметната палата не позволява да се плащатъ паритъ, значи не одобрява извършеното. Тогава Военното министерство се ухитря и прѣзъ 1911 г. приготвя специаленъ законопроектъ за тая работа, изпраща го на Финансовото министерство, съ молба, да направи потребното за прокарването прѣзъ Народното събрание на този законопроектъ. Това става, г-да, прѣзъ лѣтото на 1911 г. Министерството на финанситъ, обаче, съ писмо № 10.309 отъ 9 ноемврий отговаря, че то не може подъ никакви условия да внесе въ Народното събрание законопроекта, който му е изпратенъ отъ Военното министерство, защото този законопроектъ не почива на никакво законно основание, обратно, този законопроектъ е нарушение на общия принципъ, споредъ който всѣки чиновникъ получава заплата, каквато е опредѣлена въ бюджета, който се упражнява. Отъ туй, обаче, Министерството на войната не се отчайва. Въ 1913 г., г-да, прѣзъ врѣме на войната, на нова смѣтка се внася направо отъ Военното министерство вече — разберете — отъ Военното министерство направо законопроектъ за прокарване сжщата сума прѣзъ Събраниято. Тогавашиятъ министъръ на финанситъ, г. Теодоровъ, узнава това и съ възмущение отхвърля всичко туй, при единъ частенъ разговоръ съ военния министъръ, и накарва последния да си оттегли законопроекта. Съ това въпросътъ почти се изчерпва за еднова врѣме. Но ето сега, Военното ми-

нистерство на нова смѣтка иде да сезира Народното събрание съ сжмо такъвъ законопроектъ — защото това прѣдложение, което се прави тукъ, е пѣлъ законопроектъ — и иска да оформи едно свое беззаконие, извършено още прѣзъ 1907 и 1908 г., което беззаконие толкова пѣти се е опитвало да оформи и не е могло да го оформи, г-да. Нѣщо друго тима, ще ви кажа азъ, което подчертавамъ два пѣти, не единъ пѣти, и обръщамъ вниманието на народното прѣдставителство върху него. То е: Военното министерство внася това прѣдложение безъ знанието, не безъ съгласието, а безъ знанието на Финансовото министерство. Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, какво казва чл. 6 отъ закона за отчетността по бюджета: че никой законопроектъ или прѣдложение, съ което се иска нѣкаква сума, не може да бѣде внесено въ Народното събрание, безъ съгласието и одобрението на ресективния финансовъ министъръ.

Д. Кьорчевъ: Може, въпрѣки този членъ.

С. Костурковъ: Не може. — Въ такъвъ случай, г-да, ако вие си позволите да гласувате туй прѣдложение, вие ще потърпите пѣлъ единъ принципъ, на който почива законътъ за отчетността по бюджета. Въ такъвъ случай ще идете да оправдате едно беззаконие, което е извършено отъ Военното министерство, и съ туй ще отворите вратата на нови беззакония, които непрѣмътно ще последватъ за въ бѣдѣ. Азъ разполагамъ тукъ съ официални документи и моля опия отъ васъ, особено отъ тази страна (Сочи дѣсницата) като г. Кьорчева, които викатъ, че може и не може, да дойдатъ да се справятъ съ тѣзи документи, които сж въ рѣцѣтъ ми и тогава да викатъ това или онова.

Д. Кьорчевъ: Азъ Ви казахъ нѣщо, което Вие не разбрахте. Камарата може да приеме единъ законопроектъ даже когато министърътъ на финанситъ не се съгласява.

С. Костурковъ: Азъ ви питамъ: кѣдѣ остава тогава чл. 6 отъ закона за отчетността по бюджета, кѣдѣто е казано: (Чете) „Частниятъ бюджетъ се прѣдставляватъ заедно съ нужнитъ обяснения, по направенитъ въ тѣхъ утолѣмения и намаления, не по-късно отъ 1 септемврий въ Министерството на финанситъ, което ги провѣрява и сравнява съ дѣйствующитъ закони и правилници и, като се увѣри, че съ тѣхъ се оправдаватъ прѣдметитъ и размѣритъ на прѣдложенитъ суми, съставлява изъ всичкитъ частни, заедно съ своя, общия бюджетъ.“

„Ако до опредѣления срокъ частниятъ бюджетъ на нѣкое министерство не се прѣдстави, финансовиятъ министъръ съставя тоя бюджетъ по свое усмотрѣние и възъ основа бюджета на текущата година“. Вие виждате каква е силата на финансовия министъръ. Той, по закона за отчетността по бюджета е всичко за финанситъ въ палата страна. Какво ми приказвате. Вие, г. Кьорчевъ, че може.

Д. Кьорчевъ: Може, разбира се. Вие не разбирате тая работа.

С. Костурковъ: Ако, споредъ Васъ, всѣки единъ министъръ се придържа о тоя принципъ, тогава България ще процъвти.

Д. Кьорчевъ: Може, споредъ нуждата, само че тогава двата закона ще бѣдатъ въ колизия. Това нищо не значи.

Н. Цановъ: Ще се бلاميра финансовиятъ министъръ и ще се свърши.

Д. Кьорчевъ: Разбира се. Той не знае да чете законна и се лови за такива дребни работи, за които не си заслужава труда.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Кьорчевъ, бждете внимателенъ.

Д. Кьорчевъ: Той не е внимателенъ къмъ себе си.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Тогава, когато единъ народенъ прѣдставителъ изнася едно беззаконие, което се върши отъ страна на едно министерство, а другъ народенъ прѣдставителъ излиза да ви твърди, че той не знае какво прави, защото се ровѣлъ въ дребни работи, азъ не зная, какво може да се мисли, за тоя, втория, народенъ прѣдставителъ, който таксува по такъвъ начинъ тия въпроси — дребна работа. Азъ питамъ Народното събрание — не г. Кьорчева, който не заслужава моя въпросъ — кои въпроси сж важни за прѣдставителството, ако не въпроситѣ, които се отнасятъ до спазването на ония форми и искания, прѣдвидени въ закона за отчетността по бюджета за отпушане кредити на разнитѣ министри и министерства? Питамъ ви, за какво сме ние тукъ тогава, когато и тия въпроси не сж важни?

Д. Кьорчевъ: Вие специално сте тукъ да ни запаметавате съ дребулии и ни карате да слѣдимъ всичко онова, което ни дава Вашиятъ темпераментъ и Вашитѣ нрави.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Кьорчевъ.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ не е въпросътъ за 2—3 хиляди лева — тукъ не е въпросътъ за сумата, сумата не е важна — важенъ е принципътъ, който е нарушенъ и който се потѣпква, важно е беззаконието, което се прави. Ако е въпросътъ за 2—3 хиляди лева, ще извади нѣкой отъ чорбаджитѣ, каквито тукъ има, да ги плати. Тамъ, обаче, не е въпросътъ. Въпросътъ е, че такива беззакония, които ставатъ съ 2—3 хиляди лева днесъ, утрѣ ще станатъ съ милиони, ще станатъ съ 5 милиона, съ 500 милиона. Да, вратитѣ на беззаконието се отварятъ. Ние сме длъжни тукъ да бждемъ пербери за запазването на всички ония форми и искания, които сж прѣдвидени отъ законитѣ, особено отъ закона за отчетността по бюджета.

Д. Кьорчевъ: Щомъ като сте достатъчно бдителни, бждете увѣрени, че нѣма да има врѣда за никого.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Права Ви бѣлѣжка, г. Кьорчевъ.

С. Костурковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ недоумѣвамъ едно нѣщо. Какво ще каже туй: едно Военно министерство, което се опитва на нѣколко пѣти да прокара прѣвъ Народното събрание по законния редъ извѣстна своя взета произволно и противозаконно мѣрка и, като не успѣва да я прокара,

пристъпва тогава къмъ други срѣдства: заобикаля закона и иде единъ видъ контрабанда да иска узаконаване на своето беззаконие. Друго-яче азъ не мога да таксувамъ една такава постѣпка, едно такава внасяне на такава едно прѣдложение. И азъ се питамъ: г. министърътъ на финанситѣ извѣстенъ ли е за това внасяне, или не е? Г. министърътъ на финанситѣ не може да отговори друго-яче, освѣнъ отрицателно: не е, защото той е противъ това прѣдложение. И затуй Министерството на войната го внася мимо Министерството на финанситѣ, защото послѣдното е дало вече своето мнѣние по внасянето на този законопроектъ не единъ пѣтъ, а два пѣти. И азъ се чудя, какъ г. министърътъ на финанситѣ, който държи въ рѣцѣтъ си държавната кисия, ще прѣтърпи тоя блатъ, това незначитане и това грозно игнориране? Азъ мисля, че най-малкото уважение къмъ г. министра на финанситѣ иска, щото г. военниятъ министъръ, безъ когото може-би е станало това внасяне на прѣдложението, да оттегли това прѣдложение по отношение на г. Райнова. Не е тукъ, потарямъ пакъ, въпросътъ за Райнова, Стоянова или Николова. Въпросътъ е за флагрантното нарушение на законитѣ и на единъ принципъ, който доминира въ нашето законодателство по отношение уредбата на финанситѣ и държавната отчетност.

Ето това имамъ да ви кажа по този въпросъ. И мисля, убѣденъ съмъ, че съ тия нѣколко думи азъ казахъ истината, защото документитѣ говорятъ въ моя полза. Азъ говоря само по тѣхъ и не измислямъ дребулии, както си мисли г. Кьорчевъ, който отъ дребулии не може да прогледне и ги приписва на хората. Азъ не внасямъ законопроектъ за освобождение отъ държавния изпитъ.

Д. Кьорчевъ: Вапитѣ приятели най-много ще се ползуватъ отъ това, а не азъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Понеже частъ е 8, а по тоя въпросъ има записани да говорятъ още четирима дупи оратори: г. г. Стамболийски, Сакаровъ, Йоновъ и Ляпчевъ, ще питамъ Народното събрание, желае ли да се продължи засѣданieto до свършването на този въпросъ. Които сж за продължение засѣданieto, моля, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Не се приема.

Така щото, засѣданieto за тази вечеръ се вдига.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Прѣдлагамъ да имаме засѣданне утрѣ съ сщия дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да имаме засѣданне утрѣ, съ продължение разискванията по въпроситѣ, които сж турени на дневенъ редъ днесъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

И тъй, ще имаме засѣданне утрѣ, въ опрѣдѣления отъ правилника часъ, съ продължение на днешния дневенъ редъ.

Засѣданieto се закрива.

(Закрито въ 8 ч. вечеръта)

Прѣседателъ: Д-ръ Д. К. Вачовъ.

Подпрѣседателъ: Д-ръ С. Иванчовъ.

Секретаръ: М. Зелковъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гѣлѣбовъ.